

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
2021-YL-098

**HATIRLANAN ANNE-BABA KABUL VE REDDİ İLE
EBEVEYN ÖZ YETERLİĞİ, EVLİLİK DOYUMU VE YAŞAM
DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE TEMEL PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜ**

HAZIRLAYAN

Sibel GER

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Yaşar KUZUCU

AYDIN-2021

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

ÖZET

HATIRLANAN ANNE-BABA KABUL VE REDDİ İLE EBEVEYN ÖZ YETERLİĞİ, EVLİLİK DOYUMU VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN ARACI ROLÜ

Sibel Ger

Yüksek Lisans Tezi, Aile Danışmanlığı (Disiplinlerarası) Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yaşar KUZUCU

2021, XVII+ 162 sayfa

Temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmasında yaşanacak sıkıntılar ve eksiklikler bireylerin kişilik gelişimlerinde olumsuzlukların yaşanmasına neden olurken, temel psikolojik ihtiyaçları sağlıklı bir şekilde doyurulan çocuklar, yetişkinlik dönemlerinde daha sağlıklı dinamikler gösterirler. Bu çalışmanın temel amacı hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelemek olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda çalışmanın diğer amacı doğrultusunda hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu Aydın ilinde ikamet eden evli ve çocuk sahibi 250 yetişkin birey oluşturmuştur. Katılımcılara demografik bilgilere ilişkin kişisel bilgi formuyla birlikte beş öz-bildirim ölçeği (Yetişkin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği- Kısa Formu, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği, Evlilik Yaşamı Ölçeği, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği) uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS ve LISREL programlarından yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeli (YEM) ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre aracılığı test edilen temel psikolojik ihtiyaçlar değişkeninin erkeklerin hatırladıkları baba kabul-reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide tam aracılık ettiği ancak anne kabul reddiyle arasında ilişki olmadığı görülmüştür. Yapılan araştırma sonucunda cinsiyete göre elde edilen diğer bulgu ise; temel psikolojik ihtiyaçlar değişkeninin kadınların hem anne hem de baba ile

olan ilişkilerinden hatırladıkları kabul red ile evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide tam aracılık ettiği ancak ebeveynlik doyumuyla arasında ilişki olmadığı şeklindedir.

Araştırma bulguları ilgili alanyazın bağlamında tartışılmış, araştırmanın sınırlılıkları, güçlü yönleri belirlenmiş ve araştırmacılar ile aile danışmanlığı alanında çalışanlara yönelik öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Anne-Baba Kabul-Red, Ebeveynlik Doyumu, Evlilik Doyumu, Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Yaşam Doyumu.

ABSTRACT

DOES BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS MEDIATE RELATIONSHIP AMONG RECALLED PARENTAL ACCEPTANCE-REJECTION AND PARENT'S SELF- EFFICIENCY, MARITAL SATISFACTION, LIFE SATISFACTION

SİBEL GER

MSc Thesis at Family Counseling (Interdisciplinary)

Supervisor: Doç.Dr. Yaşar KUZUCU

2021, XVII+162 pages

Whilst difficulties and deficiencies in the satisfaction of basic psychological needs cause negative effects in the personality development of individuals, children whose basic psychological needs are provided in a healthy way show healthier dynamics in adulthood.

The main purpose of this research is to analyze the mediating role of basic psychological needs in the relationship among recalled parental acceptance rejection and parental satisfaction, marital satisfaction, and life satisfaction. However, the other purpose of the research is to investigate whether the mediating role of basic psychological needs differs according to gender in the relationship between among parents' acceptance-rejection and parental satisfaction, marital satisfaction and life satisfaction.

The study group of the research consists of 250 adult individuals who they are married, they have children, also, they reside in Aydın. Five self-report scales (Adult Parental Acceptance-Rejection Scale-Short Form, Basic Psychological Needs Scale, Marital Life Scale, Parent Role Self-Perception Scale, Life Satisfaction Scale) were carried out to the participants, along with a personal information form regarding demographic information. SPSS and LISREL programs were used in the analysis of the data. The relationships between the variables were analyzed with the structural equation model (SEM).

According to the findings of the research, it was found out that the basic psychological need variables were fully mediated the relationship between men's recalled of father acceptance-rejection and parental satisfaction, marital satisfaction and life satisfaction, whose mediation was examined. Nevertheless, it was found that there is no relationship of maternal acceptance. As a result of the study, according to gender, the other finding is that the basic psychological needs variable fully mediated the relationship between acceptance and

rejection, which is women remember from their parents' relationship, and marital satisfaction and life satisfaction, but it was found no relationship with parental satisfaction.

The findings of the study were discussed in the context of the relevant literature, the limitations and the strengths of the research were determined, and the suggestions were presented for researchers and those working in the field of family counselling.

KEY WORDS: Basic Psychological Needs, Father Acceptance-Rejection, Life Satisfaction, Marriage Satisfaction, Maternal Acceptance-Rejection, Parental Satisfaction

ÖNSÖZ

Anne-babaların çocuklar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı ya da anne-baba çocuk ilişkisine yönelik düzenlenen eğitim programlarının daha çok anne çocuk ilişkisi üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Bu nedenle baba çocuk arasındaki ilişkinin önemini vurgulaması bakımından mevcut çalışmanın ilgili alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir. Öte yandan çalışmada, hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumunu, evlilik doyumunu ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçlar değişkeninin aracılığının araştırılması amaçlanmıştır. Belirtilen tüm bu değişkenleri bir arada inceleyen bir çalışma alanyazında bulunmamaktadır. Bu anlamda çalışmanın ilgili alanyazına bir katkısının olacağı düşünülmektedir.

Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecim boyunca sadece bilimsel bilgi yönünde verdiği desteklerle değil tavrıyla her zaman desteğini hissettiğim kıymetli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Yaşar Kuzucu'ya bana kattığı tüm değerler ve öğrettiği her şey için çok teşekkür ederim.

Tez sürecim boyunca ve yaşadığım tüm zorlanmalarımın yanımda olan tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim, iyi ki varsınız. Son olarak sevgi ve güvenlerini her koşulda hissettiğim en önemli destekçilerim olan anneme ve kardeşime çok teşekkür ederim.

Tez sürecimde sağladığı destekten dolayı Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimine teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
TABLolar DİZİNİ.....	xv
EKLER DİZİNİ.....	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	8
1. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
1.1. Hatırlanan Anne-Baba Kabul ve Reddi	8
1.1.1. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi	8
1.1.1.1. Anne-baba çocuk ilişkisinin birey üzerindeki etkileri.....	10
1.1.1.2. Anne-çocuk ilişkisi.....	14
1.1.1.3. Baba-çocuk ilişkisi	15
1.1.2. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (<i>Parental Acceptance and Rejection Theory</i>)	18
1.1.2.1. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu (<i>warmth dimension</i>).....	19
1.1.2.2. Ebeveynliğin kontrol boyutu (<i>control dimension</i>)	20

1.1.2.3. EKAR kuramının alt kuramları	21
1.1.3. Anne-Baba-Çocuk İlişkisini Açıklayan Kuramlar	26
1.1.3.1. Erikson psikososyal gelişim kuramı	26
1.1.3.2. Bağlanma kuramı	28
1.1.3.3. Sosyal öğrenme kuramı	30
1.2. Temel Psikolojik İhtiyaçlar	31
1.2.1. Öz Belirleme Kuramı (<i>Self Determination Theory</i>)	31
1.2.1.1. Temel psikolojik ihtiyaçlar	33
1.3. Ebeveynlik Doyumu	39
1.3.1. Ebeveynlik Doyumu Kavramı	39
1.3.2 Ebeveynlik Doyumunu Etkileyen Faktörler	40
1.3.3. Ebeveyn Öz Yeterliği Kavramı	42
1.3.3.1 Ebeveyn öz yeterliğini etkileyen faktörler	46
1.4. Evlilik Doyumu	48
1.4.1. Evlilik Kavramı	48
1.4.2. Evlilik Doyumu	49
1.4.3. Evlilik Doyumunu Etkileyen Faktörler	51
1.5. Yaşam Doyumu	57
1.5.1. Öznel İyi Oluş Kavramı	57
1.5.2. Yaşam Doyumu	59
1.5.3. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler	60

2. BÖLÜM	65
2. YÖNTEM	65
2.1. Araştırmanın Modeli.....	65
2.2. Katılımcılar	65
2.3. Veri Toplama Araçları	67
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.69	67
2.3.2. Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği- Kısa Formu	68
2.3.3. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği	69
2.3.4. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği.....	70
2.3.5. Evlilik Yaşamı Ölçeği	72
2.3.6. Yaşam Doyumu Ölçeği	72
2.4. Veri Toplama Süreci.....	73
2.5. Verilerin Analizi.	73
3. BÖLÜM	74
3. BULGULAR	74
3.1. Ön Analizler.....	74
3.1.1. Kayıp Veriler.....	74
3.1.2. Dağılımın Normallik Varsayımları	74
3.1.3. Değişkenler Arası Betimsel İstatistikler.....	75
3.1.4. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	77
3.1.5. Çoklu Bağntı	85

3.2. Yapısal Eşitlik Modeline ait Analizler.....	85
3.2.1. Ölçme Modeli Analizleri.....	86
3.2.2. Genel Veri Setine İlişkin Ölçme Modeli Analizi.....	87
3.2.3. Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Aracılık Analizi.....	88
3.2.4. Cinsiyete Göre Analiz Sonuçları.....	90
3.2.4.1. Kadın grubu için ölçme modelinin incelenmesi.....	90
3.2.4.2. Erkek grubu için ölçme modelinin incelenmesi.....	91
3.2.5. Kadın grubu için yapısal model analizinin incelenmesi	92
3.2.6. Erkek grubu için yapısal model analizinin incelenmesi.....	96
4. TARTIŞMA VE SONUÇLAR.....	99
4.1. Modelin Cinsiyete Göre Sonuçları	99
4.1.1. Modelin Erkek Grubuna Göre Sonuçları	99
4.1.2. Modelin Kadın Grubuna Göre Sonuçları	105
4.2. Araştırmanın Sonuçları	112
4.3. Öneriler	112
4.3.1. Uygulamacıya Öneriler	112
4.3.2. Araştırmacıya Öneriler.....	113
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	114
5. KAYNAKLAR.....	115
6. EKLER	154
ÖZGEÇMİŞ	162

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Araştırma Modeli	65
Şekil 3.1. Kadın Grubuna İlişkin Yapısal Modele Ait Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	94
Şekil 3.2. Erkek Grubuna İlişkin Yapısal Modele Ait Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	97

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Yüzde ve Frekans Değerleri.....	66
Tablo 3.1. Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları	75
Tablo 3.2. Ölçek Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	76
Tablo 3.3. Örtük Değişkenlere Ait Pearson Korelasyon Katsayıları	77
Tablo 3.4. Kadın veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları	78
Tablo 3.5. Erkek veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları	78
Tablo 3.6. Genel veri setine ilişkin gözlenen Değişkenlere ait Pearson Korelasyon Katsayıları	80
Tablo 3.7. Kadın veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon Katsayıları	82
Tablo 3.8. Erkek veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon Katsayıları	84
Tablo 3.9. Genel Veri Setine Ait Ölçüm Modeline İlişkin Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Çözümleme Değerleri, Standart Hata ve t Değerleri.	87
Tablo 3.10. Kadın veri setine ait ölçüm modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümleme değerleri, standart hata ve t değerleri	90
Tablo 3.11. Erkek veri setine ait ölçüm modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümleme değerleri, standart hata ve t değerleri	92

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği-Kısa Formu.....	154
Ek 2. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği.....	155
Ek 3. Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği.....	156
Ek 4. Evlilik Yaşam Ölçeği.....	158
Ek 5. Yaşam Doyumu Ölçeği.....	159
Ek 6. Kişisel Bilgi Formu	160

KISALTMALAR DİZİNİ

ERKA	: Ebeveyn Kabul Red Kuramı
YEKRÖ-A	: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu
YEKRÖ-B	: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu
TPIÖ	: Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği
ERKA	: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği
EYÖ	: Evlilik Yaşam Ölçeği
YDÖ	: Yaşam Doyum Ölçeği
ORT	: Ortalama
SS	: Standart Sapma
CFI	: Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
IFI	: Artımlı Uyum İndeksi
RMSEA	: Kök Ortalama Kare Yaklaşım Hatası
SH	: Standart Hata
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
YEM	: Yapısal Eşitlik Modeli

GİRİŞ

Kişiler çocukluk dönemlerinde zamanlarının neredeyse tümünü ebeveynlerinin bakımına ihtiyaç duyarak geçirmektedirler. Bu nedenle aile ortamı ve ebeveynler çocuğun ilk ve en yoğun olarak etkileşimde bulunduğu yer ve kişilerdir. Dolayısıyla aile, bireylerin gelişimlerinde ve büyümelerinde en önemli yapıdır (Ersoy, 1997). Aile içerisindeki ilişkiler ve ebeveynlerin çocuklara olan davranışları çocuğun kişiliğinin ve davranışlarının gelişmesini sağlarken, gelecek dönemde diğer kişilerarası ilişkilerini de etkilemektedir. Çocukluk döneminde, ebeveynlerden öğrenilen davranışlar, ebeveynler ile kurulan ilişki, kişilerin duygusal gelişimlerinden cinsel gelişimlerine kadar birçok alan üzerindeki önemini yaşam boyu korumaktadır (Yörükoğlu, 2000). Yapılan araştırmalarda ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin kişilerin; benlik saygıları (Hopkins ve Klein, 1993; Musaoğlu ve Güre, 2005), sosyal gelişimleri (Yavuzer, 2017), kişilik gelişimleri (Ekşi, 1990), psikopatoloji gelişimi (Rohner ve Britner, 2002; Steinberg, 2001), psikolojik uyum problemleri (Erkman ve Rohner, 2006; Rohner, 2004), akademik başarı (Musaoğlu ve Güre, 2005), baş etme becerileri (Ekşi, 1990), olumsuz dünya görüşü (Rohner, 2002), romantik ilişkileri (Flouri ve Buchanan, 2002; Rohner, 2008), yetişkin olduklarında kendi ebeveynlik becerileri (Cohen vd., 2011; Mikulincer ve Shaver 2012) üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

Bebekler yaşamlarının ilk yıllarında hem anneleri hem de babalarıyla bir bağ ve ilişki kurarlar (Lamb, 1982). Her iki ebeveyn ile de kurulan ilişki bireylerin sağlıklı gelişimleri için oldukça önemlidir ancak anne ve babanın çocukların gelişimleri üzerindeki etkileri bazı alanlar açısından birbirinden farklılaşmaktadır. Baba ve çocuk arasındaki ilişki çocukların bilişsel gelişim ve okul başarıları üzerinde daha çok etkiliyken, anne ve çocuk arasındaki ilişkinin çocukların duygusal gelişimleri ve özellikle de güven duygusunun gelişimleri üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Cabrera vd., 2000). Bebek doğduğu andan itibaren annesiyle daha fazla yakın ilişkide bulunur. Bu noktada baba ise bebeği anne ile olan sembiyotik ilişkisinden koparıp, dış dünyaya yönelmesini ve sosyalleşmesini sağlayan kişi konumundadır. Dolayısıyla babalar hem rol model hem de sevgi nesnesi olup çocukların sosyal becerilerinin ve benlik saygılarının gelişmesi üzerinde öneme sahiptir (Yavuzer, 2010). Babalarıyla daha fazla zaman geçiren çocukların sosyal becerilerinin, arkadaşlık ilişkilerinin, etrafı keşfetme becerilerinin daha iyi geliştiği; yetişkinlik dönemlerinde de meslek yaşamlarında ve sosyal alanlarda daha fazla uyum gösterdikleri bulunmuştur (Chaplin vd., 2005; Updegraff vd., 2001; Saygılı ve Çankırı, 2014).

Bireylerin psikososyal gelişimleri ve yetişkin dönem davranışları üzerinde çocukluk dönem yaşantıların etkilerini inceleyen birçok kuram bulunmaktadır. Bu psikoloji, kuramlarından biri de Rohner tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Kuramı'dır (EKAR Kuramı). Ebeveyn Kabul Red Kuramı, çocukluk döneminde bakım veren yakın kişiler (genellikle ebeveynler) ile kurulan ilişkiden algılanan kabul ve reddin bireylerin yetişkinliğe uzanan bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerini açıklamaktadır (Khaleque ve Rohner, 2011; Rohner ve Britner, 2002).

Çocuklar ebeveynlerini; sıcak, sevecen, kabul edici olarak algılayabilirken; soğuk, reddecı, saldırgan ve ihmalkâr olarak da algılayabilmektedirler. Çocukların ebeveynleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları bu iki kutuptan biri ebeveyn kabulünü oluştururken, diğer kutup ebeveyn reddini oluşturmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002). Burada önemli olan kabul ve red davranışlarının açık ve net olarak yapılması değil çocuğun bu davranışlara yönelik algısıdır.

EKAR Kuramı “kişilik”, “başa çıkma” ve “sosyokültürel alan” olmak üzere üç alt kuramdan oluşmaktadır ve bu alt kuramlar beş soruya cevap aramaktadır. Kişilik alt kuramı; anne-babası tarafından reddedilen ya da kabul edilen çocuklar bu duruma nasıl tepki vermektedir? Anne ve babası tarafından çocukluk döneminde yaşanan reddedilmenin yetişkinlik dönemine etkisi ne olmaktadır?, Başa çıkma alt kuramı, anne-babası tarafından reddedilmiş bazı bireyler bu durumla nasıl diğerlerine göre daha etkili bir şekilde baş etmektedir?, Sosyokültürel alan alt kuramı ise neden bazı ebeveynler çocuklarına karşı sıcak ve kabul edici davranırken bazı ebeveynler soğuk ve reddecı şekilde davranmaktadır? Kişilerin içinde bulunduğu toplumsal yapının ebeveynlerin sıcak, kabul edici ya da soğuk reddecı davranışları üzerinde nasıl bir etkisi bulunmaktadır? Sorularına yanıt bulmaya çalışmaktadır (Rohner vd., 2007).

Rohner ve Khaleque (2002), ebeveynleri ile ilişkilerinden red algılayan kişilerin yetişkinlik döneminde kendilerini yetersiz olarak algılama eğiliminde olan öfkeli, duygularını paylaşmakta ve kontrol etmekte zorluklar yaşayan, insanlara ve hayata karamsar bakan kişiler olduklarını ifade etmişlerdir. Anne-baba ve çocuk arasında yaşanan ilişkinin bireylerin gelişimleri üzerindeki tüm bu etkilerinin gelecekte kişilerin ebeveynlik, evlilik ve bireysel yaşam olmak üzere üç temel alandaki rollerini, yaşantılarını ve bu yaşantılardan aldıkları doyumu etkilediği alanyazında çalışılan konulardan olmuştur.

Yetişkinler genellikle eş, ebeveyn ve çalışan olmak üzere birden fazla rol üstlenir ve toplumsal açıdan değerlendirildiğinde ebeveynlik rolü kadın ve erkek için en fazla ödüllendirilen rol olarak görülmektedir (Perrone vd., 2005). Bu nedenle, kişilerin bu rolden aldıkları doyum yaşamlarından aldıkları doyumunu da önemli ölçüde arttırmaktadır. Ebeveynlik doyumunu; ebeveynlik rolüne yönelik etkinin kalitesi (Johnstan ve Mash, 1989), ebeveyn-çocuk ilişkisinden zevk almak, ebeveyn olmaktan zevk almak ve ebeveynlik deneyimiyle ilgili hedefleri tamamlamak olarak ifade edilmiştir (Coquat, 2018).

Ebeveyn öz yeterliği kavramı ilgili alanyazında ebeveynlik doyumunu ile birbirine bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Ebeveyn öz yeterliği, anne ve babanın ebeveynlikle ilgili görev ve sorumlulukları yerine getirebilmelerine ilişkin inançları olarak tanımlanmıştır (Montigny ve Lacharité, 2005). Ebeveyn öz yeterlik algısı yüksek olan kişilerin ebeveynlik becerileri gelişmiş olduğu için bu kişiler daha olumlu ebeveynlik davranışları göstermektedirler. Bu durum ise çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Çocukların sağlıklı gelişimlerini gören ebeveynlerin ise ebeveynliklerinden aldıkları doyum artmaktadır (Jones ve Prinz, 2005).

Ebeveyn öz yeterliğinin gelişmesinde kişilerin eğitim durumları, eşlerden ve çevreden alınan sosyal destek ve kişilerin bağlanma türleri etkili olmaktadır (Holloway vd., 2005). Leerkes ve Crockenberg (2002), ebeveyn öz yeterliğinin gelişmesini, kişilerin gözlem yoluyla kendi anne ve babalarının ebeveynlik becerilerini gözlemleyerek kendilerine bir model oluşturmaları olarak açıklamaktadır. Kendi ebeveynleriyle sıcak ilişkileri olan, ebeveynleri tarafından kabul edildiklerini algılayan, ihtiyaçları ebeveynleri tarafından karşılanan ve ebeveynleri tarafından kendilerini gerçekleştirebilecekleri uygun koşullar yaratılan kişiler olumlu ebeveyn davranış modeli geliştirerek ileride çocuklarına bu şekilde bir ebeveyn davranışı modeli sunabilmektedir. Olumlu ebeveynlik modeli geliştiren kişilerin ebeveyn öz yeterlik algılarının yüksek olduğu dolayısıyla etkili ebeveynlik davranışlarını daha fazla kullanma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Yetişkinlerin sahip olduğu ve hayatlarında etkili olan bir diğer önemli rol ise evlilik ilişkisinden elde edilen karı kocalık rolüdür. Bireylerin, kişilerarası ilişkilerdeki önemli amaçlarından biri yaşadıkları ilişkilerden doyum sağlamaktır. Bireyler en çok doyuma ise kurdukları yakın ilişkiler sayesinde ulaşmaktadırlar (Berne, 2001). Bu nedenle, kişilerin evliliklerinden aldıkları doyum; öznel iyi oluşlarında, psikolojik ve fizyolojik sağlıkları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Hetherington, 2003). Evlilik doyumunu, kişilerin evlilik

ilişkisinde ihtiyaçlarının karşılanmasına (Tezer, 1996) ve bireyin bulunduğu evlilik ilişkisinden ne kadar memnun olduğuna yönelik algısı olarak tanımlanmaktadır (Stone ve Shackelford, 2007)

Evlilik ilişkinin sağlıklı olması sağlıklı toplumların oluşması üzerinde etkilidir. Bu nedenle, evlilik üzerinde çokça durulan ve araştırmalar yapılan bir kavramdır. Evliliği daha iyi açıklamak ve anlamak amacıyla evliliği etkileyen faktörler üzerinde alanyazında birçok araştırma yapılmıştır. Bradbury, Fincham ve Beach (2000), ailenin ekonomik durumu, çocuk sayısı ve evlilik süresi gibi demografik faktörlerin evlilik doyumu üzerinde etkili olduğunu belirtirken, Çelik (2006), sevgi, iletişim, bilişsel süreçler, sınırlar, özgürlük ve sorumluluklar gibi psikososyal etmenlerin evlilik doyumu üzerinde daha etkili olduğunu vurgulamıştır.

Evlilik doyumu üzerinde etkili olan önemli bir diğer faktör ise bireylerin çocukluk dönemlerinde kendi ebeveynleriyle olan ilişkidir. Çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından sıcak ve kabul edici bir tutumla yetiştirilmiş kişilerin; duygularını ifade etme, için öfke davranışlarını kontrol etme ve sorun çözme becerileri daha iyi geliştiği için evlilik ilişkilerinin sağlıklı olduğu ifade edilmiştir (Rohner ve Britner, 2002). Nitekim kişilerin algıladıkları ebeveyn tutumları evlilik doyumu üzerinde etkili olarak bulunmuştur. Ebeveynleri tarafından demokratik bir tutumla yetiştirilen kişilerin evliliklerinden aldıkları doyum yüksek olarak bulunurken, baskıcı ve kontrolcü bir tutumla yetiştirilen kişilerin evliliklerinden daha düşük doyum aldıkları ifade edilmiştir (Sarı, 2012; Yıldız, 2013). Aynı zamanda birçok aile danışmanlığı kuramında da eşlerin evlilikten aldıkları doyumun çocukluk döneminde kök aileleriyle yaşadıkları deneyimler ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Bowen, 1976; Framo, 1976; Hoopes, 1987).

Kişilerin hayatlarındaki bir diğer önemli rolleri ise yaşamlarında kendileri için üstlendikleri bireysel rolleridir. Bireylerin kendi yaşamlarından aldıkları doyum yaşam doyumu olarak kavramsallaştırılmaktadır. Yaşam doyumu, kişilerin kendi beklentilerine göre yaşamlarını pozitif olarak (Veenhoven, 1991) ve yaşamlarını belirledikleri ölçütlere uygun değerlendirmeleri olarak ifade edilmiştir (Shin ve Johnson, 1978). Diener (1984), yaşam doyumuna ait değerlendirmenin kişinin kendisi için düşündüğü standartlar ile sahip olduklarını karşılaştırması sonucunda oluştuğunu ve bu değerlendirmenin öznel olarak yapıldığını belirtmiştir.

Öznel iyi oluş kavramının bilişsel bileşenini oluşturan yaşam doyumu bireylerin sadece yaşadıkları andan aldıkları doyumu değil, geçmiş yaşamlarından aldıkları ve geleceklerinden alacakları doyumu da kapsamaktadır. Aynı zamandan yaşam doyumu tek bir alandan alınan doyumu değil iş, aile, sağlık, evlilik, ekonomik durum gibi farklı alanlardan duyulan doyumu içermektedir. (Diener vd., 1999).

Yaşam doyumu kavramı öznel bir değerlendirmeyi içerdiği için yaşam doyumunu etkileyen faktörler net olarak tanımlanamamaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde, demografik faktörler, kişilik özellikleri, sağlıklı bir aileye sahip olma, boş zaman aktivitelerini değerlendirme, yaşam amaçları ve temel psikolojik ihtiyaçlar ve sosyal destek gibi faktörlerin yaşam doyumu üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir (Ignant, 2010; Şahin, 2008). Yaşam doyumu üzerinde etkili olan bir diğer önemli faktörün çocukluk döneminde ebeveynle olan ilişkiler olduğu belirtilmiştir. Çocukluk döneminde ebeveynlerinden daha fazla red ve ihmal gören kişilerin yaşamlarından daha az doyum aldıkları vurgulanmıştır (Hinne vd., 2009). Anneye-babaya bağlanma, arkadaşlara bağlanma ve romantik partnere bağlanma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada ebeveyne ve arkadaşlara bağlanma ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (Guarnieri vd., 2015).

Toplumu oluşturan kişilerin sosyal yaşamlarında büyüme ve gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri için bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının ebeveynler ve toplum tarafından desteklenip karşılanması gerekmektedir. Öz Belirleme Kuramına göre bireylerin “özerklik”, “yeterlik” ve “ilişkili olma” olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyacı bulunmaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Bu üç temel ihtiyaçtan özerklik, bireyin kararlarını verirken ve bir davranışta bulunurken kendi içsel motivasyonlarıyla hareket etmesi; yeterlik, bireyin bir davranışta bulunurken kendine güvenip, kendini yeterli hissetmesi; ilişkili olma ise diğer kişilerle bir olmak, ilişki içinde olmak olarak tanımlanmaktadır (Baumeister ve Leary, 1995; Kamii, 1991). Kişilerin bu temel ihtiyaçları doğuştan gelir ve bebeklik döneminde ebeveynler ile karşılanmaya başlayarak yaşam boyu kurulan kişilerarası ilişkilerde karşılanmaya devam etmektedir. Bu üç temel ihtiyacın karşılanması durumunda kişilerin sağlıklı gelişme gösterdikleri ve yaşam doyumu düzeylerinin arttığı vurgulanmıştır (Deci ve Ryan, 2000).

Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması durumunda kişiler; kendi kararlarını kendi iradeleri doğrultusunda verir, bir davranışta bulunurken kendilerini yeterli olarak hisseder toplumla ve diğer kişilerle ilişki içinde bulunurlar (Ryan, 2000). Temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan bireylerin öznel iyi oluş, mutluluk düzeyleri ve motivasyonları daha yüksek

olduğu, kendilerine daha fazla güvendikleri; temel psikolojik ihtiyaçları karşılanmayan bireylerin ise mutluluk ve yaşam kalitelerinin düşük olduğu, kendilerine karşı motivasyonlarının ve yeterlik inançlarının daha düşük olduğu ve daha fazla psikopatoloji gösterme eğiliminde oldukları ifade edilmiştir (Sheldon vd., 2004; Williams vd., 2000).

Temel psikolojik ihtiyaçlar en temel olarak çocukluk döneminde ebeveynler ile kurulan ilişkiden karşılanmaktadır. Özellikle 0-10 yaş arası dönemde ebeveynlerin çocuklarını destekleyici davranışlarda bulunmaları, çocuklarının kararlarına saygı duymaları ve sıcak, samimi bir aile ortamı yaratmaları çocuklarının temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır (Grolnick, 2009; Schultz ve Schultz, 1998). Ebeveyn desteğinin ergenlerin iyi oluşları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir boylamsal çalışmada, anne ve babadan alınan desteğin eşit derece önemli olduğu ve her iki ebeveyninden de alınan desteğin özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyacının karşılanması arttığı bulunmuştur (Jasper vd., 2017). Bu nedenle ebeveyn ve çocuk ilişkisi temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması açısından oldukça önemlidir.

İlgili alanyazın değerlendirildiğinde araştırmanın yordanan değişkenini oluşturan ebeveynlik doyumu ve temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi direkt olarak inceleyen bir araştırma bulunamamıştır ancak yeterlik ihtiyacı karşılanmış bireylerin ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin de yüksek olacağı bu nedenle ebeveynliklerinden aldıkları doyumun yüksek olacağı öngörülmektedir. Araştırmanın bir diğer değişkeni olan evlilik doyumu ve temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki incelendiğinde ise yapılan birçok çalışmada ilişkilerinde özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyacı karşılanan bireylerin evliliklerinden daha yüksek doyum aldıkları ifade edilmiştir (Deci ve Ryan, 2014; Knee vd., 2005).

Araştırmanın son değişkeni yaşam doyumu ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki alanyazında oldukça sık çalışılan konulardan biridir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, kişilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının kişilerin yaşam doyumlarını da arttırdığı ifade edilmiştir (Adie vd., 2008; Sağkal vd., 2018; Yarkın, 2013). Öz belirleme kuramının temelinde de kişilerin üç temel psikolojik ihtiyacının karşılanması durumunda kişilerin iyi oluşlarının ve yaşam doyumlarının artacağı belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Bu nedenle bu çalışmada, temel psikolojik ihtiyaçların hatırlanan ebeveyn kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracılık rolünün olduğu öngörülmüştür ve bu değişkenler arasındaki bu ilişkilerin temel psikolojik ihtiyaçların aracılık etkisiyle daha iyi açıklanacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmada kişilerin üç temel rolü olan ebeveynlik, eş ve bireysel rollerinden aldıkları doyumlar yordanan değişken olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada, ebeveyn çocuk ilişkisi anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisi olarak iki farklı şekilde incelenmiştir. Literatürde anne ve babanın çocuklar üzerindeki etkilerinin farklılaşıp farklılaşmamasına ilişkin tek bir görüş bulunmamaktadır. Araştırma modelinin anne-çocuk ilişkisi ve baba-çocuk ilişkisi olarak oluşturulması anne ve babanın çocuklar üzerinde farklılaşan etkilerinin daha net olarak görmemizi sağlayacağı ve literatüre bu alanla ilgili bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu araştırmanın amacı; hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumunu, evlilik doyumunu ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık etkisinin belirlenmesidir. Araştırmanın genel amacına bağlı olarak, araştırmanın hipotezleri aşağıda verilmiştir:

1) Kadınlarda hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumunu, evlilik doyumunu ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık rolü vardır.

2) Erkeklerde hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumunu, evlilik doyumunu ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık etkisi vardır.

1. BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öncelikle anne-baba ve çocuk ilişkisi hakkında bilgi verilip daha sonra ebeveyn kabul red kuramına geçiş yapılmıştır. Devamında araştırmanın diğer değişkenlerini oluşturan, temel psikolojik ihtiyaçlar, ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu kavramları hakkında kuramsal açıklamalar özetlenmiş, yurt içinde ve yurtdışında yürütülen bazı çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. Hatırlanan Anne-Baba Kabul ve Reddi

1.1.1. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi

İnsanoğlu, iç dünyasını geliştirmek için dış dünyaya ihtiyaç duymaktadır. Bunu ise gözlemleri ve deneyimleri sayesinde yapmaktadır. Bu nedenle çocuklar ilk olarak ebeveynlerini gözlemleyerek davranış ve deneyim kazanırlar. Çocukların; psikolojik, biyolojik, sosyal, duygusal gelişimleri ve yaşamda karşılaştıkları zorluklarla baş edebilmeleri için anne ve babaya ihtiyaçları vardır (Pruett, 1985). Bebekler yaşamlarının ilk yıllarında hem anneleri hem de babalarıyla bir bağ ve ilişki kurarlar. Bu durum birincil bakım verenin anne olup babanın çocukla daha az zaman geçirdiği durumlarda da geçerlidir. Anne ve babasıyla yakın ve kaliteli ilişkiler kuran bebekler ileride daha sosyal, güvenli, girişken, sabırlı ve problem çözebilen bireyler olabilirler (Lamb, 1982). Aile içerisinde kurulan ilişkiler çocuğun davranışlarını ve gelecekte diğer kişilerle kuracağı ilişkileri ve davranışlarını etkileyecektir (Kula, 2018).

Erken çocukluk döneminde anne-baba sevgisi çocuğun en önemli dayanağıdır. Çocuk bu sevgiyi yitirmemek için büyük ölçüde çaba gösterir ve gösterilen bu çaba sayesinde çocuk kendisini yönetmeyi öğrenir. Çocuğun anne ve babası ile kurduğu ve sürdürdüğü sürekli sevgi ilişkisi çocuğun yaşamının temel taşlarını oluşturmaktadır. Ebeveynleri tarafından daha az sevgi gösterilen çocukların daha fazla psikolojik uyum problemleri gösterdikleri görülmüştür (Erkman ve Rohner, 2006; Rohner, 2004). Sevgi, ebeveynleri tarafından çocuğa zamanında verilmediği ya da eksik verildiğinde çocukta birtakım sosyal ve duygusal sorunlara yol açabilir. Bu nedenle ebeveynlerin en önemli görev ve sorumluluklarından biri çocuklarının sevgi ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Anne ve babaların ayrıca, çocukların sahip oldukları becerileri geliştirmeleri ve mutlu bireyler olabilmeleri için çocuklarını yetiştirirken dikkat etmeleri gereken birtakım görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu görevlerden biri çocuklarının bakımları ile ilgilenmek ve onları korumaktır. Fiziksel bakım ve ihtiyaçları karşılanmamış olan çocukların toplumsal ve duygusal olarak yetersiz oldukları, kendilerini ifade edemedikleri ve sosyal ortamlarda yer alamadıkları görülmüştür (Ekşi, 1990). Yine aynı zamanda çocukların sosyal yaşantılara uygun tepkiler verebilmesi, sağlıklı bir şekilde sosyalleşebilmeleri ve diğer kişilere güvenebilmeleri de anne ve baba ile ilişkiden kazanılan becerilerdendir (Akça, 2012).

Anne ve babanın bir diğer görevi ise çocuklarının duygusal gelişimlerini desteklemeleridir. Çocuklar için ihtiyaçlarının karşılanacağı ve destek alacaklarına güvenebileceği kişilerin varlığı onların duygusal gelişimleri için önemlidir. Bu ihtiyaçları karşılanmayan kişiler duygularını kontrol etmekte zorlanma, diğer kişilere ve dünyaya güvenmeme, diğer kişilere fazla bağımlı olma ve kaygı gibi problemler yaşamaktadırlar (Tuzgöl, 1998). Anne ve babaların en geniş anlamdaki görevi ise çocuklarını kabul edip, sevgi ve sıcaklık göstererek çocuklarını destekleyip, çocuklarına bilgi ve beceri kazandırmaktır. Kazandırmaları gereken bilgi ve becerilerin çocukları yaşları arttıkça da genişletilmeleri gerekmektedir (Ekşi, 1990). Bu nedenle aile ortamında kurulan ilk ilişkiler çocukların gelişimini birçok alanda etkilemektedir.

Anne ve babanın çocuğun gelişiminde daha çok etkili olduğu birtakım alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar; çocuğun toplum içinde dengeli birey olabilmesi için güven duygusu kazanması, sosyal ortamlarda kabul edilebilmesi için uygun davranış biçimleri kazanması, akademik ve sosyal olarak başarılı olabilmesi için yeteneklerini geliştirmesi ve karşılaştığı zorluklarla baş edebilmesi olarak belirtilmiştir. Çocuklar yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla baş etmeyi öncelikli olarak anne ve babalarından öğrenirler (Ekşi, 1990). Araştırma sonuçları çocuk ve ergenlerin ruhsal gelişimleri ile anne-babayla ilişki ve ebeveyn tutumları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir. (Parmar ve Rohner 2005; Rohner ve Britner, 2002).

İnsanoğlu dünyaya ilk geldiği andan itibaren bir ailenin içine doğar ve burada büyüyüp gelişir. Bebeklik döneminde ebeveynler ile kurulan sağlıklı ilişkiler bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimin sağlıklı tamamlanmasını sağlamaktadır. Çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan en temel etken ise sevgidir. Sevgi ebeveynler tarafından çocuğa tam olarak verilmediğinde çocukların gelişimlerinde birtakım olumsuzluklar görülebilir. Anne baba ve

çocuk arasındaki ilişkinin çocukların üzerinde bilişsel, sosyal ve duygusal olmak üzere birçok alanda önemli etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler aşağıda daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1.1.1.1. Anne-baba çocuk ilişkisinin birey üzerindeki etkileri

Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkilerin çocukların o günleri ve yarınları üzerindeki etkileri birçok kuramcı ve araştırmacı tarafından araştırılmıştır. Çocukların kişiliklerinin oluşması, karakterlerinin ve benlik saygılarının gelişmesi için ebeveyn tutumları ve aile ortamındaki ilişkiler oldukça önemlidir. Benlik saygısı ilk olarak aile daha sonra akran ve öğretmenlerle kurulan sosyal ilişki içerisinde gelişir. Özellikle ebeveyn stilleri ve özelliklerinin, kişilerin kendilik algılarının ortaya çıkmasında önemli olduğu düşünülmüştür (Hopkins ve Klein, 1993).

Benlik kavramı bireylerin kendilerine olan güvenini, içe veya dışa dönük olma durumunu belirler. Anne ve babanın çocuklarıyla iyi iletişim kurmaları, çocuklarını kabul edici davranışlar göstermeleri, özgüvenlerinin yüksek olması, hoşgörülü ve esnek bir anlayışa sahip olmaları çocuklarda benlik saygısının olumlu olarak gelişmesini sağlamaktadır. Bunun tam tersi olarak anne ve babanın aşırı baskıcı ve otoriter bir tutum sergilemesi, çocuğun fikirlerine değer vermemesi benlik saygısını azaltan faktörlerdendir (Yavuzer, 2018). Yapılan bir araştırmada, özerklik destekleyici ebeveynlik hem erkeklerin hem de kadınların benlik saygıları ile pozitif yönde ilişkili olarak bulunmuştur. Otoriter ebeveynlik ise her iki cinsiyet için de benlik saygısı ile negatif yönde ilişkili olarak bulunmuştur. Erkekler babalarını daha izin verici ve özerklik destekleyici olarak algıladıkça, kadınlar, annelerini daha izin verici olarak algılamaktadırlar, Araştırmada, kadınlar üzerinde tüm ebeveynlik tarzları erkeklerden daha etkili olarak bulunmuştur (Klein vd., 2015).

Bireylerin, ruh sağlıkları, problemleri ile anne-baba-çocuk ilişkisi arasında da önemli bir ilişki bulunmaktadır. Çocuk ve ebeveynler arasında sıcak bir ilişkinin olduğu aile ortamında yetişen kişiler ileride daha sağlıklı olmaktadır aile üyeleri arasında sıcak bir ilişki olmayan aile ortamında yetişen çocuklar, içine kapanık ve sosyal açıdan uyumsuz olup depresyon, davranım bozukluğu, intihar girişimi ve çeşitli ruhsal bozukları daha fazla gösterme eğiliminde olurlar (Ekşi, 1990; Rohner ve Brothers, 1999). Örneğin yapılan bir boylamsal evlat edinme çalışmasında genetik olarak antisosyal davranış riski olan çocuklar incelenmiştir. Bu çalışmada, çocukların antisosyal davranışlarda bulunmaları üzerinde

olumsuz ebeveynliğin genetik faktörlerden daha etkili olduğu bulunmuştur (O'Connor vd., 1998). Yine aynı şekilde çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından reddedilmiş kişilerde; unipolar depresyon ve depresif duygudurum, madde bağımlılığı ve davranış problemleri görülme olasılığı daha yüksek olarak bulunmuştur (Rohner ve Britner, 2002).

Çocukların sağlıklı gelişimleri üzerinde çocukların ebeveynlerinden algıladıkları kabul, ebeveynleriyle kurdukları sıcak ve iyi ilişkiler oldukça önemlidir. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuk yetiştirirken kullandıkları tutumlar da çocukların gelişimi üzerinde etkilidir. Steinberg (2001), otoriter, izin verici ve özerkliği destekleyici ebeveynler tarafından yetiştirilen çocukların ileriki dönemlerde daha özgür, etkin ve sosyal anlamda başarılı ilişkiler kurduklarını; depresyon, anksiyete, madde kullanımı ve suç davranışı gibi ruh sağlığı sorunlarını daha az gösterdiklerini ifade etmiştir. Yapılan bir çalışmada, çocukların gelişimini ve özerkliğini destekleyen demokratik ebeveyn tutumuna sahip, açık kuralların olduğu, yeterliklerinin desteklendiği aile ortamında yetişen çocukların akademik başarılarının ve sosyal ilişkilerinin daha iyi geliştiği bulunmuştur (Kaya vd., 2012). Başka bir çalışmada, baskıcı ebeveyn tutumu ile yetişen çocuklar hem psikolojik hem de davranışsal olarak çok fazla ebeveyn kontrolü hissettiklerini belirtilmiştir. Ebeveyn kontrolü daha fazla olan anne-baba tarafından yetiştirilen kişilerin daha çok yalnız oldukları ve akademik başarılarının düştüğü bulunmuştur (Musaoğlu ve Güre, 2005).

Ebeveyn tutum ve davranışları çocukların daha sonraki davranışları üzerinde de oldukça etkilidir (Collins vd., 2000). Anne ve baba katılımının etkilerini ergenlikte ve yetişkin dönem yakın ilişkiler üzerinde araştıran bir boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre, baba katılımının daha erken yaşlarda olması kişilerde daha düşük davranış problemleri ve daha yüksek akademik motivasyon görülmesini sağladığı ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmanın bulgularına göre, ebeveynleriyle daha sıcak ilişkileri olan bireylerin evlilik uyumlarının ve başarılı ebeveynlik becerilerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Flouri ve Buchanan, 2002). Bu nedenle kişilerin kendi anne babaları ile olan ilişkileri aynı zamanda kendi eş ve ebeveynlik davranışları üzerinde de önemli etkiler oluşturmaktadır. Sağlıksız ve huzursuz aile ortamında yetişmiş çocukların, ileride sağlıksız ve mutsuz evlilikler gerçekleştirdikleri, evlilik dışı çocuklara sahip oldukları, kendi çocuklarına kötü davrandıkları, çocuklarının ihtiyaçlarına daha az duyarlı oldukları ve boşanma oranlarının yüksek olduğu görülmüştür (Ekşi, 1990). Çocukluk döneminde kendi ebeveynleriyle sıcak bir ilişki kuramayan anne babaların çocuk yetiştirirken kullandıkları tutumlar olumsuz yönde olabilir. Çocukluk

yıllarında ebeveynleri tarafından engellenip kısıtlanan kişiler ileride ebeveyn olduklarında kendi çocuklarının sahip oldukları birtakım olanakları bilinçdışı olarak kıskanabilirler. Bu nedenle bu kişiler çoğunlukla kendi ebeveynlerinden gördükleri kısıtlama, suçlama, aşağılama gibi yöntemleri kullanarak çocuklarını yetiştirirler (Yavuzer, 2018). Bu nedenle kişilerin etkili ebeveynlik becerileri geliştirme, kendilerini ebeveynlik konusunda yeterli hissetme ve ebeveynliklerinden doyum almaları üzerinde çocukluk dönemlerinde kendi ebeveynleri ile olan ilişkilerin rolü ve önemi oldukça büyüktür.

Anne baba ve çocuk ilişkisinin etkili olduğu bir diğer alan ise bireylerin evlilik yaşantıları ve evlilikten aldıkları doyumdur. Ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kurup, samimi aile ortamında yetişen bireylerin evlendiklerinde daha sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurdukları, duygularını daha iyi ifade edebildikleri, kendilerine ve diğerlerine daha fazla saygı gösterdikleri belirtilmiştir (Mize ve Pettit, 1997). Yapılan araştırmalarda erken dönem ebeveynler ile kurulan ilişkilerdeki bağlanma türleri de kişilerin evlilik yaşantılarını etkilemektedir (Hazan ve Shaver, 1987). Tutarek Kışlak ve Çavuşoğlu'nun (2006) yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerine güvenli bağlanma gerçekleştiren bireylerin evliliklerinden aldıkları doyum yüksek olarak bulunurken, kaygılı-kararsız bağlanma gerçekleştiren bireylerin evliliklerinden düşük doyum aldıkları belirtilmiştir.

Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin etkili olduğu bir diğer durum ise bireylerin yaşam doyumunu düzeyleridir. İlgili literatür incelendiğinde yapılan birçok araştırmada çocukluk dönemlerinde ebeveynleriyle sıcak ve samimi ilişki kuran kişilerin yaşam doyumunu düzeylerinin yüksek olduğu ifade edilmiştir. Ergenlerin algıladıkları anne baba desteği ve iyi oluş arasındaki ilişkide öz belirleme kuramından yola çıkarak oluşturulan özerk benlik yönetimi değişkeninin aracılık etkisinin incelendiği bir çalışmada anne ve babadan alınan desteğin ergenlerin iyi oluşları ve yaşamdan aldıkları doyum üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu belirtilmiştir (Kocayörük, 2012). Coty ve Wallston'ın (2010) yaptığı başka bir çalışmada ise olumlu ve sağlıklı aile ortamı ile yaşam doyumunda pozitif anlamda bir ilişki olduğu, sağlıklı aile ortamı ile olumsuz duygudurum ve depresif belirtiler arasında ise negatif anlamda ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Çocukluk dönemindeki anne-baba ve çocuk ilişkisinin etkili olduğu bir başka alan ise özerklik, yeterlik ve ilişkili olmak üzere üç temel ihtiyacın karşılanmasıdır. İlgili literatür incelendiğinde bu üç temel ihtiyaç en temel olarak ebeveyn çocuk ilişkisinde karşılanmaktadır. Deci ve Ryan'a (2000) göre; ebeveynler çocuklarının özerkliklerini

desteklediklerinde, sıcak ve sevgi dolu bir aile ortamı yarattıklarında, çocuklarını destekleyici davranışlarda bulunduklarında ve çocuklarının fiziksel, bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimleri ile ilgilendiklerinde, çocuklarının temel psikolojik ihtiyaçlarını da karşılayıcı ve destekleyici davranışlarda bulunmaktadır. Bu durumun tersi bir şekilde; baskıcı, aşırı kontrolcü ve ihmal edici ebeveynleri olan çocukların temel psikolojik ihtiyaçları daha az karşılanmaktadır. Bu tutumlar ileride kaygıya, depresyona neden olmakta ve kişilerin iyi oluş düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Kasser ve Ryan (1999), anne ve baba ile olan ilişkinin ve algılanan anne-baba desteğinin, çocukların özerklik ve yeterli ihtiyaçlarının karşılanması üzerinde olumlu olarak etkili olduğunu belirtmiştir.

Görüldüğü üzere anne ve babanın çocuk üzerinde çok önemli rolleri bulunmaktadır ancak bazı kuramcılar ve araştırmacılar anne ve babanın çocuk ile olan ilişkilerinde ayrı ayrı rolleri ve etkileri olduğunu belirtmiştir. Harris vd. (1998) çalışmalarında belirttiğine göre baba ve çocuk ilişkisi bazı alanlarda anne-çocuk ilişkisinden daha önemli olabilmektedir. Babalar çocuklarıyla annelerin geçirdiklerinden daha az vakit geçirmekte ve çocuklarıyla etkileşime geçtiklerinde genellikle annelerin davranışlarından farklı davranışlar başlatmaktadır. Örneğin, babalar annelere göre daha fazla fiziksel oyunlar oynarlar (Forehand ve Nousiainen, 1993). Ayrıca, babalar çocuklarının rekabetçiliğini ve bağımsızlığını daha çok destekleyip çocuklarını risk alma konusunda daha fazla teşvik etmektedir (Cabrera vd., 2000).

Kişilerin hatırladıkları ebeveynleri ile ilişkileriyle şimdiki psikolojik uyumlarının incelendiği bir araştırmada, baba ile daha sıcak ve samimi ilişkileri olan kişilerin daha iyi psikolojik uyum gösterdikleri bulunmuştur. Daha önce yapılan araştırmalarda da baba ile olan ilişkilerin çocukların psikolojik uyumları üzerinde daha etkili olduğu bulunmuştur (Parmar ve Rohner 2005; Rohner, 1998; Rohner ve Veneziano, 2001). Bu durumun nedenlerinde biri, daha ataerkil ailelerde babanın anneden daha fazla güç ve otorite figürü olarak algılanması olarak görülmüştür. Bir diğer neden ise, çocuklar anneleriyle daha fazla zaman geçirdikleri için annelerinin davranışlarına alışkanlık kazandıkları ve bu nedenle babalarının davranışlarına daha fazla dikkat ettikleri bu nedenle babaların davranışlarının çocuklar üzerinde daha etkili olabildiği belirtilmiştir (Parmar ve Rohner, 2005).

Target ve Fonagy (2002) ise, anne ve babanın rollerinin çocuk üzerinde çok fazla farklılaşmadığını, benzer etkiler yarattığını ifade etmişlerdir. Target ve Fonagy, özellikle baba ve çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin çocuk ve anne arasındaki bağlanma kadar önemli olduğunu savunmuştur. Anneye güvenli bağlanan çocukların duygusal anlama becerilerinin

daha erken geliştiği, baba ile güvenli bağlanma gerçekleştiren çocuğun ise daha sağlıklı bir gelişim gösterdiği belirtilmiştir (Etchegoyen ve Trowell, 2002).

Ebeveyn ve ocuk arasında sıcak ve kabul edici bir ilişkinin varlığının ve ebeveynlerin çocuklara karşı olan tutumlarının çocukların kişilik ve benlik saygılarının gelişimi, ruh sağlıkları, kişilerarası ilişkileri, akademik başarıları, yetişkinlik döneminde evlilik ilişkileri ve kendi ebeveynlik becerileri olmak üzere yaşamın her alanında önemli etkileri bulunmaktadır. Hem anne ocuk ilişkisinin hem de baba ocuk ilişkisinin ocuk üzerinde çok önemli etkilerinin olduğu bilinmektedir ancak bazı kuramcılar anne ve babanın ocuk ile olan ilişkilerinde farklı rolleri ve etkileri olduğunu belirtmektedir. Bu etkiler aşağıda yer alan alt başlıklar altında daha detaylı olarak ele alınmıştır.

1.1.1.2. Anne-ocuk ilişkisi

Hamilelik ve bebeklik dönemi dūřünüldüđünde çocuğun ilk olarak ilişki kurduğu figür annedir. Bebeđin bakıma en muhtaç olduğu dönemde beslenme, uyku ve barınma gibi ihtiyaçları çoğunlukla anne tarafından karşılanmaktadır. Anne ve bebek arasındaki bağın kuvvetlenmesinde en önemli süreçlerden biri beslenmedir (ađdař, 2009). Bu beslenme sürecinde anne bebeği kucağına alarak bebeğin kokusunu ve sıcaklığını hisseder. Böylelikle güven duygusunun gelişmesi için gerekli fiziksel temas kurulmuş olur. Annenin çocuğu beslemesi, çocuğu yaşama hazırlaması çocukta sevgi ve güven duygusunun oluşmasını sağlar. Bu iki temel duygu çocuğun yetişkin olunca kuracağı kişilerarası ilişkilerin şekillenmesini sağlamaktadır (Tezel, 2014). Annelerin bebeklerine sūt verirken sevgi göstermemesi ve kaba davranması sonucunda çocuklarda saldırgan, uyumsuz davranışlar ve nörotik sorunlar görülebilir (Yavuzer, 2017).

Freud, annenin bebeğin hayatındaki önemi üzerinde durmuştur ve erken çocukluk döneminde annesi ile sevecen ve güven verici ilişki yaşayan bireylerin yaşamları boyunca da diğer kişilerle buna benzer ilişkiler kuracaklarını ifade etmiştir (Geçtan, 2000). Nitekim hayatının ilk yıllarında bebekler anne ile kurdukları ilişki sayesinde güven duygusunu geliştirirler. Özellikle ilk 18 ay içerisinde anne ile kurulan duygusal etkileşim, annenin eğitim biçimi, dengeli ve kararlı tutumu, bebeğin ihtiyaçlarını zamanında karşılaması, bebeğin sözsüz dilini anlayabilmesi anne ve bebek arasında kurulan güvenin temelini oluşturur. Çocuğun bu ilişkiden geliştirdiği güven duygusu bireyin ileride kuracağı kişilerarası ilişkilerin de temelini oluşurmaktadır (Yavuzer, 2018). Fiziksel, duygusal ve psikolojik

ihtiyaçları anneleri tarafından yeterince ve zamanda karşılanmayan çocukların ilerleyen yıllarda duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimleri olumsuz olarak etkilenmektedir (Saygı ve Balat, 2013). Fromm (1995), annelerin hayata karşı güvenli olmaları, tedirgin olmamaları gerektiğini ifade etmiştir. Aşırı huzursuz olup bu huzursuzluğu çocuklarına geçiren annelerin çocuklarının da kaygılı davranışlar gösterdikleri belirtilmiştir. İlgili alanyazında annenin duygu durumunun çocuğun duygusal problemleriyle ilişkili olduğunu belirten birçok araştırma bulunmaktadır. Yapılan alışmalar incelendiğinde depresif ve kaygılı duygu durumuna sahip olan annelerin çocuklarının saldırganlık, kaygı, depresyon, anksiyete gibi duygusal sorunlar gösterdikleri bulunmuştur (Coletti vd., 2009; Hammen ve Brennan 2004; Pietikäinen vd., 2019). Depresyonu olan annelerin bebeklerinde bilişsel, duygusal gelişim ve anne bebek ilişkisini inceleyen bir çalışmada, depresyonu olan annelerin çocuklarının kontrol grubundaki annelerin çocuklarına göre gelişimsel düzeylerinin daha geri olduğu, anne-ocuk ilişki örüntüsünde daha fazla sorun yaşadıkları ve güvensiz bağlanma oranının daha fazla olduğu bulunmuştur (Öztop, 2003). Çocuğun sağlıklı gelişimi için önemli olan annenin çocuğun ihtiyaçlarına ne kadar duyarlı olduğu, ne kadar ilgi ve şefkat gösterdiği, çocukta ne kadar güven duygusu yarattığıdır (Ekşi, 1990).

1.1.1.3. Baba-ocuk ilişkisi

Sosyal ve tarihsel bağlamlar çocukların, ailelerin ve ebeveynliğin hem bilimsel hem de popüler kavramlarını şekillendirmektedir. Bu nedenle ebeveyn tutumlarını, anne-baba ve ocuk ilişkilerini incelerken toplumsal değişimleri de incelemek önemlidir (Cabrera vd., 2000). Bir toplumdaki babalık kavramını anlayabilmek için ilk başta annelik kavramını da anlamak gerekmektedir (Rohner ve Veneziano, 2001). Babaların 20. yy’da baskın olan aile içindeki temel görevi ekmek kazanma olan araçsal bir görev olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde annelerin ocuk bakımı için sürekli varlığı baba-ocuk ilişkisinin çocukların gelişimleri üzerinde çok az etkili olduğunu düşündürmüş ve bu düşünce yüzyıl boyunca gelişim teorisyenlerinin çoğu tarafından güçlendirilmiştir (Cabrera ve vd., 2000). Kadınların özgürleşme hareketi sonucunda iş hayatına atılmalarının başlaması kadın rolüne ait algıların değişmesine neden olmuştur. Bu değişim ise erkeğin rolünün tekrar incelenmesini gündeme getirmiştir. Artık erkeklere sadece evin dışında çalışıp ev için maddi önemi olan biri olarak değil çocuğun babası olarak ve annenin evdeki rolünü tamamlayan biri olarak bakılmaya başlanmıştır (Akhtar ve Parens, 2015).

Sömürge Avrupalı Amerikan babası 1600'lerde ve 1700'lerde ideal olarak sert aile reisi, 1830'dan 1900'e kadar uzaktaki ekmek kazananlardan biri, 1900'den 1970'e kadar ideal baba, sevgili oyun arkadaşı ve cinsiyet rol modeli olarak görülmüştür. 1940'ların sonunda yapılan bir araştırmayla, baba sevgisinin çocukların psikopatolojileri üzerinde anne sevgisi kadar önemli olduğu bulunmuştur (Lidz ve Lidz, 1949). Daha sonra yapılan araştırmada ise şizofreni etiyolojisinde otoriter, sadist ve reddeden babaların çocukların psikopatoloji geliştirmeleri üzerinde annelerden daha fazla etkili olduğunu iddia edilmiştir (Lidz vd., 1956). Ancak 1960'lı ve 1970'li yıllardan önceki pek çok davranış bilimcisi babaların, her durumda çocuklarının sağlıklı gelişimi için nispeten önemsiz olduğunu varsaymışlardır (Cabrera vd., 2000). 1970'lerden 1990'a kadar olan süreçte ise babanın ideal imajının eş-ebeveynlik olduğu, eşleriyle çocuklarının bakımında eşit olarak görev aldığı görülür. Babanın çocuk bakımındaki rolüne ait tüm bu değişimler babalık kültürel inancının zaman içinde nasıl değiştiğini göstermektedir. Genellikle kurumcular ve teorisyenler tarafından önemli olan ilişki anne-çocuk ilişkisi olarak düşünülse de 20.yy'ın ilk yarısında az sayıda gelişim araştırmacıları babaların da çocuk gelişim alanındaki doğrudan etkileri hakkında bilgi almanın gerekli olduğunu düşünmüştür (Rohner ve Veneziano, 2001). Bu nedenle baba çocuk ilişkisini ve bu ilişkinin etkileri inceleyen araştırmalar günümüzde de artarak devam etmektedir.

Davranışçı bir çerçeveden bakıldığı zaman babanın çocukla geçirdiği zaman anneye oranla daha kısa olduğu için babanın rolünün anneye kıyasla daha az öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak, babalar uygun olan davranışı net bir şekilde belirttiklerinde cinsiyet rollerini oluşturmada ve güçlendirmede anneden daha etkili olmaktadır (Yavuzer, 2018). Ayrıca, baba ile daha yakın ve sıcak bir ilişkisi olan çocuklar daha hızlı gelişim göstermektedir. Baba, gelişimin farklı evrelerinde çocuğun bağımsız işlev görmesini kolaylaştırmaktadır (Fox vd., 1991).

Baba çocuk ilişkisi, çocuklarının risk alma davranışlarını desteklemeleri, çocuklarıyla kaba oyunlar oynamaları, çocuklarıyla olan iletişimlerinde cinsiyet rollerini belirten bir dil kullanmaları, oyun alanı olarak vücutlarını daha fazla kullanmaları nedeniyle anne çocuk ilişkisinden farklılaşmaktadır (Akhtar ve Parens, 2015). Geleneksel bağlamda değerlendirildiğinde baba uyarıcı, anne ise rahatlatıcı olarak görülmektedir. Babalar çocuklarını heyecanlandırıp, onları dürterler, oyun oynarken çocuğu havaya fırlatıp, sakince çocuğun onları bulmasını beklemezler. Bu nedenle çocuk uyarılma ihtiyacı için babasına, rahatlama ihtiyacı için annesine gitmektedir. (Fox vd., 1991).

Akhtar ve Parens (2015) babaların, anneye karşı sevgi gösteren bir eş olma, anneden bağımsızlaşarak özerklik kazanma konusunda çocuklara yardımcı olma, erkek çocuklarına rol model olup, kız çocuklarının gelişen kadınsılıklarına belirli ölçüde karşılık vererek çocukların cinsel kimliğinin gelişmesine yardımcı olmak üzere dört temel rolleri olduğunu savunmuştur. Ancak baba çocuk ilişkisi incelendiğinde genellikle babaların iki yaşından sonra erkek çocuklarıyla daha yakın ilişkide bulundukları görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak iki yaşından sonra erkek çocuklarının sergiledikleri davranışların çoğunluğunun babalar tarafından “gerçek bir erkek” kavramına yakın algılanması ve bu faaliyetlerin kendi rollerine daha yakın algılanması olarak gösterilebilir (Yavuzer, 2018). Yine aynı şekilde Lewis ve Lamb (2003) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, babaların erkek çocukları ile daha fazla iletişim kurdukları vurgulanmıştır. Aynı araştırma bulgularında, babaların, kızları ile daha fazla ilgilendiklerinde kızlarının daha az kalıplaşmış cinsel rol algıları oluştuğu ifade edilmiştir.

Hoffman (1994) ise babaları ile sıcak ve samimi ilişkileri olan kız çocuklarının; akademik, bilişsel ve ruhsal yönden gelişimlerinin daha sağlıklı olduğu ve cinsel rol gelişimlerinin daha olumlu olduğunu ifade etmiştir. Babaları ile sıcak ve kabul edici ilişki kuran kız çocuklarının gelecekte karşı cinsle kurdukları romantik ilişkilerin ve evlilik ilişkisinin daha sağlıklı olduğu belirtilmektedir. Baba-kız ilişkisinin ergen kızların psikolojik bulguları üzerindeki direkt ve dolaylı etkileri üzerinde temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelendiği bir diğer çalışmada, baba ile ergen kız arasındaki ilişkinin hem direkt olarak hem de temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolüyle birlikte ergenlerin iyi oluşları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Sağkal vd., 2018).

Baba sevgisinin birey üzerindeki etkileri genel olarak: benlik kavramı / benlik saygısı, duygusal istikrar ve saldırganlık konularını içeren kişilik ve psikolojik uyum sorunları (Buri vd., 1992; Dekovic ve Meeus, 1997; Rohner, 2001); davranış problemleri (Chen vd., 2000; Grant vd., 2000; Paley vd., 2000); bilişsel ve akademik başarı alanındaki sorunlar (Easterbrooks ve Goldberg, 1984); mental hastalıklar (Lidz vd., 1956; Rohner ve Brother, 1999) başlıkları ile gruplandırılmıştır. Baba sevgisi sadece psikolojik ve davranışsal problemlerle ilgili değildir aynı zamanda sağlık ve iyi oluşla da ilgili olarak görülmektedir (Rohner ve Veneziano, 2001).

Görüldüğü üzere, anne ve babalar, bireylerin sağlıklı büyüme ve gelişmeleri üzerinde en çok etkisi olan kişilerdir ancak anne ve babanın çocuk üzerindeki etkileri belirli alanlarda

birbirlerinden farklılaşmaktadır. Anne, bebeğin ilk ilişki kurduğu figür olduğu için çocuğun dünyaya ve diğer kişilere yönelik geliştirdiği bakış açısı üzerinde rolü oldukça önemlidir. Annenin bebeğin ihtiyaçlarını karşılaması ve bebekle yakın temas kurması bebeklerde güven duygusunun olumlu olarak gelişmesini sağlamaktadır. Bebek doğduktan sonra ilk aylarda anne ve çocuk ilişkisi daha fazla önemli olduğu için babaların bu ilişkideki önemi uzun yıllar boyunca ihmal edilmiştir. Baba çocuk ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarla birlikte babaların, çocukların akademik başarıları, cinsiyet rolleri kazanımları ve uyarılma ihtiyaçlarının giderilmesi üzerinde olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada anne-çocuk ilişkisi ve baba-çocuk ilişkisinin etkileri birbirinden ayrı olarak ölçülüp değerlendirilmiştir.

Anne baba ve çocuk ilişkisi alanyazında birçok kuramsal çerçeve ile değerlendirilmektedir. Bu çalışmada anne baba çocuk ilişkisi Ebeveyn Kabul Red Kuramı kapsamında değerlendirilmektedir.

1.1.2. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (*Parental Acceptance and Rejection Theory*)

Bireyin gelişiminde ve yetişkin dönemdeki davranış ve tutumlarında çocukluk yaşantılarının önemli olduğu birçok kuram tarafından ele alınıp tartışılmıştır. Çocukluk döneminde en önemli bağlar ve ilişkiler ebeveynlerle kurulmaktadır. Bu nedenle ebeveynler çocukların gelişimi ve yetişkin dönemdeki tutum ve davranışları üzerinde en etkili ve önemli kişilerdir. Ebeveyn çocuk ilişkisinin önemini ve birey üzerindeki etkilerini açıklayan kuramlardan biri de Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'dır. Bu kuram Rohner tarafından 1975 yılında ortaya atılmıştır (Ekmekçi, 2018).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı (EKAR), Amerikan psikologların “ebeveyn kabulü” kavramına ilgilerinin artması sonucunda doğmuştur. EKAR Kuramı, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul reddinin nedenlerini ve ebeveyn kabul reddinin çocukların kişilik gelişimleri, bilişsel ve duygusal gelişimleri, yetişkin dönemdeki tutum, davranışlar ve ilişkiler üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışan kültürlerarası bir kuramdır (Rohner, 1975; akt., Direkçi, 2018). Kuram, evrensel olarak bireylerin kendileri için önemli olan ötekilerden “olumlu tepki alma” ihtiyaçlarının olduğunu ve bu ihtiyacın, kültür, coğrafya, din, dil ve ırk gözetmeksizin tüm insanlar için gerekli olduğu görüşüne dayanan evrensel geçerliği olan bir kuramdır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner ve Khaleque, 2010).

EKAR Kuramı'na göre olumlu tepki ihtiyacı, kişinin önemli ötekilerden duygusal yakınlık sağlaması olarak ifade edilmiştir. Olumlu tepki ihtiyacı, çocukluk döneminde ebeveynin sevgisini, bakımını ve desteğini içermektedir. Bu ihtiyaç karşılanmadığında bireylerin sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Khaleque ve Rohner, 2012). Bu kurama göre çocuklar ebeveynlerini sıcak, ilgili, kabul edici ve destekleyici olarak ya da tam tersi şekilde soğuk, reddedici ve ilgisiz olarak algıyabilmektedirler (Rohner, 2004). Ebeveyn kabul reddi kuramı, ebeveynin sıcaklığı ve ebeveynin kontrolü olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır.

1.1.2.1. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu (*warmth dimension*)

Ebeveyn kabul ve red teorisinde sıcaklık boyutu, kişilerarası kabul ve reddetme olmak üzere iki kutuptan oluşmaktadır (Rohner vd., 2007). Ebeveynlerin kabulü; ebeveynlerin çocuklarına karşı hissedebileceği ve ifade edebileceği sevgi, şefkat, bakım, rahatlık, destek anlamına gelmektedir. Ebeveynlerin reddi; ebeveynlerin çocuklarına yönelik sıcaklık, sevgi veya şefkatin yokluğunu ifade etmektedir (Khaleque, 2013).

Ebeveyn kabulü yani sıcaklığının pozitif ucu, birtakım sözel ve fiziksel davranışlarla ifade edilmektedir. Ebeveynler sıcaklıklarını fiziksel olarak, çocuklarını kuçaklama, öpme, okşama gibi davranışlarla gösterirler. Sıcaklığın sözel ifadesi ise çocuğu överek, çocuk hakkında güzel şeyler söyleyerek, ona hikayeler anlatarak yapılır. Bu şekilde sıcaklığın sözel ve fiziksel olarak değerlendirilen olumlu ifadeleri bakım verme, sevgi gösterme ve destekleme davranışları olarak tanımlanmaktadır ve bu davranışlar, ebeveynin çocuğu kabul edişini temsil etmektedir (Rohner, 2005).

Ebeveyn reddi ise sıcaklık boyutunun negatif ucunu oluşturmaktadır. Bu uçta ebeveynlerin çocuklarına karşı olan davranışlarında; sevgi, şefkat, ilgi ve destek gibi olumlu davranışların eksikliği ile birlikte, ebeveynlerin çocuğu psikolojik ve fizyolojik olarak inciten davranışlarda bulundukları ifade edilmiştir (Rohner, 2005). Bu kabul ve redde yol açan ebeveyn davranışları kültürlere göre farklılık gösterebilir ancak bireylerin bu reddedilme davranışını algılamaları bireyseldir ve kişiler üzerindeki sonuçları tüm kültürlerde benzer özellikler göstermektedir (Rohner, 2016).

Rohner'e (2016) göre ebeveynler, çocuklarına karşı reddetme davranışını "soğukluk-sevgi eksikliği", "düşmanlık-saldırganlık", "ilgisizlik-ihmal" ve "ayrışmamış red" olmak üzere dört farklı şekilde göstermektedirler. Soğukluk-sevgi eksikliği alt boyutu ebeveynlerin,

çocuklarına karşı davranışlarının sarılma, öpme, gülümseme gibi fiziksel sıcaklık davranışlarını ve çocuğa güzel sözler söyleme, övgü ve destekleme gibi sözel sıcaklık davranışlarını içermemesini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle ebeveynlerin çocuklarına duygusal sıcaklık ve sevgi göstermeyip, soğuk davranması olarak tanımlanmaktadır (Rohner vd., 2012).

İlgisizlik-ihmal alt boyutunda ise ilgisizlik, ebeveynlerin çocuğa karşı herhangi bir sorumluluk hissetmedikleri duygusal durumu ifade ederken; ihmal, ebeveynlerin çocuğun; fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçları ile ilgilenmemesi ve bu ihtiyaçları karşılamadıkları davranışsal durumu ifade etmektedir (Rohner vd., 2005). Bu alt boyut ebeveynlerin hem duygusal hem de psikolojik olarak yokluğunu belirtmektedir. Böyle bir durum çocukların ihtiyaçlarının ebeveynleri tarafından karşılanmamasına ve çocukların kendilerini bir başına hissetmelerine neden olmaktadır (Rohner, 2004). Düşmanlık-saldırganlık alt boyutunda ise düşmanlık, ebeveynlerin çocuğa karşı hissettikleri kin, öfke ve nefret gibi kötü niyetli duyguları içermektedir. Saldırganlık ise çocuğa vurma, itme, alaycı el hareketleri yapma gibi fiziksel boyut ve alay etme, bağırma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi davranışlardan oluşan sözel boyuttan oluşmaktadır (Rohner, 2004).

Ayrışmamış red alt boyutu ise ebeveynlerin çocuklarını ihmal ettiklerine, çocuklarına kayıtsız, düşmanca ve saldırganca davranışlarda bulunduklarına ve çocuklarına soğuk davrandıklarına ilişkin açık bir kanıt olmamasına rağmen çocukların ebeveynleri tarafından sevilmediklerini ve istenmedikleri hissetmeleri ve algılamaları olarak tanımlanmaktadır (Rohner vd., 2005). Diğer bir deyişle ayrışmamış red, red etmenin açık kanıtları olmadan çocuğun sevilmediğini hissetmesi olarak ifade edilebilir.

Özetle, Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın sıcaklık boyutu ebeveynin çocuğu kabulü ve reddi olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Her iki alt boyutta da ebeveynin çocuğu kabul ve reddini belirten sözel ve fiziksel davranışlar bulunmaktadır. Çocuk, ebeveynlerinin davranışlarına göre sevilip kabul edildiğini ya da reddedildiğini algılamaktadır.

1.1.2.2. Ebeveynliğin kontrol boyutu (*control dimension*)

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın bir diğer boyutu ise kontroldür. Ebeveyn kontrol boyutu “aşırı düzeyde izin verici” ve “aşırı düzeyde kısıtlayıcı” olmak üzere iki uçtan oluşmaktadır (Rohner ve Venezio, 2001). Bu kuramda kontrol kavramı davranışsal olarak ele alınmaktadır ve ebeveynlerin kontrol uygularken koydukları kuralları uygulama biçimleri

üzerinde durulmamaktadır. Davranışsal kontrol; çocuğun davranışlarının ne ölçüde kısıtlandığı ve çocuk bu kısıtlamalara uymayınca ebeveynin ne kadar ısrarcı olduğunu belirtmektedir (Rohner, 2005).

İzin verici ebeveynler, çocuklarının güvenliği ve fiziksel sağlığı için gereken kontrolü sağlayıp diğer durumlarda kural koymazlar. Bu ebeveynler çocuklarını serbest bırakarak çocuğun kendi kararlarını kendisinin almasına ve istediği gibi davranmasına izin vermektedirler. Kısıtlayıcı ebeveynler ise kontrol boyutunun diğer ucunda bulunmaktadır ve bu ebeveynler çocuklarına sürekli kurallar koyup kısıtlama getirirler. Kısıtlayıcı ebeveynler, çocuklarının davranışlarını sürekli takip ederek, çocuğun beceri ve özerklik kazanmasına engel olmaktadır (Rohner ve Rohner, 1981).

EKAR Kuramı'nda kontrol boyutu sıcaklık boyutuna göre daha az çalışılmıştır. Bu nedenle bu boyut ile ilgili çok fazla değerlendirme ve çalışma bulunmamaktadır. EKAR Kuramı'nın kişilik, baş etme ve sosyokültürel alan olmak üzere üç alt kuramı bulunmaktadır. Bu alt kuramlara ait detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

1.1.2.3. EKAR kuramının alt kuramları

EKAR Kuramı ilgili literatürde “kişilik alt kuramı”, “başa çıkma alt kuramı” ve “sosyokültürel alan alt kuramı” olmak üzere kendi içerisinde üç alt kuramdan oluşmaktadır. Bu üç alt kuram ile beş temel soruya cevap aranmaktadır (Rohner vd., 2007). Kuram tüm soruları dünya üzerinde birçok farklı kültürde yürüttükleri evrensel araştırmalardan elde edilen bulgular çerçevesinde açıklamaktadır (Rohner ve Britner, 2002).

Kişilik Alt Kuramı

Bu alt kuramda, *anne-babası tarafından reddedilen ya da kabul edilen çocuklar bu duruma nasıl tepki vermektedir? ve anne ve babası tarafından çocukluk döneminde yaşanan reddedilmenin yetişkinlik ve yaşlılık dönemine etkisi ne olmaktadır?* Sorularına cevap aranmaktadır.

Kişilik alt kuramı, ebeveyn kabul-reddinin çocukların kişilik gelişimini yaşam boyu şekillendirmede derin bir etkisi olduğunu öne sürmektedir. Bu alt kuram, tüm dünyadaki farklı kültür ve cinsiyetteki çocukların ebeveynleri tarafından kabul ve red edildiklerinde verdikleri tepkileri açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda bu alt kuramda çocukluk döneminde yaşanan kabul ve reddedilmenin yetişkinlik ve yaşlılık üzerindeki etkileri araştırılmaktadır

(Khaleque ve Rohner, 2011). Kişilik alt kuramı, kişilerin önemli diğerlerinden (ebeveynler veya diğer bağlanma figürleri) olumlu tepki almaya yönelik temel bir ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir. Olumlu tepki ihtiyacı, şefkat, ilgi, bakım ve desteklenme isteği olarak ifade edilmektedir. Bu ihtiyacın karşılanması ise çocuklarda güçlü bir motivasyon oluşturmaktadır (Rohner vd., 2007). Çocukluk döneminde bu ihtiyaç en çok ebeveynler tarafından karşılanırken, yetişkinlik döneminde kurulan diğer yakın ilişkilerde de olumlu tepki alma ihtiyacı karşılanmaktadır (Rohner, 2016).

Ebeveyn kabul ve reddi aynı doğru üzerinde yer almaktadır ancak çocuk üzerinde ebeveyn reddinin olumsuz etkisi, ebeveyn kabulünün olumlu etkisinden daha güçlü olarak görülmektedir. Buna göre, ebeveynleri tarafından reddedilen kişilerin, genel olarak insanların ve dünyanın düşmanca, hain, tehdit edici veya olumsuz olduğu inancıyla karakterize edilen olumsuz bir dünya görüşü geliştirmesi muhtemeldir. Bu kişiler aynı zamanda duygularını paylaşmakta ve kontrol etmekte zorluk yaşamaktadır ve yetişkin dönemlerinde partnerleriyle yaşadıkları ilişkideki duygusal bağ ve ilişki kalitesi düşük olmaktadır (Khaleque, 2013; Rohner, 2016).

EKAR Kuramının kişilik alt kuramına göre ebeveyn kabul reddi sonucunda kişilerin yedi farklı kişilik özelliği gösterdiği savunulmaktadır. Bu yedi farklı kişilik özelliği reddedilmenin olumsuz uçlarını vurgulamaktadır (Khaleque, 2013).

1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık

EKAR Kuramı'na göre bağımlılık, kişinin kendisi için önemli olan öteki kişilerden olumlu tepki almasına yönelik bir ihtiyaç olarak tanımlanmıştır. Bu kişilik özelliği bir ucu bağımlılık diğer ucu savunucu bağımsızlık olan bir boyut üzerinde tanımlanmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002). Boyutun bağımlılık ucuna yakın kişiler, kendileri için önemli ötekilerden olumlu tepki alma konusunda çok hassas davranmaktadırlar. Boyutun savunucu bağımsızlık kısmına yakın olan kişiler ise olumlu tepki almaya ihtiyaç duymadıklarını kanıtlamak için sağlıklı bir şekilde bağımsızlık tepkileri göstermektedirler. Bağımsız bireyler, cesaretlendirilme, onaylanma, destek almak için başkalarının olumlu tepkilerine ihtiyaç duymazlar. Başkalarından bu şekilde beklenti içerisine girmemek sağlıklı insanların da bulunduğu bir davranıştır. Bu durumda önemli olan, kişinin olumlu tepki alma ihtiyacının sıklığı ve yoğunluğudur (Rohner, 2005).

Bağımlılık ve savunucu bağımsızlık EKAR Kuramı'nda yer alan kişilik özellikleri içerisinde en karışık olan kişilik özelliğidir. Bağımlılık ile reddedilme arasındaki ilişki doğrusal değildir. Daha açık bir ifadeyle, ebeveynleri tarafından kabul edilmiş bir çocuğun bağımlılık ve savunucu bağımsızlık uçlarından oluşan boyutun ortalarında yer aldığı belirtilmektedir. Anne ve babanın çocuğu reddettiği durumlarda ise çocuğun olumlu tepki ihtiyacını karşılamak amacıyla bir süre verdiği bağımlılık tepkileri artacaktır. Daha sonra anne ve babanın devam eden reddediciliğini görmek çocukta incinmeye neden olacaktır. Bu durumda çocuk, yaşadığı bu incinme karşısında olumlu tepki almak için daha az davranışta bulunacaktır. Savunucu bağımsız bireyler, 'benim kimseye ihtiyacım yok', 'ben kendime yeterim' gibi cümleleri aşırı kullanarak desteklenme, övülme, rahatlatılma ihtiyaçlarını inkar etmeleri bakımında sağlıklı bağımsız bireylerden ayrılmaktadırlar (Rohner vd., 2012).

2. Düşmanlık ve Saldırganlık

EKAR Kuramı'nda düşmanlık; kin, nefret, öfke gibi duyguları ifade etmektedir. Saldırganlık ise bireyin bu düşmanlık duygularını karşısındaki kişiye zarar verecek şekilde dışı vurumu olarak belirtilmektedir (Rohner, 2016). Çocuk, ebeveyni tarafından düşmanca ve saldırgan bir tutumla reddedildiyse düşmanca duygular hissetmeye, saldırgan ve pasif agresif şekilde davranmaya eğilimli olmaktadır. Ebeveynler çocuklarının öfkelerini açık olarak ifade etmelerine izin vermediklerinde çocuklarda öfke bastırılmaktadır. Bu durum ise bireylerin bastırdıkları bu duygularıyla yani saldırganlık durumuyla kendisine kaygı verecek bir şekilde uğraşmasına neden olmaktadır. Bastırılan bu duygular kişilerin rüyalarında, sembolik şekillerle ya da başkalarının saldırganlıklarıyla garip bir şekilde ilgilenme şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Öte yandan en uygun koşullarda bile çocuklarda ya da yetişkinlerde saldırgan davranışlar görülebilmektedir. Bu nedenle kişilerdeki düşmanlık ve saldırgan davranışlar algılanan ebeveyn reddinden bağımsız olarak da ortaya çıkabilmektedir (Rohner, 2005).

3. Duygusal Tepkisizlik

Kurama göre ebeveynleri tarafından reddedilmiş çocuklar, anne ve babalarından sevgi görmedikleri için sevgi vermeyi de öğrenememişlerdir. Bu nedenle bu kişiler, diğerlerine karşı hissettikleri sıcaklık, sevgi ve duygusal yakınlık gibi duyguları açıkça ifade edememektedirler. Reddedilmiş kişiler genellikle kendilerini bu durumun verdiği incinmeden korumak için duygusal olarak geri çekilme ve duygularının üzerini örtme eğilimindedirler

(Rohner, 2005). Bu kişiler kurdukları yakın ilişkilerde sevgi isteyip sevgi veremedikleri ve duygularını ifade edemedikleri için birtakım zorluklar yaşamaktadırlar (Rohner, 2016).

4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal tutarsızlık bireyin, yaşamda karşılaştığı zorluklar karşısında duygularını kontrol edebilme becerisinin olmaması anlamına gelmektedir. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocukların strese karşı toleranslarının daha düşük ve duygusal açıdan daha tutarsız oldukları belirtilmiştir. Duygusal açıdan tutarsız kişiler, yaşamlarında sorun ve engellerle karşılaştıklarında, soğukkanlılıklarını kaybedip kolayca öfkelenebilirler ve ağlayabilirler. Bu kişilerin duygu durumları çok kolay değişebilmektedir. Duygusal olarak tutarsız kişiler, mutluken bir anda karamsar, sakinken bir anda öfkeli olabilmektedirler (Rohner, 2005).

5. Olumsuz Öz-saygı

Öz saygı, bireyin kendi değerine ait değerlendirmesini içermektedir. Olumlu öz saygı, bireyin kendisini beğenip, onayladığı, değerli gördüğü ve diğerlerinin saygısını da hak ettiğini düşündüğü anlamına gelmektedir. Olumsuz öz saygı ise bireyin, kendini beğenmemesi, değersiz görmesi ve diğerlerinin saygısını hak etmediğini düşünmesini ifade etmektedir. Ebeveynleri tarafında reddedilmiş çocuklar, sevilmeye değer olmadıkları için ebeveynlerinin onları reddettiğini düşünmektedirler. Yaşamlarındaki önemli kişiler tarafından kabul edilmeyen çocuklar; kendilerini değersiz, işe yaramayan, saygıyı hak etmeyen biri olarak görme eğilimindedirler (Rohner vd., 2012).

6. Olumsuz Öz-yeterlik

Öz yeterlik, kişinin kendi yeterliği ile ilgili yaptığı değerlendirmelerdir. Olumlu öz yeterlik duygularına sahip bir kişi, kendini sosyal açıdan yeterli hisseden, yapacağı işlerde başarılı olacağını düşünen ve kendinden emin olarak ifade edilmektedir. Olumsuz öz yeterlik ise bireyin kendi kişiliğine ait olumsuz yetkinlik algısı olarak ifade edilmektedir. Bu kişiler, istedikleri şeylere ulaşmak için yeterince çaba gösteremediklerini hissetmekte ve ihtiyaçlarını karşılamada kendilerini yetersiz olarak algılamaktadırlar (Rohner, 2005).

7. Olumsuz Dünya Görüşü

EKAR Kuramı'na göre dünya görüşü, bireylerin dünyaya, doğaya ve insanlara karşı bakışı olarak ifade edilmektedir. Ebeveynleri tarafından reddedilen bireyler daha fazla

olumsuz dünya görüşüne sahiplerdir. Bu kişiler; insanlara, dünyaya ve doğaya düşmanca, güvenilmez ve tehdit edici olarak bakmaktadırlar. Bunun nedeni ise kişilerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları reddedi ebeveyn ilişkisi olarak görülmektedir. Çocuklar bu reddedilme yaşantısı sonrasında duydukları acıyı hayata ve insanlara yüklerler (Rohner, 2004).

Kişilerin, ebeveynlerinden algıladıkları reddin derecesine, sıklığına ve sürenin uzunluğuna bağlı olarak çocukların ileride bağımlı ya da savunucu bağımsız, duygusal olarak tepkisiz ve duyarsız, düşmanlık hisleri ve saldırganlık davranışları, olumsuz öz saygı, öz yeterlik ve dünya görüşü geliştirdikleri ifade edilmiştir. Bu kişilerin kendi ebeveynlik becerilerinden, evlilik ilişkilerinden ve kendi yaşamlarından aldıkları doyumun da daha az olacağı belirtilmektedir.

Başa Çıkma Alt Kuramı

Bu alt kuramda *anne-babası tarafından reddedilmiş bazı bireyler bu durumla nasıl diğerlerine göre daha etkili bir şekilde baş etmektedir?* sorusuna cevap aranmaktadır. Ebeveynleri tarafından her reddedilen birey kişilik alt teorisinde bahsedilen olumsuz durumları yaşamamaktadır. Bazıları algılanan reddedilme acısıyla diğerlerinden daha etkili bir şekilde başa çıkabilmektedir (Masten, 2001). Bu kişiler EKAR Kuramı'nda "başa çıkanlar" olarak tanımlanmaktadır. Bu kuramda "duygusal başa çıkanlar" ve "araçsal başa çıkanlar" olmak üzere iki tür tanımlama bulunmaktadır. Duygusal başa çıkanlar, ebeveynlerin red etmesine rağmen pozitif bir zihinsel sağlık geliştiren kişileri, araçsal başa çıkanlar ise, psikolojik olarak zarar görmelerine rağmen profesyonel, mesleki ve görev odaklı yaşamlarında başarılı olan kişileri temsil etmektedir (Rohner vd., 2007).

Başa çıkma alt kuramı, bireylerin ebeveyn reddi ile baş edebilmelerine yardımcı olan birtakım özellikleri olduğunu vurgulamaktadır. Bu özelliklerden ilki ayrımlaşmış benlik algısına sahip olmaktır. Bu özelliğe sahip olan bireyler, kişiliklerini değerlendirirken başkalarının söylediklerini değil kendi görüşlerini önemsedikleri için ebeveynlerin reddedici davranışlarına karşı baş etme becerisi geliştirebilmektedirler. Ebeveyn reddi ile baş etmeye yardımcı olan bir diğer özellik ise yaşanan olayları çok fazla kişiselleştirmemektir. Bu özelliğe sahip olan bireyler ebeveynlerin reddedici davranışlarında sadece kendilerini suçlu tutmazlar. Bu durum ise algılanan ebeveyn reddi ile baş etmede koruyuculuk sağlamaktadır (Rohner vd, 2005). Ebeveyn reddi ile baş etmeye yardım eden bir diğer özellik ise ebeveynleri

dışında, sıcak, ilgili ve destekleyici birinin varlığıdır (Rohner ve Khaleque, 2002). Bu sayede kişi ebeveynlerinden alamadıkları sevgi, sıcaklık ve kabulü bir başkasından alarak bu ihtiyacını karşılamaktadır.

Sosyokültürel Alan Alt Kuramı

Sosyokültürel alan alt kuramı, bireyler ve toplumlardaki ebeveynlerin kabul-reddinin öncülleri, sonuçları ve diğer bağıntıları hakkında düşünmenin bir yolunu sunmaktadır. Aynı zamanda bu alt alan, *‘neden bazı ebeveynler çocuklarına karşı sevecen, sıcak ve kabul edici davranırken bazı ebeveynler soğuk, ihmâl edici ve reddedi şekilde davranmaktadır?’* ve *‘kişilerin içinde bulunduğu toplumsal yapının ebeveynlerin sıcak, kabul edici ya da soğuk reddedi davranmaları üzerinde nasıl bir etkisi bulunmaktadır?’* sorularının cevaplarını aramaktadır (Rohner vd., 2005). Bu alt alana göre, anne ve babaların çocuklarına saldırgan ve olumsuz davranmalarının toplumsal nedenlerini, çocuklukta ebeveyn kabul ve reddi ile toplumsal yapı ve toplumdaki inanç arasındaki ilişkiyle açıklanmaya çalışılmaktadır (Rohner vd., 2007).

Özet olarak, EKAR Kuramı çocukluk döneminde ebeveyn çocuk ilişkisinde çocukların algıladıkları kabul ve reddin çocukluk ve yetişkinlik dönemi etkileri üzerine odaklanmaktadır. Kuramda ebeveyn kabul boyutundan daha çok ebeveynin red boyutunun olumsuz etkileri vurgulanmaktadır. Bu kurama göre, ebeveynlerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışları kültürlere göre farklılaşsa da bu durumun birey üzerindeki etkileri kültüre ve cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Kurama göre çocukluk dönemindeki ebeveyn kabul reddinin; kişilik gelişimi, yakın ilişkiler, ebeveynlik becerileri, öznel iyi oluş düzeyleri, psikolojik uyum ve psikopatoloji gelişimi olmak üzere birçok etkisi bulunmaktadır. Bu çalışmada anne baba ve çocuk ilişkisi psikoanalitik kuram, psikososyal gelişim kuramı bağlanma kuramı ve sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde de ele alınmıştır.

1.1.3. Anne-Baba-Çocuk İlişkisini Açıklayan Kuramlar

1.1.3.1. Erikson psikososyal gelişim kuramı

Çocuk ve ebeveyn ilişkisinin birey üzerindeki etkilerini vurgulayan bir diğer kuramcı ise Erikson’dır. Erikson’ın bireyin gelişimini açıklamak için geliştirdiği psikososyal gelişim kuramı bireyin gelişimini sekiz evrede açıklamaktır. Çocuğun her evreyi sağlıklı bir şekilde atlatıp bireysel gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi için anne ve babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları önem taşımaktadır (Öz, 2008).

Erikson, bireylerin çocukluk dönemlerinden yetişkin oluncaya kadar geçen süre boyunca psiko-sosyal görevleri çözmesi gerektiğini belirtmiştir. Eriksona göre gelişme ve büyüme yaşam boyu devam eden bir süreç olmakla birlikte özellikle okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim dönemleri oldukça önemlidir (Yavuzer, 2017). Çocuk genişleyen sosyal dünyasında birtakım psikososyal yeterlilikler de kazanmaya çalışmaktadır. Bu yeterlilikleri kazanmasında ve evrelere geçişte ebeveynlerin rolü çok önemlidir (Öz, 2008).

Erikson, çocukların 0-1 yaşları arasındaki dönemini “temel güven duygusuna karşı güvensizlik” olarak adlandırmaktadır. Bu dönemde çocukla kurulan duygusal iletişim, çocuğun anne ile kurduğu duygusal etkileşim, çocuğu yetiştirme tarzı çocukta güven ya da güvensizlik duygularının oluşmasında önemli rol oynar. Anne, bebeğin ihtiyaçlarını zamanında karşıladığında, sözsüz dilini anlayabildiğinde, bebekle sıcak bir ilişki kurduğunda bebek ihtiyaçlarının karşılanacağından emin olarak bir güven duygusu geliştirir. Böylelikle çocuk, ihtiyaçlarını karşılayan ve kendisini seven annesine güvenir ve korunduğunu, terk edilmeyeceğini düşünür, kendisini değerli olarak görmeye başlar (Erikson, 1984). Temel güven duygusu gelişmemiş kişilerin sosyal yönden zayıf oldukları, daha içine kapanık oldukları, davranış kontrollerinin düşük olduğu ve daha fazla öfke kontrol problemleri yaşadıkları belirtilmiştir (Özdemir vd. 2012).

1-3 yaşları arası süren “özerkliğe karşı şüphe” dönemi ise çocukta duygusal ve kişilik gelişiminin net olarak görüldüğü dönemdir. Bu dönemde çocuklar bağımsızlık kazanmak için gereken fiziksel olgunluğa ulaşmıştır ve bu nedenle bağımsızlık gereksinimi duyarlar (Yavuzer, 2017). Bu dönemde çocuklar ebeveynleri tarafından aşırı koruyucu bir tutum kullanılarak ebeveyne bağımlı bir şekilde yetiştirilir, cezalandırılırsa eziklik ve utanç duygusu yaşamaya başlarlar. Bu tutumla yetiştirilen çocuklar ileride bağımlı, boyun eğen, utangaç ve kararsız bireyler olma eğilimindedirler (Ekşi, 1990).

3-5 yaşları arasını kapsayan “girişimciliğe karşı suçluluk” dönemi, çocuğun kendisine inanmaya başladığı, beceri ve yeteneklerini fark ettiği bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde çocuk her ayrıntıyı merak edip, yeni davranışlarda bulunmaya girişir. Çocuğun bu girişimleri ebeveynleri tarafından desteklenmeli ve becerilerini geliştirmeleri için uygun koşullar hazırlanmalıdır. Bu dönemde çocukların girişimleri ebeveynleri tarafından desteklendiği takdirde çocukta beceri kazanımı ve yeterlik duygusu gelişmektedir, Çocuğun girişimleri ebeveynleri tarafından cezalandırıldığında ise çocukta suçluluk duygusu gelişmekte ve bu suçluluk duygusu yetişkinlikte de girdiği her rolde kişinin suçluluk hissetmesine neden olmaktadır (Dereboy, 1993).

5-11 yaşları arasındaki dönem ise “başarıya karşı yetersizlik” dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem çocuğun okula başladığı dönemdir ve bu nedenle çocuk üzerinde anne babanın etkisi azalırken, akran ve öğretmenlerin etkisi artmaktadır. Bu dönemde ebeveynlerinin, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının çocuktan birtakım beklentileri vardır. Çocuk başarı kazandıkça çevresi tarafından onaylanırsa başarı duygusu kazanır. Bu kazanılan başarılar ebeveynler ve sosyal çevre tarafından onaylanmadığında ve pekiştirilmediğinde çocukta yetersizlik duygusu gelişmektedir. Bu dönemde yetersizlik duygusu geliştiren çocuklar gelecekte yaptıkları aktiviteleri boş ve anlamsız görüp, işe yarar bir iş yapamayacaklarını düşünmektedirler (Dereboy, 1993; Erikson, 1984).

Erikson’ın kuramında anne-baba ve çocuk ilişkisi çocukların her evredeki çatışmaları sağlıklı atlatıp bir sonraki evreye geçişleri açısından önemlidir. Anne ve baba ile olan ilişkiler çocukların güven duygusunu, sosyal ilişkilerini, akademik başarılarını ve girişimciliklerini etkilemektedir.

1.1.3.2. Bağlanma kuramı

Ebeveyn çocuk ilişkisinin kişilerin gelişimleri üzerindeki etkileri açıklayan bir diğer önemli kuram ise bağlanma kuramıdır. Bağlanma kuramında çocuğun gelişimi Erikson’ın kuramında olduğu gibi dönemlere ayrılarak incelenmemiştir. Bağlanma kuramında önemli olan ilk çocukluk döneminde çocuk ile bakım veren arasında kurulan sıcak ve kabul edici ilişkinin varlığıdır. Bağlanma kuramı, John Bowlby tarafından duygusal bağların nasıl oluştuğunu ve geliştiğini açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Bowlby (1988) bağlanmayı, belirli bir figüre (genellikle bakım veren) karşı genellikle stresli yaşantılarda yakınlık arama ihtiyacından doğan duygusal bağ olarak tanımlamıştır. Bağlanma kuramı, erken çocukluk döneminde anneye bağlanmayı açıklamak için geliştirilmiştir ancak daha sonra çeşitli kuramcılar tarafından genişletilmiştir. Bireylerin, çocukluk dönemlerinde birincil bakım verenlerine (genellikle anne), ergenlik dönemlerinde arkadaşlarına ve yetişkinlik dönemlerinde romantik ilişki kurdukları partnerlerine bağlanıp duygusal bir bağ kurma ihtiyaçlarını karşıladıkları belirtilmiştir (Hazan ve Shaver, 1987).

Bebekler dünyaya ilk geldiklerinde kendilerini koruyabilme ve ihtiyaçlarını karşılayabilme becerileri gelişmemiştir. Bu nedenle kendilerini dış tehlikelere karşı korumak, çevreyi öğrenebilmek ve ihtiyaçlarını giderebilmek için güvенеbilecekleri bakım veren ile yakınlık kurmaya ihtiyaçları vardır. Birincil bakım veren kişi, bebeğe güvenli bir alan

oluşturarak bebeğin çevresini güvenli bir şekilde keşfetmesi ve fiziksel gelişimi için destek sağlamaktadır. Bu yaratılan güvenli alan sayesinde bebeğin zihinsel ve fiziksel becerileri olumlu şekilde gelişmektedir (Bolwby, 1988).

Bağlanma kuramının en önem verdiği nokta birincil bakım veren tarafından bebeğe verilen “güven” duygusudur. Bu güven duygusu, birincil bakım verenin bebeğe karşı gösterdiği duyarlılığa, bebeğin ihtiyaçlarını karşılama düzeyine ve bebek için ulaşılabilirliğine göre farklılaşmaktadır (Sroufe, 2000). Bağlanma kuramına göre, kişilerin çocukluk dönemlerinde birincil bakım verenleri ile kurdukları ilişkinin, yetişkinlik döneminde bireylerin diğer kişilerle kuracakları ilişkiler ve bu ilişkilerden beklentiler üzerinde oldukça belirleyici etkileri bulunmaktadır (Bowlby, 1988).

Bowlby ve Ainsworth’ün birlikte çalışmaları bağlanma kuramı çerçevesinde yapılan ilk araştırmalardır (Bretherton, 1992). Ainsworth ve diğerleri (1978), çocukların bakım verene bağlanmalarının üç farklı bağlanma biçimiyle gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Bağlanma kuramına göre; “güvenli”, “kaygılı-kararsız” ve “kaçıngan” olmak üzere üç bağlanma türü tanımlanmıştır. Güvenli bağlanma gerçekleştiren kişilerin anneleri ile olan ilişkileri güven çerçevesinde gelişmiştir. Bu kişilerin ihtiyaçları anneleri tarafından zamanında ve duyarlı bir şekilde karşılanmıştır. Kaygılı-kararsız bağlanan kişilerin erken çocukluk dönemlerindeki ihtiyaçları ebeveynleri tarafından zamanında karşılanmamıştır ya da bu ihtiyaçlara tutarsız bir şekilde karşılık verilmiştir. Kaçıngan bağlanan kişilerin erken çocukluk dönem istekleri ise ebeveynleri tarafından tutarlı bir şekilde reddedilip karşılanmamıştır (Collins vd., 2002).

Çocukluk döneminde ebeveynlerle olan bu ilişkilerden geliştirilen bağlanma stillerinin özellikle yakın kişilerarası ilişkiler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Hazan ve Shaver (1987), güvenli bağlanan kişilerin eşleriyle daha mutlu oldukları ve ilişkide yaşadıkları problemi daha kolay çözme eğiliminde olduklarını ifade etmiştir. Kaygılı-kararsız bağlanan kişilerin ise duygu durumlarının hızlı değiştiğini bu nedenle ilişkilerinde problem yaşama eğilimlerinin daha yüksek olduğunu, aynı zamanda bu kişilerin kıskançlık duygularının ve takıntılı davranışlarının ilişki içerisinde daha yüksek olduğu, kaçıngan bağlanan kişilerin ise bağ kurmaktan korktukları için istikrarlı ve sürekli bir ilişki içerisinde bulunmaktan kaçındıkları belirtilmiştir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, diğer bağlanma stiline sahip bireylere oranla evliliklerinde daha fazla uyum yaşadıkları ve evliliklerinden daha fazla doyum sağladıkları görülmektedir. Ayrıca kişilerin bağlanma türleri sevgi gösterme, duyguları ifade edebilme, tutarlı ilişkiler kurabilme becerilerinin gelişmesini belirlemektedir. Bu nedenle kişilerin bağlanma türlerinin aynı zamanda ileriki dönemde ebeveynlik becerileri ve çocuklarıyla olan ilişkileri üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bebek ile birincil bakım veren arasında gelişen bağlanma örüntüsünün çocukluk ve yetişkinlik döneminde bireylerin ruh sağlıkları ve iyi oluşları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Rohner ve Britner, 2002).

1.1.3.3. Sosyal öğrenme kuramı

Kişilerin davranışları üzerindeki ebeveyn etkilerini inceleyen bir başka kuram ise sosyal öğrenme kuramıdır. Sosyal öğrenme kuramı kişilerin kazanılan davranışları üzerindeki ebeveyn etkilerini daha önce incelenen üç kuramdan farklı bir yol kullanarak açıklamaktadır. İnsanoğlu ilk değer, tutum ve davranışlarını ebeveynlerini gözlemleyip, model alma yoluyla edinmektedir. Bu kurama göre öğrenme, kişilerin başkalarının davranışlarını gözlemlemesi ve model alması yoluyla gerçekleşmektedir. Kişiler ebeveynlerinden ve sosyal çevrelerinden ödül almaya ve cezadan kaçınmaya çalışırlar ve neyin ödül, neyin ceza olduğunu ise çevrelerini gözlemleyerek öğrenirler (Bandura, 1977).

Çocuklar, ebeveynlerinin hem onlara karşı olan davranışlarını hem de ebeveynlerinin birbirlerine karşı olan davranışlarını gözlemleyip model almaktadırlar. Anne ve babanın çocuk tarafından model olarak alınması, çocuğun ileriki dönemlerde kişilik yapısını, duygu ve düşüncelerini etkilemektedir. İlk çocukluk döneminde kız çocukları anneye, erkek çocukları ise babaya hayranlık duymaktadır. Bu hayranlığın sonucu olarak kız çocukları anneleri gibi giyinip, davranışlarını onunkilere benzeterek anneleriyle özdeşim kurma, erkek çocukları ise babaları gibi davranarak babalarıyla özdeşim kurma eğilimindedirler (Yavuzer, 2018).

Kişiler, ileride kendi ebeveyn olduklarında da çocuklarına kendi ebeveynlerinden gördükleri şekilde davranıp, kendi ebeveynlerinin uyguladığı ödül ceza stratejilerini uygulama eğiliminde olurlar. Aynı şekilde kişilerin ileride evlendikleri zaman eşlerine davranışları da kendi anne ve babasının evlilik ilişkisi örüntüsüne benzemektedir (Bandura, 1977).

Sosyal öğrenme teorisine göre ebeveynlerin önemli olduğu bir diğer nokta ise öz yeterlik kavramının gelişmesi yönündeki etkileridir. Bandura'nın sosyal öğrenme teorisinde önemli kavramlardan biri olan öz yeterlik, kişilerin hedeflerine ulaşmak için kendilerine ait yeterlik algısı olarak tanımlanmaktadır. Öz yeterlik, ilk ve erken çocukluk döneminde çocuğun öncelikli olarak ebeveynlerini ve diğer yetişkin modelleri gözlemlemesi sonucunda yeni davranışları yapabileceğine yönelik kazanılan bilişsel temsiller sayesinde oluşup gelişmektedir (Bandura, 1982). Ebeveynlerin kendi başarısızlıklarında pes etmeyip, etkili başa çıkma becerilerini kullanarak çocuğa rol model olması ya da çocukları başarısız olduğunda çocuklarının başarılı olacağına dair onları telkin etmeleri çocuğun öz yeterliğinin gelişmesini sağlamaktadır (Bandura, 1977).

Ebeveyn çocuk ilişkisi geçmişten günümüze kadar olan süreçte üzerinde en çok çalışılan konulardan biri olmuştur. Birçok kuram tarafından bu ilişkinin nasıl olması gerektiği, bu ilişkinin yeterince sağlıklı olmaması durumunda çocuğun gelişimi ve geleceği üzerindeki etkileri farklı yollar ve kavramlar kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ebeveyn çocuk ilişkisine ilişkin yapılan kuramsal açıklamalar ve ilgili alanyazın değerlendirildiğinde, çocukluk döneminde anne-baba ile olan ilişkide geliştirilen kişiliğin, davranış ve tutumların, diğerlerine ve dünyaya yönelik geliştirilen algının gelecekte kişilerin ebeveynlik, evlilik ve yaşam doyumu olmak üzere üç temel alandaki rollerini, yaşantılarını ve bu yaşantılarından aldıkları doyumu etkilediği düşünülmüştür. Bu nedenle bu araştırmanın bağımlı değişkenleri olarak; ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu kavramları seçilmiştir. Bununla birlikte kişilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerden algıladıkları kabul ve sıcaklığın ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde temel psikolojik ihtiyaçların önemli rol oynadığı görülmektedir.

1.2. Temel Psikolojik İhtiyaçlar

1.2.1. Öz Belirleme Kuramı (*Self Determination Theory*)

Edward L. Deci ve Richard M. Ryan tarafından ortaya atılmış olan 'Öz Belirleme Kuramı' bireyin doğuştan gelen ve psikolojik gereksinimlerini içeren bir motivasyon kuramıdır. Öz belirleme kişinin kendisine ait bir seçim duygusu ya da kişinin yaşamına ait bir kontrol duygusu olarak ifade edilmektedir (Spereitzer vd., 1997). Kuram, kişilik gelişimi ve davranışsal öz düzenleme için kişilerin gelişmiş içsel kaynaklarına vurgu yapmaktadır (Ryan vd., 1997). Bu nedenle, bir faaliyette bulunurken ya da bir karar verirken kişilerin içsel olarak

bunu isteyip istememelerini temel almaktadır (Deci vd., 1994). Bu şekilde Öz belirleme; kararların toplumsal inanç, grup normu gibi dış etkenlere bağlı kalınmadan kişisel irade ile verilmesi anlamına gelmektedir (Ryan ve Deci, 2000). Bir davranışın öz belirlenmiş bir davranış olabilmesi için; bireyin özerk davranması, davranışın bireyin kendisi tarafından düzenlenmesi, bireyin psikolojik olarak güçlü davranması ve kendini gerçekleştirecek davranışlarda bulunması gerekmektedir (Wehmeyer ve Agran, 2000).

Öz belirleme kuramı, bir kişiyi harekete geçirmek için algılanan güçleri göz önünde bulunduran içsel ve dışsal olmak üzere iki farklı motivasyon türü tanımlamıştır. İçsel motivasyon yapısı, bilişsel ve sosyal gelişim için gerekli olup, yaşam boyunca temel bir zevk ve canlılık kaynağı olan, kendiliğinden ilgi ve keşfe yönelik doğal eğilimi tanımlamaktadır (Deci ve Ryan, 2000). İçsel motivasyona sahip olan kişiler bir davranışta bulunurken kendi karar ve isteklerine göre hareket ederler. Kişiler kararlarını kendi içsel motivasyonlarıyla verdiklerinde bu kararların sorumluluğunu da kendileri almaktadır (Deci ve Ryan, 1985).

Dışsal motivasyon; temelinde ödül, onay almak, suçluluk duygusundan kaçınmak, ceza almamak gibi dış kaynaklı nedenlerle kişileri harekete geçiren motivasyon türüdür (Deci ve Ryan, 1985; Deci ve Ryan, 1996). Dışsal motivasyona sahip kişiler aktivitenin sonucu için bir davranışta bulunurken, içsel motivasyona sahip kişiler aktivitenin kendisininin doyurucu tatmini için bir davranışta bulunurlar (Deci ve Ryan, 2000).

İçsel motivasyon ve dışsal motivasyon ile faaliyette bulunan kişilerin karşılaştırıldığı çalışmalarda, içsel motivasyona sahip kişilerin aktivitelerine daha fazla ilgi ve heyecan gösterdikleri, aktivite tamamlanana kadar daha sebatkar davrandıkları, benlik saygılarının ve yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Nix vd., 1999; Sheldon vd., 1997).

Bireylerin belirledikleri amaçların türleri de onların iyi oluşları üzerinde bir öneme sahiptir. İçsel yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçları doyurmaktadır ve bu nedenle iyi oluş ve yaşam doyumu üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Çankaya, 2005). Yapılan çalışmalarda; maddi anlamda başarı, fiziksel görünüm, maddi kazanç dışsal amaç; kendini geliştirme, yardımseverlik içsel amaç olarak gruplandırılmıştır. Dışsal amaç belirleyen kişilerin öznel iyi oluş ve psikolojik sağlık düzeyleri, içsel amaç belirleyen kişilere göre daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur (Sheldon vd., 2004; Williams vd., 2000).

Öz belirleme kuramı, kişilerin davranışlarında ya da kararlarında kendi içsel motivasyon ve istekleriyle hareket etmelerini temel almaktadır. İçsel motivasyona sahip olan

kişilerin öz belirlemelerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Öz belirleme düzeyi yüksek kişiler yetiştirmek için kişilerin karşılanması gereken “özerklik”, “yeterlik” ve “ilişkili olma” olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaçları olduğu belirtilmektedir.

1.2.1.1. Temel psikolojik ihtiyaçlar

Öz belirleme kuramına göre ihtiyaç, bireylerin hayatlarını sürdürmeleri, gelişmeleri, hem ruhsal hem de fizyolojik sağlıkları için gerekli olan psikolojik gıdalar olarak tanımlanmıştır (Deci ve Ryan, 2000; Kasser ve Ryan, 1999). Ampirik süreç kullanılarak, “yeterlik”, “ilişki” ve “özerklik” olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaç belirlenmiştir (Baumeister ve Leary, 1995; Deci ve Ryan, 1985). Bu temel psikolojik ihtiyaçlar büyüme ve kişilik gelişimi için önemli olduğu kadar sosyal gelişim, öznel iyi oluş, yaşam doyumu ve kişilerarası ilişkiler için de önem taşımaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Sağlıklı gelişim için bu üç ihtiyaçtan bazılarının değil her birinin yaşam boyunca karşılanması gerektiği belirtilmektedir (Kasser ve Ryan, 1999). Bu ihtiyaçların karşılanması için çevresel şartların ihtiyaç doyumunu destekleyecek şekilde olması gerekmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Kasser ve Ryan, 1999). Ryan ve Deci (2000), kişilerin bu üç temel ihtiyaçlarının karşılanması durumunda bilişsel ve sosyal olarak maksimum düzeyde gelişme sağlayacaklarını ifade etmiştir.

Bu ihtiyaçlar, doğumla birlikte ebeveynler tarafından karşılanmaya başlayarak gelişim süreci boyunca kurulan diğer kişilerarası ilişkilerle karşılanmaya devam etmektedir. (Ryan ve Frederick, 1997; Waterman, 1993). Guardia vd. (2000) çalışmasında, birbirlerine ve birbirlerinin ihtiyaçlarına duyarlı davranan eşlerin birbirlerinin temel psikolojik ihtiyaçlarını daha fazla karşıladıkları ve dolayısıyla evliliklerinden daha fazla doyum aldıkları ve birbirlerinin iyi oluşlarını arttırdıkları ifade etmişlerdir.

Bu üç temel ihtiyacın karşılanmaması durumunda bireylerin iyi oluşlarının ve yaşam doyumlarının azaldığı, ruh sağlıklarının olumsuz olarak etkilendiği, tam olarak işlevsel bir birey olamadıkları ve canlılıklarının azaldığı belirtilmiştir (Sheldon vd.,2004; Williams vd., 2000). Bu üç temel ihtiyaç ve bu ihtiyaçların karşılanmamasının sonucunda bireylerin, gelişim ve büyüme sürecindeki olumsuzlukları evrensel olarak tanımlanır ancak bu ihtiyaçların karşılanması, ifade edilme ve karşılanma biçimleri kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir (Williams vd., 2000).

Öz Belirleme Kuramına göre insanların davranışları üzerinde biyolojik süreçler, çevresel koşullar ve güdü gibi faktörler etkili olmaktadır. Bireylerin doğuştan getirdikleri eğilimler sosyal çevre tarafından desteklenirse, temel psikolojik ihtiyaçları karşılanırsa bireysel büyüme ve bütünleşme gerçekleşir, bireylerin öznel iyi oluşları artar ve psikolojik sağlıkları olumlu yönde gelişme gösterir (Deci ve Ryan, 2000; Kasser ve Ryan, 1999).

Güdü, bireyi hem fizyolojik hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için harekete geçiren bir güç olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendi ihtiyacı ile ilgili olarak kişiyi harekete geçiren güdü, içsel güdü; dışsal faktörlerle, bir başkasının isteğiyle bireyi harekete geçiren güdü ise dışsal güdü olarak ifade edilmektedir (Çankaya, 2005). Öz belirleme kuramı daha çok içsel güdülenme ile ilgilenmektedir. Kurama göre davranışlarını içsel güdülenme ile yapan kişilerin temel psikolojik ihtiyaçları daha fazla karşılandığı vurgulanmaktadır (Ingledeu vd., 2004).

İnsanlar, doğdukları andan itibaren ebeveynleriyle kurdukları ilişki ile temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya başlarlar. Bu nedenle erken çocukluk döneminde ebeveynlerle kurulan ilişkiler, bu ilişkiden algılanan kabul ve destek oldukça önem taşımaktadır. Bu ihtiyaçlar daha sonra kurulan yakın kişilerarası ilişkilerle karşılanmaya devam etmektedir. Kişilerin büyümeleri, gelişmeleri ve iyi oluşlarının devam etmesi için bu üç ihtiyacın her birinin karşılanması gerekmektedir. Öz belirleme kuramında yer alan bu üç temel psikolojik ihtiyaç aşağıda daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Özerklik ihtiyacı (*autonomy*)

Piaget özerklik kavramını, bireylerin ödüllerden ve cezadan bağımsız olarak kendi içsel motivasyonları doğrultusunda karar vermeleri olarak tanımlamıştır (Kamii, 1991). Deci ve Ryan (2000) ise özerkliği, bireylerin davranışlarını sahiplenip, sorumluluklarını kendilerinin almaları ve psikolojik olarak özgür hissetmeleri olarak ifade etmiştir. Bir başka şekilde özerk olarak bir davranışta bulunma, kişinin o davranışı yapmak istemesi olarak da değerlendirilebilir (Broeck vd., 2016). Bu tanımlamalar özerklik ve bağımsızlığın aynı kavram gibi algılanmasına neden olabilir. Ancak özerklik, başkalarının arzularından bağımsız hareket etme gereği anlamına gelmemekte aksine davranışta bulunurken başkalarının arzularına uyulsa bile, kişinin kendi seçim ve irade duygusuyla hareket etmesini ifade etmektedir (Ryan ve Lynch, 1989).

Özerkliğe duyulan ihtiyaç; dışsal kaynakların, içsel motivasyonun ortaya çıkışı ve sürdürülebilirliği üzerindeki olumsuz etkisini açıklamak için öz belirlenim üzerinde araştırma yapanların odaklandığı bir konu olmuştur (Deci vd., 1999). Ryan ve Lynch (1989) özerkliği, duygusal, davranışsal ve değerlerde özerklik olmak üzere üç şekilde tanımlamışlardır. *Duygusal özerklik*, bireyin ailesine güçlü bağlarla bağlı olmasına rağmen fazla korunma isteği olmadan kendi ayakları üzerinde durabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ryan ve Lynch, 1989). *Davranışsal özerklik*, bireylerin bir davranışta bulunurken dışsal faktörlerin etkisi altında kalmadan kendi tercih ve ilgilerine göre karar vermelerini ifade etmektedir (Wehmeyer, 1999). *Değerlerde özerklik*, bireyin yetiştiği çevrenin, içinde bulunduğu toplumun baskısı olmaksızın kendi değerlerini geliştirebilmesidir (Ryan ve Lynch, 1999). Özerkliğin bu üç kavramına da sahip olan bireyler; davranışlarını ve değerlerini kendi isteklerine göre düzenleyip, kararları verirken kendi içsel motivasyonlarını temel alırlar.

Özerklik, bireylerin karar vermeleri ve verdikleri kararın arkasında durmaları üzerinde etkilidir. Özerklik ihtiyacı karşılanan bireyler, davranışlarını kabul eder, arkasında durur, davranışlarını kendileri yönlendir ve sorumluluklarını kendi üzerlerine alırlar (Deci ve Ryan, 2000; Reis vd., 2000). Bireyler özerk olduğunda kendilerini daha iyi hissederler ve yaşam doyum düzeyleri artar. Kişiler karar verirken özerk olmadıklarında kendilerini engellenmiş hissederler ve yaşam doyum düzeyleri azalır (Ryan, 1995). Düşük özerkliğe sahip bireyler davranışta bulunurken daha çok dışsal etkenlere bağlı kalmaktadırlar (Deci ve Ryan, 1985).

Özerklik duygusu ilk olarak ebeveynler ile olan ilişkide karşılanmaya başlar. Özerklik duygusunun gelişimi Erikson'ın psikososyal gelişim kuramına göre 1-3 yaşları arasında olmaktadır. Bu dönemde çocuklar değişik fiziksel ve bilişsel yeterlikler kazanıp, çevreleriyle iletişim kurmaya başlar, kasları gelişir ve bağımsızlık kazanarak kendi başlarına hareket etmeyi isterler. Bu dönemde anne ve babaların çocuklarını desteklemeleri, çocuğun kararlarını dikkate almaları çocuklarda sağlıklı özerklik duygusu gelişmesini sağlamaktadır (Schultz ve Schultz, 1998).

Ebeveynlerin, çocukların etkinliklerine katılım göstermeleri, çocuklarıyla vakit geçirmeleri ve çocuklarının özerkliklerini destekleyici uygulamalarda bulunmaları, çocukların özerklik ihtiyaçlarının karşılanıp, özerklik duygularının olumlu bir şekilde gelişmesini sağlamaktadır (Grolnick, 2009; Grolnick vd., 1991). Bunun aksi bir şekilde kontrolcü, cezalandırıcı ve ihmal edici ebeveynlik davranışları özerklik ihtiyacının karşılanmasını engellemektedir (Deci ve Ryan, 2000). Anne-baba tutumlarının psikolojik

etkilerinin incelendiği bir derleme çalışmada, ebeveynleri demokratik tutuma sahip olan çocukların, ebeveynleri otoriter bir tutuma sahip olan çocuklara oranla daha fazla özerk davranış gösterdikleri bulunmuştur (Sümer vd., 2010).

Ebeveyn desteğinin ergenlerin iyi oluşları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir boylamsal çalışmada, anne ve babadan alınan desteğin eşit derecede önemli olduğu ve her iki ebeveyninden de alınan desteğin depresyon ile negatif yönde ve benlik saygısı ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda bu çalışmada algılanan ebeveyn desteği ile kişilerin üç temel psikolojik ihtiyaçlarından biri olan özerklik ihtiyaçlarının karşılandığı ve özerklik ihtiyacının karşılanmasıyla birlikte kişilerin yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarından alınan memnuniyetlerinin de arttığı vurgulanmıştır (Jasper vd., 2017).

Özerklik ihtiyacı öz belirleme kuramına göre üç temel psikolojik ihtiyaç arasında en önemli ihtiyaç olarak görülmektedir. Bireyin kendi kararlarını kendisinin verip bu kararların sorumluluğunu alması anlamına gelen özerklik ilk çocukluk döneminde ebeveynlerin çocuklarını bir birey olarak görüp onlara da seçme hakkı vermeleriyle ve çocuklarını desteklemeleriyle gelişmektedir. Özerklik ihtiyacı karşılanan kişiler de kendilerini bir birey olarak hissedip davranışlarını ve kendilerini yönlendirebilmektedirler.

Yeterlik ihtiyacı (*competence*)

Yeterlik, çevre üzerinde ustalık hissetme ve yeni beceriler geliştirme olarak tanımlanmaktadır (Broeck vd., 2016). Yeterlik ihtiyacı, bireylerin yapacakları faaliyete karşı kendilerini hazır hissetmeleri, çevrelerinde bulunan kişileri olumlu yönde etkileme isteği ve bireylerin bir işi yapmak için gerekli olan bilgi ve yeteneğe sahip oldukları yönündeki inançlarını ifade etmektedir (Deci ve Ryan, 1987).

Yeterlik ihtiyacı, bireyin bir işi yapabilmesi için gereken becerilere sahip olmasının yanında bireyin bu işi yapabilmek için kendisini ne kadar yeterli olarak algıladığı ile de ilgilidir. Bireylerin yeterliklerine olan inançları karşılaştıkları zorlukları çözme becerilerini de etkilemektedir. Yeterlik ihtiyacı karşılanmış kişiler bir işi yaparken karşılaştıkları sorunları daha kolay çözerken, yeterlik ihtiyacı karşılanmamış kişilerde bu durum tam tersi şekilde olmaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Kendilerini yeterli gören bireyler, akademik alanda, kişilerarası ilişkilerde, ebeveynlik becerilerinde ve iş hayatında daha başarılı olmaktadır ve yaptıkları işlerden daha fazla doyum sağlamaktadırlar (Guardia vd., 2000).

İlgili literatürde yeterlik ve özerklik birbiriyle oldukça ilişki olarak görülmüştür (Ryan ve Deci, 2000; Sheldon vd., 1996). Yeterlik ihtiyacı karşılanan bireyler, kendilerini başarılı olarak algılama eğiliminde olurlar. Bu nedenle yaptıkları işi başaracaklarına dair olan inançları yüksektir. Özerklik ihtiyacı karşılanan bireyler ise, bir işe başlarken içsel motivasyonla hareket ederek kendileri istedikleri için o işi yapma eğiliminde olurlar. Bu nedenle bu iki ihtiyaç da kişilerin bir işe başlamasında ve onu devam ettirmesinde önemli bir role sahiptir (Sheldon vd., 1996).

Yeterlik duygusunun gelişimi, Erikson'ın psikososyal kuramına göre 6-11 yaşları arasındaki döneme denk gelmektedir. Bu dönem başarıya karşı aşağılık duygusu olarak adlandırılmaktadır. Çocuklar bu dönemde çalışkanlıklarının karşılığı olarak yeterlik duygusu kazanmaktadırlar. Bu dönemde çocuğun çalışkanlığı ve yaptıkları desteklenirse çocuklar beceri kazanıp, yeterlik duygusu geliştirirler (Schultz ve Schultz, 1998). Yetkinlik duyguları doğrultusunda bulunulan bir davranışın sosyal çevreden de övgü ve ödül almasının bu davranışta bulunmak için içsel motivasyonu arttığı belirtilmiştir (Ryan ve Deci, 2000). Aynı zamanda, ebeveynlerin demokratik bir tutum sergilemesi, davranışsal ve psikolojik kontrollerin çok yüksek olmaması çocukta yeterlik ihtiyacının karşılanıp, yeterlik duygularının gelişmesini desteklemektedir (Grolnick vd., 1991).

Bireylerin yeterlik ihtiyaçları çocukluk yıllarındaki girişimlerinin ebeveynleri ve sosyal çevre tarafından desteklenmesi sayesinde kazanılmaktadır. Kazanılan bu yeterlik ihtiyacı kişilerin karşılaştıkları problemleri çözme, sorunları etkili baş etme becerileri geliştirme ve hayatın her alanında üstlendikleri rol ve sorumluluklarda başarılı olmalarını sağlamaktadır.

İlişkili olma ihtiyacı (*relatedness*)

İlişkili olma ihtiyacı, diğerleriyle bağlantılı olma, diğerleri tarafından sevilme ilgilenilme ve diğerlerini sevme ihtiyacı olarak tanımlanmaktadır (Baumeister ve Leary, 1995; Broeck vd., 2016). İlişkili olma ihtiyacı, bireylerin hayatlarında önemli kişiler ile yakın ilişkide olmalarını, ilişkide birbirlerini desteklemelerini, birbirlerine duyarlı olmalarını ve duygusal kabulü içermektedir (Andersen, 2000; Reis vd., 2000). Bireyler, kendilerini bir grubun üyesi olarak algıladıklarında, bir toplulukla aynı görüşleri paylaştıklarını deneyimlediklerinde ve yakın ilişkiler geliştirdiklerinde ilişkili olma ihtiyaçlarını karşılamış olurlar (Broeck vd., 2016). İlişkili olma ihtiyacının, bireylerin hayatta kalmaları ve türlerinin

devamlılıklarını sağlamalarına yardım etmesi açısından bireylere evrimsel bir yarar sağladığı düşünülmektedir.

Bireyler ilişkili olma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ilişkide bulundukları bireylerin ya da ait oldukları toplumun normlarını ve isteklerini dikkate alıp içselleştirmeye başlayabilirler. Bu noktada ilişkili olma ihtiyacının özerklik ihtiyacı ile ters düştüğü düşünülebilmektedir. Bu iki ihtiyaç arasındaki dengeyi korumak için bireylerin hem özerkliklerini destekleyecek hem de duygusal olarak kendilerini değerli ve güvende hissedebilecekleri ilişkiler geliştirmeleri gerekmektedir (Özer, 2009; akt., Demirci, 2018). Nitekim ilişkili olma ihtiyaçları karşılanan bireyler, kendilerini daha güvende hissederler, kişilerarası ilişkileri daha güçlüdür, kişilik gelişimlerini daha sağlıklı şekilde tamamlarlar ve ilişkide oldukları bireylere karşı bir bağlılık hissederler (Andersen, 2000; Deci ve Ryan, 2000). İlişkili olma ihtiyaçları karşılanmayan bireyler kendilerini yalnız ve toplumdan yabancılaşmış hissederler (Costa vd., 2015).

Broeck vd. (2016) tarafından yapılan bir meta analiz çalışmasında ilişkili olma ihtiyacının içsel motivasyon ile özerklik ve yeterli ihtiyacı kadar ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgu ise Deci ve Ryan'ın (2000), öz belirleme içsel motivasyonun başkaları ile güvenli bir ilişkinin varlığında ortaya çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğu yönündeki açıklamalarını desteklemektedir. Görüldüğü üzere, bu üç temel ihtiyaç birbirleriyle ilişkilidir ve üç temel ihtiyacın her biri bireylerin sağlıklı gelişimleri üzerinde etkilidir.

İlişkili olma ihtiyacının gelişimi temel olarak ilk çocukluk döneminde gerçekleşmektedir. Bağlanma kuramına göre, bebek onunla yakın ilişkide olan bakım vereni ile bir aidiyet duygusu geliştirir. Bebek için rahatsızlık veren duyguları gideren, bakımını sağlayan, onu rahatlatan güvenlik ve sıcaklık sağlayan kişi bağlama figürü olarak tanımlanmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994). Bu dönemde bebek genellikle annesi tarafından kabul edilip ihtiyaçları zamanında karşılanınca güven duygusu geliştirir. Bu ilk ilişkide karşılanan ilişkili olma ihtiyacı sayesinde gelişen güven duygusu kişilerin gelecekte kuracakları kişilerarası ilişkileri üzerinde de etkilidir (Ekşi, 1990). 209 üniversite öğrencisi ile yapılan bir araştırmada güvenli bağlanan kişilerin ilişkili olma ihtiyaçlarının daha fazla karşılandığı, içsel motivasyonlarının ve dolayısıyla öz belirlenimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu kişilerin öz belirlenimleri yüksek olduğu için kişilerarası ilişkilerinde kendi istedikleri için kaldıkları bulunmuştur. Aynı zamanda bu kişilerin ilişkili olma ihtiyaçlarının kurdukları ilişkilerde daha fazla doyurulduğu ifade edilmiştir (Leak ve Cooney, 2001).

İlişkili olma ihtiyacının karşılanması bireylerin gelişim süreçleri açısından değerlendirildiğinde, bu ihtiyaç bebeklik döneminde anne ve baba, 6-11 yaşları arasında öğretmenler, ergenlik döneminde yakın arkadaşlar ve yetişkinlik döneminde romantik partner ve arkadaşlar tarafından karşılanmaktadır (Çankaya, 2005).

Öz belirleme kuramı bireyin doğuştan gelen temel ihtiyaçlarının bulunduğunu savunan, kişilerin kararlarında ve davranışlarında içsel kaynakların etkisini vurgulayan bir kuramdır. Bu kurama göre bireylerin hayatlarını devam ettirmeleri, büyüme ve gelişmelerini sağlayıp iyi oluşlarını arttırmak için karşılanması gereken özerklik, yeterlik ve ilişkili olmak üzere üç temel ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında ebeveynlerden sonra kişilerin içinde bulundukları sosyal çevre de oldukça önem taşımaktadır. Özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçların karşılanması başta bireylerin iyi oluş ve yaşam doyumu düzeyleri üzerinde olumlu bir etki sağlamaktadır. Ebeveynleri tarafından bu ihtiyaçları karşılanan kişiler büyüme ve gelişmelerini sağlıklı bir şekilde tamamlayıp, sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurmaktadır. İlgili alan yazında da temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan kişilerin evliliklerinden aldıkları doyumun daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının olumlu olarak etkilediği bir diğer alan ise kişilerin ebeveynlik öz yeterliği ve ebeveynlikten alınan doyumdur. Kişilerin yeterlik ihtiyaçlarının karşılanmış olması dolayısıyla ebeveyn öz yeterliğinin de gelişmesini sağlamaktadır. İlgili alanyazında ebeveynlik doyumu ebeveyn öz yeterliği ile birlikte de değerlendirildiği için ebeveyn öz yeterliği gelişmiş kişilerin ebeveynlik becerilerinin de daha başarılı olduğu ve bu durumun ebeveynlikten alınan doyumunu arttırdığı ifade edilmektedir.

1.3. Ebeveynlik Doyumu

1.3.1. Ebeveynlik Doyumu Kavramı

Aile, çocuğun doğumundan başlayarak deneyimlerini kazandığı ilk kurumdur. Çocuklar, ilk temel ve yakın ilişkilerini ebeveynleri ile kurarlar ve ebeveynleri yardımıyla kültürel, manevi değerleri, cinsiyet rollerini ve kimliklerini kazanırlar (Büyüktaşkapu, 2012; Günindi ve Yaşa Giren, 2011). Bu nedenle çocukların sağlıklı gelişimleri için anne ve babanın rolü oldukça önemlidir.

Yetişkinler genellikle eş, ebeveyn ve çalışan olmak üzere birden fazla rol üstlenir ve araştırma literatürü incelendiğinde yetişkinlerin rolle ilgili deneyimleri ile psikolojik ve fiziksel refahları arasında ilişki olduğu görülmektedir (O'Neil ve Greenberger, 1994).

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde anne ve baba olmak, bu role ait sorumlulukları yerine getirmek bireyler için önemli bir değer taşımaktadır. Nitekim ebeveynlik rolü, kadın ve erkekler için en fazla ödüllendirilen roldür. Bu nedenle kişilerin yaşamlarından genel olarak doyum duymaları için ebeveynlik rolü ve bu rolden duyulan doyum oldukça önemlidir (Perrone vd., 2005).

Ebeveynlik doyumunu, ebeveynlikle ilişkili olan olumlu etkinin kalitesini ifade eden bilişsel bir faktördür (Roger ve Matthews, 2004). Johnstan ve Mash (1989) ebeveynlik doyumunu, ebeveynlik rolüne yönelik etkinin kalitesini ifade etmek olarak tanımlamışlardır. Bir başka tanımlamada ebeveynlik doyumunu, ebeveyn-çocuk ilişkisinden zevk almak, ebeveyn olmaktan zevk almak ve ebeveynlik deneyimiyle ilgili hedefleri tamamlamak aynı zamanda bir ebeveynin ebeveyn olmaktan zevk almasını gerektiren bir duygu ve ebeveyn olmakla ilişkili en az pişmanlığı hissetmek ya da pişmanlık duymamak olarak ifade edilmiştir (Coquat, 2018).

Ebeveynlik rolü, kişilerin sahip oldukları ve değer verdikleri en önemli rol olarak görüldüğü için bu rolden alınan doyumun kişilerin yaşam doyumları üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlik doyumunu, anlaşılması ve üzerinde çalışılması gereken bir kavramdır. Bu nedenle ebeveynlik doyumunu üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek ilgili alanyazında pek çok araştırmacının üzerinde çalıştığı konulardan biri olmuştur.

1.3.2. Ebeveynlik Doyumunu Etkileyen Faktörler

Ebeveynlik doyumunu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırma sonuçlarına göre bu kavramı etkileyen birçok faktör üzerinde durulmuştur. Furey ve Forehand (1984), ebeveynlik doyumunu etkileyen; çocuk davranışı, anne depresyonu, evlilik doyumunu, aile içi etkileşim, çocukla geçirilen zaman, egzersiz ve yaşam stresleri olmak üzere yedi faktörün olduğunu belirtmişlerdir.

White ve Rogers (1998), anne ve babanın eğitim düzeyi, yaşı, ebeveyn cinsiyeti, aile yapısı ve sosyoekonomik durum faktörlerini ebeveynlik doyumunu etkileyen faktörler olarak ifade etmiştir. Yapılan araştırmalarda ebeveynlik doyumunu üzerinde en etkili faktörlerden birisinin ebeveynlerin yaşı olduğu belirtilmiştir. White ve Rogers (1998), ebeveynlerin yaşları arttıkça, ebeveynliklerinden aldıkları doyumun da arttığını belirtmişlerdir. Thomson ve Walker (2004) ise yaş olarak daha büyük olan ebeveynlerin bebeklerinin ihtiyaçlarına daha duyarlı olma ve çocuk yetiştirmek için uygun ev ortamını hazırlama konusunda kendilerini daha yeterli hissettiklerini ifade etmiştir.

Kişilerin, çocuklarının karakterleri hakkındaki algıları, onların ebeveynlik rolleri üzerindeki davranışlarını, düşüncelerini ve ebeveynlik doyumlarını etkilemektedir (Bell, 1968; Belsky, 1984). Örneğin; eğer anne çocuğunun mizacını kolay ve uyumlu olarak algılıyorsa kendisini ebeveynlikte yeterli hissedecektir ve bu durum ebeveynlikten alınan doyumunu arttıracaktır (Thompson ve Walker, 2004).

Ebeveynlik doyumunu üzerinde etkili olan değişkenlerden bir diğeri ise strestir. Bununla birlikte araştırmacılar stresle ilgili farklı sonuçlar rapor etmektedir. Farmer ve Lee'nin (2011), 2500 annenin katılımıyla gerçekleştirdikleri bir çalışmada, stres faktörünün varlığı ebeveyn ve çocuk ilişkisini direkt olarak etkilediği için stresin ebeveynlik doyumunu üzerinde de önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bazı araştırmalarda ise stresin, ebeveynlerin, ebeveynlik uyumlarını ve başa çıkma becerilerini arttırarak kişilerin öznel iyi oluşlarını ve ebeveynlik doyumlarını arttırdığı bulunmuştur (Gilmore ve Cuskelly, 2012; Trute vd., 2012).

Ebeveynlik doyumunu üzerinde etkili olan bir diğerk faktör ise kişilerin çocukluk dönemlerinde kendi ebeveynleriyle olan ilişkileridir. Yapılan araştırmalarda, anne ve babanın bağlanma türleri ile ebeveynlik doyumunu arasında da bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Cohen vd., 2011; Chopik vd., 2014; Jones, Cassidy ve Shaver, 2015; Mikulincer ve Shaver 2012). Çocuk sahibi olmadan önce güvensiz bağlanma düzeyleri daha yüksek olan bireylerin, ebeveynlik beklentilerinin daha düşük olduğu ve bu durumun ebeveyn-çocuk ilişkisinden alınan doyumunu azalttığı ve bu ilişkinin niteliğini düşük olarak algılama eğilimini arttırdığı ifade edilmiştir (Mikulincer ve Shaver, 2016; akt., Thibodeau ve Bouchard, 2019). La Valley ve Guerrero'nun (2012), üniversite çağında çocukları olan annelerin bağlanma türleri ve ebeveynlik doyumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada güvenli bağlanma türüne sahip olan annelerin ebeveynliklerinden daha çok doyum aldıkları belirtilmiştir. Güvensiz bağlanma türüne sahip ebeveynlerin, küçük çocuklarıyla olan ilişkilerinden daha az mutluluk duydukları belirtilmiştir (Mikulincer ve Shaver, 2012). Ek olarak kaçınan bağlanma türüne sahip ebeveynlerin ise ebeveyn olma arzularının daha az olduğunu ve çocuk doğduktan sonra ebeveynliği daha fazla stresli ve daha az anlamlı buldukları vurgulanmıştır (Jones vd., 2015).

Görüldüğü üzere ebeveynlik doyumunu üzerindeki etkenler birçok araştırmacı tarafından incelenmektedir. Ebeveynlik doyumuyla ilişkili olan önemli bir faktör ise ebeveyn öz yeterliğidir. Bir görevdeki yeterlik duygusu genellikle içsel doyuma yol açtığı için ebeveynlik doyumunu ve ebeveyn öz yeterliği birbirleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmektedir (Coquat, 2018). Coleman ve Karreker (2000), öz yeterlik algıları

yüksek olan ebeveynlerin kendi ebeveynliklerinden aldıkları doyumun da yüksek olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar öz yeterlik ve doyum kavramları birbirinden farklı kavramlar gibi görünse de, kişilerin kendilerini ne kadar yeterli hissettikleri aynı zamanda bir işte ne kadar başarılı olduklarına dair inançlarını ve bir işten aldıkları doyumunu da etkilemektedir. Konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde ebeveynlik doyumunu ve ebeveyn öz yeterliği genel olarak birlikte incelenip değerlendirilmiştir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada da ebeveynlik doyumunu ve ebeveyn öz yeterliği kavramları birlikte incelenmiştir.

1.3.3. Ebeveyn Öz Yeterliği Kavramı

Öz yeterlik (*self-efficacy*) kavramı ilk olarak Albert Bandura tarafından 1977 yılında ortaya atılmıştır. Öz yeterlik, kişinin kazanılmış bir şeyler üretmek için gerekli eylemleri organize etme ve yürütme becerilerine sahip olduğu inancı olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1977). Sosyal bilişsel teoriye göre, öz yeterlik, insanlarda motivasyon, refah ve kişisel başarının temeli olarak görülmektedir. Bandura, bireyin var olan öz yeterliğinin, kişinin bir işi, görevi ve sorumluluğu yerine getirmek için sahip olduğu motivasyonu ve azmini etkilediği ifade etmiştir. Aynı zamanda, kişinin istediği bir sonuca ulaşabileceğine olan inancı zorluklarla baş etme yönünde kişiye önemli bir motivasyon sağlamaktadır (Bembenutty, 2007). Bandura, öz yeterlik inancının; iyimserlik, hedef, çaba, azim, beklenti, dayanıklılık, duygusal istikrar, depresyon, stres, yaşam seçimleri ve başarı olmak üzere birçok alan üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Akademi, iş, ebeveynlik ve aile ilişkileri gibi alanlar üzerinde de öz yeterliğin etkileri pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir (Coquat, 2018). Ebeveynlerin öz yeterlikleri ile ilgili araştırmalar ve açıklamalar yapılırken bir öz yeterlik türevi olan “ebeveyn öz yeterliği” kavramı kullanılmıştır.

Ebeveynlik ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, ebeveyn ve çocuk ilişkisinin davranışsal tanımları ebeveynlerin bilişsel kapasitelerini içeren tanımlamalara doğru genişletilmiştir (Goodnow, 1988). Ebeveyn bilişselliği; kendilik algısı, beklentiler, bilgi işleme süreçleri ve inanç sistemleri olarak tanımlanmaktadır (Williams vd., 1987). Ebeveyn bilişselliğin bir tanımı da “ebeveyn öz yeterliği” üzerinden yapılmaktadır. Ebeveyn öz yeterliği, ebeveynlikten alınan doyum ve ebeveynlikten algılanan yeterlik algısı olarak tanımlanmıştır (Johnston ve Mash, 1989).

Sosyal bilişsel teoriye göre öz yeterlik kavramı, hayatın birçok yönü ile ilgilidir. Bu durum ebeveyn olma rolünü de içermektedir. Bir bireyin ebeveynlik görevlerini yerine

getirmek için gerekli becerilerle ilgili yeterlik duygusu, ebeveynlik konusundaki gerçek yeteneği de etkilemektedir (Coquat, 2018). Bandura'nın öz yeterlik kavramını ortaya atmasından sonra sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalar, bir öz yeterlik türevi olan ebeveyn öz yeterliği alanına doğru genişletilmeye başlamıştır ve öz yeterlik kavramı ebeveynlik alanı çerçevesinde de değerlendirilmeye başlanmıştır (Diken ve Aksoy, 2009; Montigny ve Lacharité, 2005).

Ebeveyn öz yeterliği Coleman ve Karraker (2000) tarafından ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını ve gelişimlerini olumlu yönde geliştirmeye yönelik sahip oldukları yetenekleri hakkındaki algıları olarak tanımlanmıştır. Ardelt ve Eccles (2001) ise ebeveyn öz yeterliğini, ebeveynin çocuğu ve onun çevresini etkileyerek, çocuğun büyüme ve başarısı için teşvik etmesi yönündeki yeteneğine yönelik inancı olarak ifade etmişlerdir. Hess vd. (2004) ise ebeveyn öz yeterliğini, bireylerin ebeveynlik becerileri ve davranışları konusunda kendilerinin başarı ve yeterliklerine yönelik algıları olarak tanımlamışlardır. Ebeveyn öz yeterliği Troutman vd. (2012) tarafından ise ebeveynlerin, çocuk yetiştirmekle ilgili sorumluluklarını yerine getirme konusundaki performanslarına yönelik algıları olarak tanımlanmıştır. Ebeveyn öz yeterliğinin bir diğer tanımı ebeveynin, bir çocuğa ebeveynlik yapmakla ilgili bir dizi görevi düzenleme ve yürütme yeterliğine sahip olmasına ilişkin inançları veya yargıları olarak belirtilmiştir (Montigny ve Lacharité, 2005).

Ebeveyn öz yeterliğinin gelişmesi üzerinde kişilerin eğitim durumları, eşlerden ve çevreden alınan sosyal desteğin ve kişilerin bağlanma türlerinin etkili olduğu ifade edilmektedir (Holloway vd., 2005). Leerkes ve Crockenberg (2002) ise ebeveyn öz yeterliğinin gelişmesini, kişilerin gözlem yoluyla kendi anne ve babalarının ebeveynlik becerilerini gözlemleyerek kendilerine bir model oluşturmaları olarak açıklamaktadır. Kendi ebeveynleriyle sıcak ilişkileri olan, ebeveynleri tarafından kabul edilen, ihtiyaçları ebeveynleri tarafından karşılanan ve ebeveynleri tarafından kendilerini gerçekleştirebilecekleri uygun koşullar yaratılan kişilerin olumlu ebeveyn davranışı modeli geliştirerek ileride çocuklarına bu şekilde bir ebeveyn davranışı modeli sunacakları belirtilmiştir. Bu kişilerin ebeveyn öz yeterlik algılarının yüksek olduğu dolayısıyla etkili ebeveynlik davranışlarını daha fazla kullanma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Bandura (1997), ebeveyn öz yeterlik algıları yüksek olan kişileri; ebeveynlik ile ilgili alınacak sorumluluklar konusunda kendilerine güvenen, karşılaşılan bir sorunda daha az çaresizlik duygusu yaşayıp, sorunu çözmek için daha çok çaba sarf eden kişiler olarak

tanımlamıştır. Ebeveyn öz yeterliği algısı yüksek olan annelerin; çocukların kendilerini geliştirebilmeleri için uygun çevresel koşulları sağlama, daha az ceza verme eğilimde olma, çocuklarıyla daha sıcak ve samimi bir iletişim kurma, çocuklarının ihtiyaçlarına daha duyarlı olma gibi daha başarılı ebeveynlik uygulamaları kullandıkları görülmüştür (Coleman ve Karraker, 2000; Teti ve Gelfand, 1991). Çocukların gelişimleri için uygun ortamı yaratmak çocukların akademik olarak daha başarılı olmalarını sağlamaktadır (Machida vd., 2002). Aynı zamanda ebeveyn öz yeterliği yüksek olan anne ve babanın, bebek gelişimi ve ebeveynlik becerileri üzerine bilgi edinmek amacıyla daha çok araştırma yapma eğiliminde oldukları ifade edilmiştir (Conrad vd., 1992). Anne ve babanın ebeveynlik becerileri hakkındaki bilgileri arttıkça çocukları ile daha nitelikli ve olumlu ilişki kurdukları, kurulan bu olumlu ilişkinin ise çocuğun bilişsel gelişimini olumlu yönde desteklediği belirtilmiştir (Jackson ve Scheines, 2005).

Yapılan araştırmalarda ebeveyn öz yeterliğinin hem anne-baba hem de çocuk açısından önemli sonuçlar içerdiği bulunmuştur (Diken ve Aksoy, 2009). Ebeveyn yeterliğine yönelik inançları düşük olan kişilerin, çocuklarını destekleme ve çocuklarının çevresini geliştirme oranları düşüktür (Ardelt ve Eccles, 2001). Etkili ebeveynlik, kişilerin ebeveyn olarak bireysel yeterliklerine ilişkin inançlarını artırmakla ilişkilidir. Ebeveyn yeterliği düşük olan kişilerin, çocuk yetiştirirken kullanılan destekleyici ebeveynlik stratejilerini gönülsüzce kullandıkları ya da hiç kullanmadıkları ve karşılaşılan zorluklarda çok kolay pes ettikleri ve etkili ebeveynlik becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür (Bandura, 1997). Aynı zamanda bu kişilerin zorlukla karşılaşma durumlarında anksiyete duyma oranlarının arttığı, kendilerini ebeveynlik alanında yetersiz gördükleri ve kendilerini suçlama eğilimlerinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Teti ve Gelfand, 1991; Weaver vd., 2008). Ebeveyn öz yeterliğinin çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine etkilerinin dışında kişilerin iyi oluş ve yaşam doyumları üzerinde de etkileri bulunmaktadır.

Ebeveyn öz yeterliği yüksek olan annelerin doğumlarından sonra daha az psikolojik sorun yaşadıkları, çocuklarıyla daha sıcak bir iletişim kurdukları ve çocuklarının yaşadıkları sorunlara ve ihtiyaçlarına daha duyarlı oldukları görülmüştür. Çocukların ise, zihinsel gelişimlerinin ve akademik başarılarının daha iyi olduğu bulunmuştur (Troutman vd., 2012). Aynı şekilde annelerin ebeveyn öz yeterliği ve çocukların gelişimi arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan araştırmalarda; annelerin ebeveyn öz yeterliğinin; çocukların problem davranışlarda bulunması, akademik başarıları, çocukların psikososyal ve bilişsel olarak

olumlu gelişimleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Hassall vd., 2005; Jackson ve Scheines, 2005; Sanders ve Woolley, 2005).

Düşük ebeveyn öz yeterliği olan anneler tarafından yetiştirilen çocukların, annelerini yetersiz olarak algıladıkları ve bu çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkma riskinin daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Weaver vd., 2008). Riskli sosyal çevrede yaşayan ailelerle yapılan bir araştırmada, ebeveyn yeterlikleri yüksek ebeveynlerin, düşük olan ebeveynlere göre çocuklarını koruyucu ve destekleyici stratejileri daha fazla kullandıkları belirtilmiştir. Bu durumun ise çocuklarının başarılarını arttırdığı ifade edilmiştir (Ardelt ve Eccles, 2001). Coleman ve Karrakerin (2003), çocuğun gelişimi ve ebeveynlik arasındaki ilişkiyi inceledikleri bir araştırmada, ebeveyn öz yeterliği azaldıkça çocukların bilişsel gelişimlerinde de olumsuz bir artış görülmüştür.

Coleman ve Karraker' in (2000), yaşları 5 ve 12 arasında değişen 145 çocuğun annesiyle yaptıkları bir araştırmaya göre, annelerin ebeveynlikleri ile ilgili yeterlik algılarının ebeveynlik doyumunu yordadığı bulunmuştur. Bu bulgu, bir ebeveynin ebeveynlik yeterliği hakkındaki inancının ebeveynlik rolü için önemli olduğunu göstermektedir. Ebeveyn öz yeterliği sadece ebeveynlik doyumunda değil aynı zamanda ebeveynlik görev ve sorumluluklarının gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Ek olarak ebeveyn öz yeterliği ailelerin çocukları ile daha başarılı ve olumlu sonuçlar almak için potansiyellerini arttırmalarını ve çocukların ihtiyaçlarını daha duyarlı olmalarını sağlamaktadır (Deković vd., 2010).

Sonuç olarak, yapılan çalışmalar incelendiğinde, ebeveyn öz yeterliği, bireylerin ebeveynliklerinden aldıkları doyumlarıyla ilişkili bulunmuştur. Bu iki kavram ise anne ve babaların ebeveynlik becerileri, tutumları ve olumlu ebeveynlikleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Araştırmalardan elde edilen bulgulara göre; ebeveyn öz yeterliği yüksek olan kişilerin, çocukların ihtiyaçlarına daha duyarlı olduğu, çocuklarını geliştirmek için uygun ortamı sağladıkları, ebeveynlikle ilgili problemlerle baş etme becerilerinin daha iyi geliştiği, kendilerini daha az çaresiz hissettikleri bulunmuştur. Tüm bu becerilerin ise ebeveynlikten alınan doyum üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır. Ebeveyn öz yeterliği kavramının daha iyi anlaşılması için bu kavram üzerinde etkili olan faktörlerin de bilinmesi gerekmektedir. Ebeveyn öz yeterliğini etkileyen faktörler aşağıda detaylı bir şekilde yer almaktadır.

1.3.3.1. Ebeveyn öz yeterliğini etkileyen faktörler

Ebeveyn öz yeterliğinin gelişimi ve ebeveyn öz yeterliğini etkileyen faktörler alanyazında üzerinde çalışılan konulardan biri olmuştur. Yapılan araştırma sonuçlarına göre; kişilerin kendi ebeveynleriyle kurdukları bağlanma ilişkisi, sosyal çevreden görülen destek, anne ve babanın eğitim düzeyi, erken çocuklukta anne ve babayla kurulan ilişkiden geliştirilen şemalar, toplumda hakim olan ebeveynlik tutumları, çocuk yetiştirme tutumları ve kişilerin kendi çocuklarıyla ya da yakın ilişkide bulundukları kişilerin çocuklarıyla yaşadıkları deneyimler ebeveyn öz yeterliğinin gelişimini etkileyen faktörler olarak belirtilmiştir (Coleman ve Karraker, 1997; Diken ve Aksoy, 2009; Holloway vd., 2005).

Aynı zamanda annelik stresinin, annelik depresyonun, yetersizliği olan ve özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın anne ve babanın algıladıkları ebeveyn öz yeterlikleri üzerinde olumsuz etkileri olabildiği belirtilmiştir (Seybold vd., 1991). Yetersizliği olan çocuklar ve anne-babanın stres düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, özel gereksinimli çocukların yardıma muhtaçlık düzeyleri arttıkça ebeveynlerin stres düzeylerinin de arttığı ve yüksek stres düzeyinin ise düşük ebeveynlik doyumuna ve ebeveyn öz yeterliğine neden olduğu ifade edilmiştir (Hassall vd., 2005).

Ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili olan bir diğer değişken çocukların karakteristik özellikleridir (Teti vd., 1996). Çocuklarını zor mizaçlı olarak algılayan annelerin kendi ebeveynlik yeterliklerini de düşük olarak algıladıkları bulunmuştur (Teti ve Gelfand 1991; Halpern ve McLean 1997).

Ebeveynlerin eğitim durumlarının da ebeveyn öz yeterliği ve ebeveynlikten alınan doyum üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Annelerin eğitim durumları ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada ilkököl mezunu annelerin ebeveynliğe yönelik tutumlarının lise mezunu annelere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bunun nedeninin ise, ilkököl mezunu annelerin genellikle hiçbir işte çalışmadıkları için anneliği esas sorumlulukları olarak benimsemeleri olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre, üniversite mezunu annelerin ilkököl mezunu annelere göre anneliğe yönelik ilgi ve meraklarının daha fazla olduğu görülmüştür. Yine aynı araştırma bulgusuna göre sahip olunan çocuk sayısının da ebeveynlik doyumunu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Araştırmada üç ve daha fazla çocuğa sahip olan kadınların ebeveynliğe yönelik ilgilerinin daha fazla olduğu bulunmuştur (Öztürk ve Giren, 2015).

Ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili olan önemli faktörlerden bir diğeri ise eşler arasındaki ilişkilerdir. Bireylerin önemli olarak gördüğü kişilerin onların kapasitelerine inanmaları ve bunu ifade etmeleri, kişilerin öz yeterliklerini yüksek olarak görmelerini ve bu inancı sürdürmelerini kolaylaştırmaktadır (Reece, 1993; Reece ve Harkless, 1998). Ebeveynlik konusunda eşlerin birbirlerine verdikleri destek, kişilerin hem ebeveynlik becerilerinin daha sağlıklı gelişmesi hem de evlilik ilişkisinden aldıkları doyumun artmasını sağlamaktadır (Feinberg, 2003). Ebeveynlik becerileri konusunda babalar annelerden daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Algılanan desteğin daha az olması babaların ebeveyn yeterliği üzerinde annelere oranla daha olumsuz etkiye sahiptir (Knauth, 2000).

Ebeveynlik doyumunu ile ilişkili olan bir diğerk faktör ise evlilik doyumudur. Bu iki faktör arasında çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kişilerin evliliklerinden aldıkları doyum ebeveynliklerinden aldıkları doyumun arttırırken, ebeveynliklerinden aldıkları doyum da evlilikten alınan doyumun arttırmaktadır. Evli bireylerin bilişsel duygu düzenlemeleri, evlilik ve ebeveyn özyeterliği ile evlilik doyumları arasındaki ilişkinin incelendiği ve 329 evli bireyin katıldığı bir araştırmada, evlilik doyumunu ile ebeveyn özyeterliği arasında zayıf düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir (Şentürk, 2018). Yine benzer değişkenler kullanılarak yeni ebeveyn olmuş anne babalar ile yapılan başka bir çalışmada, ebeveynlik doyumunu, ebeveyn özyeterliği ve evlilik doyumunu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin ebeveyn öz yeterliği ile evliliklerinden aldıkları doyum arasında bir ilişki bulunmamıştır. Bu bulgunun aksine babaların ebeveyn öz yeterliği arttıkça evliliklerinden ve ebeveynliklerinden aldıkları doyumun arttığı bulunmuştur (Elek vd., 2003). Evlilik doyumunu, babaların öz yeterliği ve baba katılımı arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan başka bir çalışmada evlilik doyumunu yüksek olan babaların çocukların yetiştirilmesine daha fazla katıldığı ve ebeveynliklerinden aldıkları doyumun daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Kwok vd., 2013).

Kişilerin etkili ebeveynlik becerileri geliştirmeleri ve uygulamaları için gerekli olan ebeveyn öz yeterliği kavramının yeterince iyi anlaşılabilmesi için ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili olan faktörlerin de anlaşılması önemlidir. Ebeveynlerin kendi anne babalarına bağlanma stilleri, eşten ve çevreden alınan sosyal destek, ebeveynlerin eğitim durumları, evliliklerinden aldıkları doyum ve stres gibi faktörler bireylerin ebeveyn öz yeterliği ve dolayısıyla ebeveynlik doyumları üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin ebeveynliklerinden aldıkları doyumun arttırarak faktörlerden biri de eşlerin birbirleriyle olan ilişkileridir. Birbirlerini

destekleyici ve sağlıklı ilişkileri bulunan çiftlerin evlilik doyumları da yüksek olarak bulunmaktadır. Bu nedenle evlilik doyumu yüksek olan kişilerin ebeveynliklerinden aldıkları doyum da artmaktadır. Bu çalışmanın bir diğer değişkeni olan evlilik doyumu kavramı aşağıda daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1.4. Evlilik Doyumu

1.4.1. Evlilik Kavramı

Bireylerin, kişilerarası ilişkilerdeki önemli amaçlarından biri yaşadıkları ilişkilerden doyum sağlamaktır. Bireyler en çok doyuma kurdukları yakın ilişkiler sayesinde ulaşmaktadırlar (Berne, 2001). Bireylerin kurdukları yakın ilişkiler ve bu ilişkilerin kalitesi, kendi gelişimlerinde, öznel iyi oluşlarında, psikolojik ve fizyolojik sağlıkları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Hetherington, 2003). Evlilik ilişkisi kurulan en önemli yakın ilişkilerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin evlenmeleriyle beraber bir aile kurulur ve yeni bir sistem oluşur (Güngör, 2007). Oluşan bu sistem ailenin devamlılığını sağlayacak nesillerin yetişmesini sağladığı için evlilik en önemli kurum olarak ifade edilmektedir (Larson ve Holman, 1994).

Evlilik, evrensel bir olgudur ve birçok kültürde çeşitli tanımları ve işlevleri bulunmaktadır. Evlilik, bireyin mutlu olmasını ve gelişmesini sağlayacak bir başka kişi ile kendi benliğini birleştirerek yeni bir sistem oluşturmak olarak ifade edilmiştir (Fowers, 1993). Gülerce (1996)'ye göre evlilik, eşlerden her ikisini de kapsayan çift yönlü psikolojik bir sistemdir. Cutlar ve Radford (1999) ise evliliği, eşlerin birbirlerini desteklediği, birlikte zaman geçirmekten zevk aldığı, eşlerin arasında açık iletişimin olduğu ve kriz zamanlarında birbirine kenetlenen ve yardım eden üyelerden oluşan sistem olarak tanımlamışlardır. Özgüven (2000) evliliği, farklı cinsiyetten olan iki kişinin, birlikte yaşamaya, paylaşımlarını arttırmaya, çocuk yetiştirmeye yönelik verdikleri kararlar doğrultusunda yaptıkları sözleşme olarak ifade etmiştir. Başka bir tanımda ise evlilik, sosyal bağlamda geliştirilen ve sosyal öğelerden oluşan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Güngör, 2007).

Evlilik, bireylere yaşamları boyunca arkadaşlık, cinsel ilişki, aşk ve sadakat ile bağlı destek sağlayan bir kurumdur. Bireylerin evlilikten beklentileri ve evlenme amaçları birbirlerinin fizyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayacak bir ortam oluşturabilmektir ancak evlilik, içinde bulunulan toplumun yapısına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Evlilik kurumu zaman içinde değişmiştir ancak yine de evrenselliğini,

toplumun en küçük ve temel birimi olma özelliğini sürdürmektedir (Gülerce, 1996; Güngör, 2007). Bu nedenle evlilik olgusu, üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan biridir.

Evlilik kurumu ile yapılan araştırmalar ilk önce bu kurumu açıklamaya yönelik yapılmıştır. Daha sonra sağlıklı evlilikleri tanımlamaya ve eşlerin evliliklerinden aldıkları doyum ve memnuniyeti araştırmaya yönelik araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Çemberci, 2019). Evlilik ilişkisi bireylerin içerisinde bulundukları en önemli ilişkilerindendir ve bu ilişkiden alınan memnuniyetin genel yaşamdan alınan memnuniyet üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır (Hünler ve Gençöz, 2005). Evlilik, birçok faktörden etkilenmekte ve bunun sonucu da kişilere, çocuklara ve toplumlara yansımaktadır. Bu nedenle evliliklerin sağlıklı olup olmaması, evlilikten alınan doyum ve evliliğin gidişatı literatürde sıkça araştırılan kavramlar haline gelmiştir.

1.4.2. Evlilik Doyumu

Alanyazında evlilikle ilgili birçok araştırma yapılmaktadır ve bu araştırmalarda “evlilik mutluluğu”, “evlilik uyumu”, “evlilik doyumu” gibi birbirlerine benzer kavramlar kullanılmaktadır. Evlilik uyumu; eşler arasındaki benzerlikler ve ortaklıklar ile ilişkili olup eşler arasındaki ilişkinin niteliğini vurgulamaktadır. Evlilik mutluluğu, ilişkideki duygusal doyum vurgularken, evlilik doyumu, eşlerin evlilikten duydukları kişisel memnuniyeti ifade eden bilişsel bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Keleş, 2019). Evlilik doyumu kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmıştır ancak tüm kuramlar tarafından kabul edilen ortak bir tanımı bulunmamaktadır.

Evlilik doyumu, bireylerin hem evlilikten aldıkları genel bir doyum hem de evlilik sürecindeki eşleri ile kurdukları arkadaşlık ve cinsel ilişkiden sağlanan doyum olarak ifade edilmektedir (Spanier ve Lewis, 1980). Tezer (1996) ise, evlilik doyumunu, kişilerin evlilik süreçleri boyunca ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik algıları olarak tanımlamaktadır. Bir diğer şekilde ise evlilik doyumu, kişilerin evlilik ilişkileri hakkındaki algıları ve düşünceleri olarak belirtilmektedir. Eşlerin evlilik doyumları ne kadar yüksekse evliliklerinin de o kadar güçlü olduğu ifade edilmiştir (Kirby vd., 2005). Stone ve Shackelford (2007) ise evlilik doyumunu, bireyin bulunduğu evlilik ilişkisinden ne kadar memnun olduğuna yönelik algısı olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde bireylerin evliliklerinden sağladıkları yarar, evliliklerinden aldıkları doyum da arttırmaktadır ve bu alandaki doyumun yüksek olması kişilerin hayatlarında birçok farklı unsur üzerinde olumlu bir etki

sağlamaktadır. Başka bir tanımda ise evlilik doyumu, eşlerin, cinsellik ve sevgi gösterme tarzları gibi kavramları içerisinde barındıran kişisel boyut; birbirleri arasındaki açık iletişimi barındıran iletişimsel boyut ve eşlerin meslekleri, karar alma türleri ve çalışma durumlarını barındıran çevresel boyuttan aldıkları doyum olarak ifade edilmektedir (Sokolski ve Hendrick, 1999).

Yapılan araştırma sonuçlarına göre, sağlıklı bir evlilik ilişkisi içerisinde bulunmak kişilerin öznel mutlulukları ve yaşam doyumları üzerindeki en önemli faktörlerden olarak bulunmuştur (Bradbury vd., 2000; Naemi, 2018). Evlilik, bireylerin fiziksel ve psikolojik iyi oluşlarına katkıda bulunmaktadır. Evliliklerinden doyum alan bireylerin yaşamdan aldıkları doyum da artmaktadır (Hünler ve Gençöz, 2003; Kamp Dush ve Amato, 2005; Perrone-McGovern vd., 2012; Zhang ve Hayward, 2006). Yaşanılan yakın ilişkilerin özellikle evlilik ilişkisinin kaliteli olması psikolojik ve fiziksel sağlık, güvenli, değerli hissetme ve mutluluk üzerinde önemli derecede etkilidir (Hojjat, 2000).

Bireylerin ilişkilerine yönelik pozitif duyguları ilişkiden duyulan doyumu belirtmektedir. Eğer eşler ilişkilerinde yakınlık ve birliktelik gibi temel ihtiyaçlarını karşılıyorsa bu ilişkiden aldıkları doyum artmaktadır (Lin ve Rusbult, 1995). Sağlıklı ve başarılı bir şekilde yürütülen evlilik ilişkilerinde fiziksel, sosyal destek ve duygusal yakınlık bulunmaktadır. Bu faktörlerin bulunduğu evlilik ilişkisinde bireyler kendilerine değer verildiğini ve saygı duyulduğunu hissetmektedirler (Çağ ve Yıldırım, 2013). Evlilik ilişkisinden alınan doyumun, bireylerin üretkenliklerini arttırma, yaşamdan aldıkları doyumu arttırma, birlikteliklerin devam etmesi gibi hem çift hem de bireysel açıdan önemli faydalar sağladığı ifade edilmiştir (Proulx vd., 2007). Eşlerin evlilik ilişkisindeki rol ve sorumlulukları paylaşımları, birbirleriyle sağlıklı iletişim ve ilişki içerisinde olmaları evlilikten aldıkları doyumu etkileyen diğer faktörlerdir (Caprara vd., 2004).

Evlilik doyumu kavramının tüm kuramlar tarafından kabul edilen ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Evlilik doyumu, her araştırmacıya ve kuramcıya göre farklı şekilde tanımlanmış olsa da genel olarak eşlerin evlilikteki ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanmasına yönelik algıları olarak ifade edilmiştir. Evlilikten sağlanan doyum, evlilik ilişkisinin sağlıklı olup olmaması, evliliğin gidişatı, eşlerin ve çocukların bireysel iyi oluşları ve yaşam doyumları hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle evlilik doyumu, evlilik olgusu ile ilgili en çok çalışılan kavramlardan biri olmuştur. Evlilik doyumu, evliliğin gidişatı ile ilgili de önemli bilgiler vermektedir. Aile toplumun en küçük ve en önemli yapıtaşı olduğu

için bu kurumun daha sağlıklı olabilmesi adına aile alanında çalışan araştırmacılar evlilik doyumunu etkileyen faktörler üzerinde de oldukça geniş kapsamlı araştırmalar yürütmektedirler.

1.4.3. Evlilik Doyumunu Etkileyen Faktörler

Alanyazında evlilik doyumu sadece kuramsal temeller çerçevesinde değil aynı zamanda evlilik doyumunu etkileyen faktörler çerçevesinde de açıklanmaya çalışılıp, evlilik doyumunu etkileyen faktörler birçok araştırmacı tarafından araştırılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde evlilik doyumunun, eğitim düzeyi (Çağ ve Yıldırım, 2013), cinsiyet (Bollman vd., 1997; Eskin, 2012), yaş (Eskin, 2012), cinsel doyum (Holmes, 2007; Litzinger ve Gordon, 2005; Yıldırım, 2004) ekonomik durum (Archulate vd., 2011; Polat, 2006), çocuk sayısı (Keleş 2019; Koçak, 2008) ve evlilik süresi (Jose ve Alfons, 2007) gibi demografik faktörlerden etkilendiği belirtilmiştir.

Evlilik doyumu aynı zamanda evlilikte eşlerin duygu, düşünce ve isteklerini paylaşabilmeleri (Erbek vd., 2005), eşlerin sorumluluk alma miktarı (Meeks vd., 1998), rol dağılımı (Yıldırım, 2004), var olan öncelikleri, ortak karar alabilme, evliliğe hazır oluş (Güngör, 2007) boş zaman aktivite geliştirme becerileri, kök aile ilişkileri (Lewis ve Lamb, 2003; Sabatelli ve Bartle-Haring, 2003), eşler arasındaki benzerlik (Gaunt, 2006), sorunla baş etme becerileri ve iletişim (Litzinger ve Gordon, 2005; Özgüven, 2001), temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması (Deci ve Ryan, 2014; La Guardia ve Patrick, 2008) aile yaşam döngüleri (White ve Edwards, 1990) ve bireylerin bağlanma biçimleri (Bradbury vd., 2000) gibi faktörlerden de etkilenmektedir. Bu faktörlerden duyulan memnuniyet evlilik doyumunu da arttırmaktadır.

Spanier ve Lewis (1980) evlilik doyumunu etkileyen faktörleri; evlilik öncesi faktörler, sosyo-ekonomik faktörler ve kişilerarası faktörler olmak üzere üç alt boyut altında tanımlamıştır. Evlilik öncesi faktörler, eşler arasındaki benzerlik, her bir bireyin kendine ait kaynakları, ebeveyn modelleri, evlenmeden önceki kendi anne babalarıyla olan ilişkileri ve çevreden evlilik için alınan sosyal desteği içermektedir. Eşler arasındaki evlilik öncesi benzerlik ne kadar yüksekse evliktan alınan doyumun da o kadar artacağı belirtilmiştir. Sosyo-ekonomik faktörler ise, ekonomik düzeyin iyi olması, kadınların çalışma durumlarını ve ailedeki üye sayısını içermektedir. Kişilerarası faktörler ise eşlerin birbirlerini olumlu kabulü, evliliğin duygusal faydaları, açık bir iletişim ve rollerin uygunluğundan oluşmaktadır.

Bradbury vd. (2000) ise, evlilikten alınan doyumunu etkileyen kişilerarası süreçler ve bağlamsal süreçler olmak üzere iki alt boyut tanımlamışlardır. Eşlerin duygularında ve fizyolojilerinde meydana gelen değişimler, eşler arasındaki çatışma, eşlerin birbirlerine ait olumlu ve olumsuz bilişleri kişilerarası süreçleri ifade ederken, bağlamsal süreç mikro bağlam ve makro bağlam olarak ele alınmaktadır. Mikro bağlam; eşlerin evlilik öncesi yaşantıları, eşlerin ebeveynlerinin boşanma durumları, bağlanma türleri, aileye yeni üyenin katılımı gibi durumları içerirken; makro bağlam, sosyal ve ekonomik düzey, din ve ırkçılık gibi faktörleri içermektedir.

Özgüven (2001), evlilik doyumunu etkileyen faktörleri bireysel faktörler, aileye ait faktörler ve sosyo-ekonomik faktörler olmak üzere üç alt başlık altında değerlendirmiştir. Bireysel faktörler; bireylerin yaşı, cinsiyeti daha önce evlilik yapma durumları ve sağlıklarını içermektedir. Aileye ait faktörler, eşlerin arasındaki yaş farkı, evlenme türleri, evliliğe ait sorumlulukların paylaşımı, etkili iletişim becerileri, çatışma ve problem çözme becerileri ve cinsel yaşamdan duyulan tatminden oluşmaktadır. Sosyo-ekonomik faktörler ise eşlerin mesleklerini, mesleklerden duyulan tatmini ve ailenin maddi gelirini içermektedir.

Sayar (2006) ise evlilik doyumunu etkileyen faktörleri statik ve dinamik risk faktörleri olmak üzere iki boyuta ayırmıştır. Statik risk faktörleri, üzerine müdahale ve değiştirme yapılamayan; evlilikten önce birlikte yaşamak, ebeveynlerin boşanmış olması, birbirini tanımadan evlenmek, farklı dini inanış ve düşüncelere sahip olmak, maddi problemler yaşamak gibi etmenleri içermektedir. Dinamik risk faktörleri ise çaba, düşünce ve istekle değiştirilmesi mümkün olan yıkıcı konuşma biçimi, evlilik ilişkisinde az sorumluluk alınması, iletişim çatışmaları, orta yol bulmakta zorluk yaşamak gibi etmenleri içermektedir.

Evlilik kalitesini ve doyumunu belirleyen en önemli değişkenlerden birisi de cinsel yaşamdır. Evlilik, bireylerin fiziksel, psikolojik ve cinsel ihtiyaçlarını karşıladıkları bir kurumdur. Eşlerin cinsel yaşamlarından duydukları memnuniyet evlilikten aldıkları doyum da arttırmaktadır (Beach vd., 2003; Çağ ve Yıldırım, 2018; Gaunt, 2006). Eşlerin cinsel yaşamdan memnuniyetleri ve evlilik doyumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, hem kadınların hem de erkeklerin cinsel yaşamdan aldıkları doyum arttıkça evliliklerinden de aldıkları doyumun arttığı bulunmuştur (Çağ ve Yıldırım, 2018). Benzer olarak yapılan başka bir çalışmada ise cinsel yaşam ve evlilik doyumunu arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu, cinsel yaşamdan alınan doyumun evlilikten alınan doyumunu da arttırdığı bulunmuştur (McNulty vd., 2014).

Eşlerin evliliklerinden aldıkları doyumun azalmasıyla birlikte bireylerde cinsel isteksizlik de görülmektedir. Bu durumun sonucu olarak eşler arasında anlaşmazlıklar, sorun çözme becerilerinde azalma ve öfke gibi tepkiler görülebilmektedir (Fincham vd., 1997; Whisman ve Baucom, 2012). Cinsel ilişki, eşlerin en özel kişisel alanlarını birbirleriyle paylaştıkları anlardan biridir. Bu anlamda eşlerin birbirlerinin ihtiyaçlarına önem verdiği, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşıladıkları, yakınlık kurdukları ve birbirlerine uyum sağladıkları cinsel ilişkilerinin varlığı evlilikten alınan doyum üzerinde önemli etkilere sahiptir (Holmes, 2007).

Sosyoekonomik durum evlilik doyumu üzerinde etkili olan demografik değişkenlerden biridir. Sosyoekonomik durum, maddi sıkıntılar ve evlilik doyumu üzerinde yapılan ve 310 evli çiftin katıldığı bir araştırmada, ekonomik gelirleri daha yüksek olan ve daha az maddi sıkıntı yaşayan çiftlerin evliliklerinden aldıkları doyumun daha yüksek olduğu bulunmuştur (Archuleta vd., 2011). Yine yapılan başka bir çalışmada ise ekonomik durum arttıkça evlilik doyumunun da yükseldiği bulunmuştur (Polat, 2006). Eşlerin aile gelirine katkı oranları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, eşlerin aile ekonomisine katkılarının eşit olduğu durumlarda hem erkeklerin hem de kadınların evliliklerinden aldıkları doyum en yüksek olarak bulunmuştur (Çağ ve Yıldırım, 2018).

Eşlerin sahip oldukları çocuk sayısı da evlilik doyumu üzerinde etkili olan bir diğer faktördür. Çocuk sayısı ve evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada erkeklerin evlilikten aldıkları doyum hiç çocuk yokken daha yüksekken ilk çocuğun doğmasıyla düşmeye başladığı ancak üçüncü çocuk doğduktan sonra erkeklerin evlilikten aldıkları doyumun arttığı görülmüştür. Kadınların evliliklerinden aldıkları doyumun ise birinci çocuğun doğmasıyla birlikte azaldığı görülmüştür (Çağ ve Yıldırım, 2018). Yapılan başka bir çalışmada ise çocuk sahibi olan kadınların, çocuk sahibi olmayan kadınlara göre evlilik ve cinsel doyumlarının daha az olduğu bulunmuştur (Pourakbaran ve Amin Yazdı, 2015). Koçak (2008) ise yaptığı çalışmada çocuk sayısı ve evlilik doyumu arasında bir ilişkinin bulunmadığını ifade etmiştir.

Evlilik doyumu üzerinde etkili olan bir diğer faktör ise eşlerin evlilik süreleridir. Evli bireylerin evlilik yılları (evlilik süresi), aile gelirine katkı oranları, çocuk sayıları ve cinsel yaşam doyum düzeylerinin evlilik doyumuyla ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, evlilik doyumunun en yüksek olduğu dönemin evliliğin ilk yılları olduğu bulunmuştur. Evliliğin 30. yılından itibaren erkeklerin evliliklerinden aldıkları doyum durağan bir şekilde devam ederken,

kadınların evliliklerinden aldıkları doyum bir artış göstermektedir (Çağ ve Yıldırım, 2018). Jose ve Alfons'un (2007) yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Yapılan araştırma sonucuna göre, evliliğin 30. yılından sonra evlilikte yaşanan problemlerin azalmasına bağlı olarak eşlerin evliliklerinden aldıkları doyumun arttığı bulunmuştur.

Gaunt'un (2006), evli çiftler arasındaki benzerlik ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, cinsiyet rolleri açısından birbirine daha fazla benzeyen eşlerin evliliklerinden aldıkları doyumun daha fazla olduğu bulunmuştur. Lawrence ve diğerlerinin (2008), 101 çiftle yürüttüğü, duygusal yakınlık, cinsel yakınlık, eş desteği, ilişkisel kontrol (karar verme mekanizması) ve iletişim/çatışma yönetimi olmak üzere beş kategoride değerlendirmelerin yapıldığı çalışmaya göre, bu beş faktörün de evlilik doyumu üzerinde etkisinin olduğu ifade edilmiştir. Erkeklerin evliliklerinden aldıkları doyum üzerinde en etkili faktör cinsel yakınlık iken kadınların evlilik doyumları üzerindeki en etkili faktörün iletişim becerileri olduğu vurgulanmıştır.

Tezer'in (1994), iş ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide bazı demografik değişkenlerin rolünü incelediği araştırmada, eşle olan çatışmaların sıklığı ve yoğunluğu arttıkça evlilik doyumunun azaldığı bulunmuştur. Aynı zamanda bireylerin işlerinden aldıkları doyum ve yaşları arttıkça evliliklerinden de aldıkları doyumun arttığı belirtilmiştir. Eşler arasında etkili iletişimin varlığı, herhangi bir konuda anlaşabilme, bireysel farklılıkların kabul edilip ortak bir faydaya dönüştürülmesi, problem çözme becerilerinin gelişmiş olması ve eşlerin birbirlerinin güçlü yanlarını pekiştirmesi gibi faktörlerin evlilik doyumunu arttırdığı belirtilmiştir (Erbek vd., 2005).

Güngör'ün (2007), 1024 evli çift üzerinden evlilik doyumunu incelediği çalışmasında, kişilik özellikleri, evliliğe hazır oluş, evlilikte özyeterlik ve stresle başa çıkma stillerinin evlilik doyumu ile ilişkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre, evlilik özyeterliği ve evliliğe hazır oluş düzeyleri yüksek olan kişilerin evliliklerinden aldıkları doyum yüksek olarak bulunmuştur.

Aynı zamanda kök aile ve eşler arasındaki benzerlik evlilik doyumunu en fazla yordayan değişkenler olarak ifade edilmiştir. Aile danışmanlığında var olan kuramlar incelendiğinde birçok kuramda, eşler arasındaki problemlerin ve eşlerin evlilikten aldıkları doyumun kişilerin kendi kök aileleri ile yaşadıkları deneyimlerle ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Aile danışmanlığı kuramlarından olan kuşaklararası aile teorisine göre,

evlilikte yaşanan zorlukların, bireylerin kendi kök aileleri ile yaşadıkları problemli ilişkilerin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir (Framo, 1976; Hoopes, 1987). Kişiler, orijinal aileleriyle geçmişlerinde yaşadıkları çatışmaları çözmek için var olan ilişkilerini orijinal aileninkine benzer örüntülere göre şekillendirirler. Geçmişte yaşadığımız ve bizimle birlikte taşıdığımız çatışmalar, transferanslar oluşturduğumuz ailenin içinde eş ve çocuk aracılığıyla tekrardan yaşanmaktadır (Framo, 1976).

Aile danışmanlığı kuramlarından bir diğeri psikodinamik kuramın uzantısı olan nesne ilişkileri kuramı, bireyin dürtülerini ve aynı zamanda sosyal ilişkilerini vurgulamasıyla, klasik psikoanalitik kuram ile aile terapisi arasında bir köprü görevi görür. Nesne, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan, çocuğun bir bağ kurduğu ve çocuk için önemli olan ötekidir. Çocuklar bağ kurdukları bu kişilere göre iyi ve kötü tanımını yaparlar ve büyüdükçe bu nesnenin iyi ve kötü özelliklerini içselleştirirler. Yaptıkları bu içselleştirmeler zaman içerisinde bireylerin özellikle evlilik ilişkilerini etkilemektedir (Gladding, 2017).

Bowen'e göre, evlilik yoluyla kuşaklararası etkileşim kalıpları yeniden yaratılıp ebeveynlerle olan ilişkiler, eşlerle, çocuklarla ve diğer kişilerle yaşanan ilişkilere aktarılmaktadır (Harvey ve Bray, 1991). Bowen'in kuramında oldukça önemli olan farklılaşma kavramı, bireyin benlik duygusunun güçlü olması ve kendi özgür iradesiyle seçimler yapması anlamına gelmektedir (Bowen, 1976). Kişilerin farklılaşma düzeyleri ebeveynleri tarafından desteklenme ve sağlıklı aile ilişkisi kurulma durumlarına göre değişmektedir. Farklılaşma düzeyi yüksek olan bireyler evliliklerinde özerk bir yapı kurmakta ve birbirlerini desteklemektedirler. Düşük düzeyde farklılaşmaları olan bireyler ise evliliklerinde istikrarı sürdürebilmek için gerekli olan özerkliği kaybederler. Düşük düzeyde farklılaşma kaygının artmasına neden olduğu için evlilikte çatışmaların artmasına ve evlilikten alınan doyumun azalmasına yol açmaktadır (Bowen, 1976).

Bireylerin çocukluk dönemlerinde kendi ebeveynleriyle olan ilişkileri de şimdiki evlilik doyumları üzerinde olan etkilerini araştıran güncel alanyazında da bu iki değişken ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Ebeveynlerinin sağlıklı bir evlilik ilişkisi yürüttüğü, sağlıklı aile ortamında büyüyen ve ebeveynleriyle sıcak ve samimi ilişkisi bulunan çocuklar bu ilişkileri kendilerine model almakta ve yetişkin birey olduklarında kendi eşleri, çocukları ve arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerde kendi ebeveynlerinin evlilik ilişkilerinin etkileri görülmektedir. Evlilik sürecindeki bireylerin, eş ve ebeveyn rollerine adapte olmak için kendi ebeveynlerinden gördükleri davranışlardan yararlandığı belirtilmiştir (Kula, 2018).

Algılanan ebeveynlik biçimleri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, annelerini küçümseyici, reddedici ve cezalandırıcı olarak algılayan kişilerin evlilik doyumlarının düşük olduğu görülmüştür. Yine aynı çalışmada babalarını kuralcı, küçümseyici, cezalandırıcı ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı olarak hatırlayan kişilerin evliliklerinden aldıkları doyumun düşük olduğu belirtilmiştir (Sarı, 2012). Anne baba tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği başka bir araştırma sonuçlarına göre hem kadınların hem de erkeklerin yetiştirildikleri ebeveyn tutumları ile evlilik doyumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre demokratik ebeveyn tutumuyla yetiştirilen kişilerin evlilik doyumları daha yüksek çıkmıştır (Yıldız, 2013).

125 evli çiftin kök aileleri ile olan ilişkilerin evlilik doyumu ve uyumu üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, kadınların ve erkeklerin evliliklerinin kök aileleri ile olan ilişkiden önemli ölçüde etkilendiği ancak kadınların evlilikleri üzerinde kök aile ilişkilerinin etkisinin erkeklerden daha fazla olduğu vurgulanmıştır (Sabatelli ve Bartle-Haring, 2003). Lewis ve Lamb (2003) tarafından anne ve baba katılımının çocukların ileriki dönemlerinde yaşadıkları yetişkin uyumuna, evlilik doyumlarına ve kimlik gelişimlerine etkilerinin incelendiği bir araştırmada, hem anne hem de baba ile olan sağlıklı ilişkilerin evlilik doyumunu yordadığı ifade edilmiştir. Yapılan başka bir çalışmada ise ebeveynlerle olan ilişkilerin kişilerin belirli yaşam dönemleri üzerindeki etkileri boylamsal araştırma deseniyle incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, erken dönemde olan samimi baba katılımının çocukların yetişkinlik dönemlerinde hem evlilik hem de ebeveynlik doyumları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Flouri ve Buchanan, 2002).

Evlilik doyumunu etkileyen bir diğer faktör ise kişilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyidir. Kişilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinden ve mevcut olan evlilik ilişkilerinden karşılanan temel psikolojik ihtiyaçları evlilikten aldıkları doyum üzerinde etkili olmaktadır (Deci ve Ryan, 2014). Yapılan birçok araştırmada ilişkilerinde özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyacı karşılanan bireylerin evliliklerinden daha yüksek doyum aldıkları ifade edilmiştir (Deci ve Ryan, 2014; Knee vd., 2005; La Guardia ve Patrick, 2008). Öğretmenlerin psikolojik sağlamlığı ve evlilik doyumları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelendiği bir araştırmada temel psikolojik ihtiyaçların özerklik, ilişki ve yeterlik olmak üzere üç boyutunun da evlilik doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ancak özerklik ihtiyacının evlilik doyumunu en fazla yordayan faktör olduğu hemen arkasından ilişki ve yeterlik ihtiyacının etkili olduğu ifade edilmiştir (Naemi, 2018).

200 evli çift üzerinde, yaşam pozisyonlarının ve temel psikolojik ihtiyaçların eşlerde ilişki doyumunun belirleyicileri olup olmadığını açıklamak amacıyla yürütülen bir çalışmada, erkeklerin evlilik ilişkisindeki ilişkili olma ve özerklik ihtiyaçları karşılanma düzeyleri arttıkça kadınların da evliliklerinden aldıkları doyumun arttığı belirtilmiştir. Yine aynı şekilde kadınların evlilik ilişkisindeki yeterlik ve ilişki ihtiyacı karşılanma düzeyleri yükseldikçe erkeklerin de evliliklerinden aldıkları doyumun arttığı ifade edilmiş (Çemberci, 2019).

Sonuç olarak sağlıklı bir evlilik ilişkisinin sürdürülmesinde ve evlilikten alınan doyumun artmasında tek bir faktörden söz edilememektedir. Evlilik doyumu üzerinde; evliliğin türü, kuruluş şekli, eş seçimi, eşler arası iletişim, eşlerin problem çözme becerileri, çocuk sahibi olma durumları, eşlerden alınan destek, eşler arasındaki iletişim, benzerlik, eşlerin problem çözme becerileri gibi birçok bireysel ve sosyal faktör rol oynamaktadır. Aynı zamanda bireylerin çocukluk döneminde ebeveynleriyle olan ilişkileri bireylerin kişiliklerinin gelişmesinde ve evliliğe yönelik algılarının ve beklentilerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı için evlilik doyumu üzerinde oldukça etkili olabilmektedir. Yine bireylerin çocukluk dönemlerinde ebeveynleriyle olan ilişkilerinden ve evlilik süreçlerinde eşleriyle olan ilişkilerinden karşılanan temel psikolojik ihtiyaçları da evlilik doyumunu olumlu yönde etkilemektedir. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyi arttıkça evlilik doyumu da artmaktadır. Aynı zamanda kişilerin yaşam doyumu düzeyleri ile evlilik doyumu arasında da ilişki bulunmaktadır. Yaşam doyumu, kişilerin hayatlarının farklı alanlarından duydukları memnuniyet olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle kişilerin evlilik ilişkilerinden aldıkları doyum yaşam doyumunu da doğrudan etkilemektedir.

1.5. Yaşam Doyumu

1.5.1. Öznel İyi Oluş Kavramı

Psikoloji biliminin insanı anlamaya ve tanımlamaya çalışırken kullandığı çerçeve zaman içerisinde değişime uğramıştır. Psikoloji bilimi, insanı ilk başlarda bir organizma olarak inceleyip tanımlamaya çalışırken, zamanla insanı bağımsız bir varlık olarak inceleyip davranışlarının altında meydana gelen süreçleri tanımlamaya çalışmıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Bu nedenle son zamanlarda ruh sağlığı alanında çalışan araştırmacılar da sadece bireyler üzerinde kaygı, depresyon gibi psikopatolojiler ile ilgili çalışmak yerine pozitif psikolojiye bağlı; iyimserlik, doyum, benlik saygısı, iyi olma ve mutluluk gibi kavramları da incelemeye başlamışlardır (Lucas vd., 1996).

Mutluluk, bireyler üzerinde ve aynı zamanda toplumun temel birimi olan aile üzerinde de etkisi sıkça araştırılan kavramlardan biri olmuştur. Mutlu olmak insanlar için önemli bir olgudur ve bireyler mutluluğa ulaşmak için çaba göstermektedir (Eryılmaz, 2011). Bu kavramla ilgili yapılan araştırmalarda mutluluğun ölçülmesi ile ilgili sorunlar yaşanmasına rağmen günümüzde mutluluk, iyi oluş ile ilgili kavramlarla birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır (Kwan-Ng, 2015; Sachs, 2016).

İyi oluş kavramı ile ilgili alanyazında birçok farklı şekilde tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlamalar arasında; öznel iyi oluş (Diener, 1984), psikolojik iyi oluş (Ryff ve Keyes, 1995), mutluluk (Kim-Prieto vd., 2005), ruhsal iyi oluş (Kamya, 2000) gibi tanımlamalar yer almaktadır. İyi oluş olgusu ilk çalışılmaya başlanıldığı zamanlarda ekonomik iyi oluş ve sosyal iyi oluş olguları ile değerlendirilirken araştırmalar arttıkça ilgili alanyazına öznel iyi oluş kavramı da eklenmiştir (Kwan-Ng, 2015).

Öznel iyi oluş olgusu, insanoğlunun sorgulayıp araştırma isteği nedeniyle mutluluk ve iyi yaşamın ne olduğunu bilme ihtiyacından doğan araştırmalarla ortaya atılmıştır (Eryılmaz, 2010). Öznel iyi oluş kavramı literatürde; mutluluk, doyum, memnuniyet ve pozitif duygular gibi kavramlarla birlikte kullanılmaktadır (Diener, 1984). Diener (2000), öznel iyi oluş kavramını, kişilerin hem duyuşsal hem de bilişsel olarak yaşamlarını kendilerinin değerlendirmesi olarak ifade etmiştir. Burada iyi oluş ile ilgili bireysel değerlendirmeler yapıldığı için ‘öznel iyi oluş’ kavramı kullanılmaktadır (Türkmen, 2012). Hicks (2011) ise öznel iyi oluşu, insanların bireysel gelişimini, memnuniyetini, mutluluk, neşe gibi olumlu duygularını üzüntü, öfke gibi olumsuz duygularıyla beraber yaşam doyumunu da içeren geniş bir kavram olarak tanımlamıştır. Öznel iyi oluş kavramı daha genel bir şekilde, kişilerin yaşadıkları olaylar sonucunda verdikleri tepkileri, hissettikleri duyguları, iş, arkadaşlık, evlilik ve aile ile kurdukları ilişkilerden aldıkları yaşam doyumunu kapsamaktadır (Diener vd., 2003).

Pozitif psikolojiye duyulan ilginin artmasıyla bu alanda kullanılan tanımlamalar ve kuramlar da artış göstermiştir. Öznel iyi oluş, kişilerin kendi yaşamları hakkında hem bilişsel hem de duyuşsal yönden değerlendirmeler içerdiği için pozitif psikolojide kullanılan ve üzerinde sıkça çalışılan önemli bir kavramdır.

Öznel iyi oluş, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Duygulanım boyutu “olumlu duygulanım (*positive affect*),” ve “olumsuz duygulanım

(*negative affect*)” olmak üzere iki faktörden oluşurken, bilişsel boyut “yaşam doyumu (*life satisfaction*)” faktörünü içermektedir (Diener, 1984; Diener vd., 1999).

Duygusal boyutun alt boyutlarından olan pozitif duygulanım, kişilerin yaşamlarını istedikleri ölçüde devam ettirdiklerini belirtmekte ve çevrelerinde olan olaylara ve kişilere olumlu tepki ve davranışlarda bulunulmasını ifade etmektedir (Diener, 2006). Mutluluk, neşe, gurur ve memnuniyet gibi olumlu duygular pozitif duygulanım boyutunu oluşturmaktadır. Bıkkınlık, üzüntü, kaygı, suçluluk ve değersizlik gibi olumsuz duygular negatif duygulanım boyutunu oluşturmaktadır. (Diener vd., 1999). Negatif duygulanım ise bireyin yaşamından duyduğu memnuniyetsizliği ve öznel iyi oluşunun düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Negatif duygulanımın fazla olması, bireylerinin yaşamlarının istedikleri gibi gitmediğini ifade etmektedir ve aynı zamanda bireylerin yaşamdan aldıkları doyumu azaltmakta ve işlevselliklerini olumsuz yönde etkilemektedir (Diener, 2006).

Öznel iyi oluşun bilişsel boyutu ise yaşam doyumu kavramını içermektedir. Yaşam doyumu kavramı, bireyin kendi yaşamından duyduğu memnuniyet olarak ifade edilmektedir. Öznel iyi oluş hem duygusal hem de bilişsel boyutlardan duyulan memnuniyet olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple kişilerin, yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmelerin ve hissettikleri olumlu duyguların, olumsuz duygulardan daha yüksek olması öznel iyi oluşun yüksek olduğunu ifade etmektedir (Türkdoğan, 2010).

Yaşam doyumu kavramı, alanyazında mutluluk ve öznel iyi oluş olarak da ifade edilmektedir. Bu kavramlar arasındaki farkı anlamak için ilk önce öznel iyi oluş ve mutluluk kavramları açıklanmıştır. Yaşam doyumuna ait kapsamlı değerlendirmeye aşağıda yer verilmiştir.

1.5.2. Yaşam Doyumu

Doyum kavramı, genel bir şekilde kişilerin, ihtiyaçlarının, isteklerinin ve beklentilerinin tatmin edilmesi olarak ifade edilmektedir (Budak, 2003). Yaşam doyumu ise doyumun genel ifadesinden farklı olarak bireylerin iş, aile, evlilik, kişilerarası ilişkiler gibi yaşam alanlarına ait değerlendirme ve memnuniyet algılarını içermektedir (Diener, 1984). Windle ve Woods’a (2004) göre yaşam doyumu, kişilerin kendi yaşamları hakkında yaptıkları kişisel ve bilişsel değerlendirmeler olarak ifade edilmektedir. Bir diğer şekilde yaşam doyumu, bireylerin yaşamdan beklentileri ile sahip olduklarını karşılaştırmasından elde ettiği sonuç olarak ifade edilmiştir (Neugarten vd., 1961). Pavot ve Diener (1993) yaşam

doyumunu, kişinin var olan kazanımları ile beklentileri arasındaki farka yönelik yaptığı değerlendirme olarak tanımlamışlardır.

Yaşam doyumunu hakkında yapılan değerlendirmeler belirli bir durum ya da olaya yönelik değil bireyin belirli bir zamandan ya da doğumundan şimdiki zamana kadar olan yaşamının farklı alanlarına yönelik yaptığı değerlendirmeleri içermektedir (Diener, 2006). Bir başka ifadeyle, yaşam doyumunun ait kişisel değerlendirmeler tek bir alanı değil iş hayatı, aile, yakın ilişkiler, evlilik, ebeveynlik gibi birçok alanı kapsamaktadır ve bu boyutların toplamı genel yaşam alanında alınan doyumunu ifade etmektedir (Dost, 2004).

Yaşam doyumunu düzeyinin yüksek olması da bireylerin yaşamlarının farklı alanları üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Yaşam doyumunu düzeyi yüksek olan bireylerin yaratıcılık becerilerinin geliştiği, sosyal anlamda da daha yaratıcı olup daha iyi ilişkiler kurdukları belirtilmiştir. Aynı zamanda yaşam doyumunu daha yüksek olan bireylerin bağımsızlık sistemlerinin daha güçlü olduğu, yaşam sürelerinin daha uzun olduğu, motivasyonlarının, ruhsal sağlıklarının, evlilik doyumlarının daha yüksek olduğu ve baş etme becerilerinin daha gelişmiş olduğu vurgulanmıştır (Deiner 1984; Diener ve Seligman 2004; Lyubomirsky vd., 2005). Diener ve Ryan (2009), yaşam doyumunu yüksek olan bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarının daha yüksek olduğunu aynı zamanda öznel iyi oluş düzeyleri yüksek olan bireylerin iş hayatlarındaki motivasyonlarının daha yüksek olduğunu ve bu nedenle çalıştıkları işlerden daha yüksek gelir elde ettiklerini belirtmişlerdir. Bu alanda yapılan çalışmalar yaşam doyumunu kavramının bireylerin, fiziksel ve ruhsal sağlık, maddi gelir, kişilerarası ilişkiler, aile ilişkileri ve iş yaşamı alanlarında yarar sağladığını açıklamaktadır.

Görüldüğü üzere, yaşam doyumunu birçok alanda bireylerin hayatlarını etkilemektedir. Aynı zamanda bireylerin yaşam doyumlarını etkileyen de birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler kişilerarası farklılık gösterdiği için yaşam doyumunu kavramı üzerinde etkili olan birçok faktörden bahsetmek mümkündür. Aşağıda yaşam doyumunu etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur.

1.5.3. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Yaşam doyumunu son dönemlerde alanyazında sıklıkla araştırılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle bu kavramı daha kapsamlı açıklamak amacıyla yaşam doyumunu etkileyen faktörler de sıklıkla üzerinde çalışılan konulardan biri olmuştur. Yaşam doyumunu kavramı kişisel bir değerlendirme olup sadece kişinin kendi görüşlerini içermektedir. Bu

sebeple bireylerin yaşam doyum kaynakları da farklılık göstermektedir. Yaşam doyumunda yapılan ilk çalışmalarda araştırmacılar yaşam doyumunu etkileyen demografik değişkenler üzerine araştırmalar yapmışlardır. Daha sonra bu alanda yapılan çalışmalar yaşam doyumunda bireysel faktörleri açıklamaya doğru genişletilmiştir (Mehel, 2019). Birçok kuramcı ve araştırmacı yaşam doyumunda etkili olduğu düşünülen çok sayıda faktör tanımlamıştır.

Yaşam doyumunda ilgili yurt içi ve yurt dışı alanyazını incelendiğinde yaşam doyumunda etkili olan faktörler; demografik, kişisel ve çevresel faktörler altında gruplandırılmıştır. Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, ırk, fiziksel sağlık, sosyoekonomik altyapılar (Carr vd., 2014) gibi faktörler demografik faktörlerdir. Anne ve babanın ölümü ya da boşanması, kişilerarası ilişkiler, amaçlı etkinliklere katılma (Gilman ve Huebner, 2006), güvenlik (Coffé ve Geys, 2007) çevresel faktörler olarak değerlendirilmiştir. Çevresel faktörlerin öznel iyi oluş ile orta düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir (Eryılmaz, 2011). Denetim odağı (Huebner, 1991), bağlanma türleri (Nichkerson ve Nagle, 2005), kişilik özellikleri (Mcknight vd., 2002) ve bireysel başarı (Ullrich vd., 2007) gibi özellikler ise kişisel faktörler olarak değerlendirilmiştir. Kişisel faktörler ile yaşam doyumunda arasında ise yüksek düzeyde bir ilişki olduğu ifade edilmiştir (Eryılmaz, 2011). Diener'a (1984) göre yaşam doyumunda etkileyen faktörler; yaş, cinsiyet, ekonomik durumu içeren sosyo-ekonomik faktörler; benlik saygısı, dışa dönüklük gibi özellikleri içeren kişisel faktörler ve kişilerarası ilişkiler ve aile ilişkilerini içeren sosyal destek faktörü olmak üzere üç faktör altında toplanmıştır.

Myers ve Diener (1995) yaşam doyumunda; cinsiyet, ırk, gelir düzeyi ve yaş gibi demografik değişkenlere oranla; kişilik özellikleri, kişilerarası ilişkiler, kültür ve sosyal destek gibi psikolojik faktörlerin daha fazla etkili olduğunu ifade etmiştir. Lyubomirsky (2001) demografik faktörlerin yaşam doyumunun %10'unu açıkladığını belirtmiştir. Appleton ve Song (2008) ise yaşam doyumunda; sosyal destek, gelir düzeyi, yürütülen devlet politikasından duyulan memnuniyet, sosyal ağlar, meslek ve aile geleneği olmak üzere altı faktörden etkilendiğini belirtmiştir. Aşağıda yaşam doyumunda etkisi olan değişkenler daha detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Demografik faktörler

Demografik değişkenlerden biri olan cinsiyet faktörü ile yaşam doyumunda arasındaki

ilişkilerin incelendiği çalışmalar değerlendirildiğinde, araştırmalarda elde edilen bulguların farklılaştığı görülmüştür. Yapılan araştırmaların bazılarında yaşam doyumunun cinsiyete göre farklılaştığı bulunurken (Eryılmaz ve Ercan, 2011; Graham ve Chattopadhyay, 2013), bazı araştırmalarda cinsiyetin yaşam doyumu üzerinde etkisinin olmadığı ifade edilmiştir (Akgündüz ve Bardakoğlu, 2012; Myers ve Diener, 1999).

Öz belirleme kuramının türk kültürüne uygunluğunun ve iyi olma ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada cinsiyet ile bireylerin iyi olma ve yaşam doyumları arasında bir ilişki bulunmadığı vurgulanmıştır (Çankaya, 2009). 93 çalışmanın meta analizinin yapılarak yaşam doyumunun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği başka bir çalışmada kadınların yaşam doyumu ve mutluluk düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Feist vd., 1995).

Yaşam doyumu üzerinde etkili olan bir diğer faktör ise kişilerin gelir düzeyidir. Kişilerin mutluluk düzeyleri ve yaşam doyumlarının evlilik uyumları ile evlilik süreleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bir araştırmaya göre, gelir düzeyi yüksek olan kişilerin yaşam doyumu, geliri düşük olan kişilere oranla daha yüksek olarak bulunmuştur. Yine aynı araştırmada kişilerin eğitim durumları arttıkça yaşam doyumlarının da arttığı ifade edilmiştir (Çoşkun, 2018). Benzer çalışmalarda da kişilerin gelir düzeyi arttıkça yaşam doyumlarının da arttığı bulunmuştur (Dost, 2007; Şendil ve Korkut, 2012).

Çevresel faktörler

Yaşam doyumu üzerinde etkili olan faktörlerle ilgili yapılan çalışmalarda, olumlu sosyal ilişkilerin ve sosyal desteğin iyi oluşu ve yaşam doyumunu pozitif yönde etkilediği bulunmuştur (Malkoç, 2011; Tekin, 2019). İyi oluş ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla 35 araştırmanın incelendiği bir meta analiz çalışmasında sosyal destek ile iyi oluş arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. İyi oluş ve yaşam doyumu üzerinde en fazla aileden alınan sosyal desteğin etkili olduğu ifade edilmiştir (Yalçın, 2015).

Evlilik, yaşam doyumu üzerinde önemli etkilere sahip olan bir diğer faktördür. Mutlu ve sağlıklı şekilde devam eden evlilikler kişilerin yaşamlarından aldıkları doyumu arttırmakta ve öznel iyi oluşları üzerinde pozitif bir etki yaratmaktadır (Demirci, 2019). Yaşam doyumu ve evlilik doyumu üzerine yapılan birçok çalışmada evli bireylerin öznel iyi oluş düzeylerinin, boşanmış ve bekar kişilere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Diener vd., 1995). Yapılan bir çalışmada, eşlerin birbirlerinin iyi oluş düzeylerini arttırdığının ve evlilik doyumu

ile yaşam doyumu arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğu belirtilmiştir (Carr vd., 2014). Evli bireylerin yaşam doyumları ve evlilik doyumları arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünün araştırıldığı bir diğer çalışmada, evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur (Yıldız ve Baydemir, 2016).

Kişisel faktörler

Yaşam doyumuyla ilişkili olan bir diğer faktör ise kişilik özellikleridir. Olumlu mükemmeliyetçilik, olumsuz mükemmeliyetçilik ve mükemmeliyetçi olmayan kişilerin yaşam doyumları ve benlik saygıları arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırma sonuçlarına göre, olumlu mükemmeliyetçilik ve mükemmeliyetçi olmayan kişilerin yaşam doyumları olumsuz mükemmeliyetçilik kişilik özelliği gösteren bireylere oranla daha yüksek olarak bulunmuştur (Park ve Jeong, 2015). Öz yeterlik düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği başka bir çalışmada, öz yeterlik düzeyi yüksek olan bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olduğu belirtilmiştir (Çikrikci ve Odacı, 2016).

İlgili alanyazında çocukluk yaşantılarının ileride yetişkinlik döneminde yaşamdan alınan doyum üzerinde etkili olduğunu vurgulayan birçok araştırma bulunmaktadır. Çocukluk döneminde ebeveynlerinden daha fazla oranda red, daha az oranda sevgi, ilgi ve destek algılayan kişilerin kişilerarası ilişkilerinden ve genel olarak yaşamlarından daha az doyum aldıkları ifade edilmiştir (Hinnen vd., 2009). Başka bir çalışmada ise sağlıklı bir aile ortamında yetişen, ebeveynleri ile samimi ve sıcak ilişkisi olan bireylerin, depresyon ve kaygı gibi psikopatolojileri daha az geliştirdikleri ve şiddet davranışlarını daha az gösterdikleri ve yaşam doyum düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Buist vd., 2004). Boylamsal bir çalışmada annelerin davranışlarının ve tutumların kız çocuklarının öz yeterlik ve yaşam doyumları üzerinde erkek çocuklarına oranla daha etkili olduğu vurgulanmıştır (Flouri, 2004).

Anneye-babaya bağlanma, arkadaşlara bağlanma ve romantik partnere bağlanma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada ebeveyne ve arkadaşlara bağlanma ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (Guarnieri vd., 2015).

Ergenlerin yaşam doyumu ile aile ortamları arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada, aile ortamındaki birlik düzeyi arttıkça ergenlerin öznel iyi oluş ve yaşam doyumu düzeylerinin de arttığı bulunmuştur (Eryılmaz, 2011). Ebeveynlerin destekleyici olması, yakın kişilerarası ilişkilerden yüksek doyum sağlamak, olumlu yaşam olaylarını

deneyimlemek; güven, sevgi, açık iletişim ve tüm aile üyelerinin aileye katılımlarının olduğu ev ortamının da bireylerin iyi oluşları ve yaşam doyumları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır (Joronen ve Kurki, 2005; Park, 2004). Baba çocuk ilişkisi ve ergenlerin iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 6512 ergenin katılımıyla gerçekleşen başka bir araştırmada, baba katılımı ve baba-çocuk arasındaki ilişkinin niteliği arttıkça, ergenlerin iyi oluş düzeylerinin ve yaşam doyumlarının da arttığı belirtilmiştir (Videon, 2005).

Birçok kuramcı ve araştırmacı yaşam doyumu üzerinde etkili olduğu düşünülen çok sayıda faktör tanımlamıştır. İlgili literatür incelendiğinde ihtiyaç kuramlarının öznel iyi oluş ve yaşam doyumu ile ilişkili faktörleri açıklamada önemli olduğu belirtilmiştir (Türkdoğan, 2010). Öz belirleme kuramında belirtildiği gibi bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulması yaşam doyumları için önemlidir. Bireylerin sağlıklı gelişebilmesi için gerekli olan bu ihtiyaçlarının karşılanmaması bireylerin motivasyonlarının, iyi oluşlarının ve yaşam doyumlarının azalmasına neden olmaktadır. Temel psikolojik ihtiyaçları yeterince doyurulan kişiler kendilerini daha mutlu hissetmekte ve yaşam doyumları da artmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyinin ilişki doyum ve yaşam doyum düzeyine katkısının incelendiği bir araştırmada özerklik ihtiyacı ile yaşam doyumu arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Yarkın, 2013).

Sonuç olarak yaşam doyumu kavramı; iş memnuniyetinden, evlilik doyumuna, arkadaşlık, aile, eş ilişkilerinden, yaşanılan topluma kadar birçok fenomeni içeren heterojen bir yapıdır. Yaşam doyumu bilişsel değerlendirmeleri içerdiği için kişilerin yaşadıkları olaylar bu kavram üzerinde oldukça önemlidir. Aynı zamanda yaşam doyumu kavramı kişilerin bireysel değerlendirmelerini içerdiği için bu kavram üzerinde etkili olan faktörler de farklılık göstermektedir. Yaş, cinsiyet, ırk gibi demografik değişkenler öznel iyi oluş üzerinde çok etkili olarak bulunmazken, kişilik özellikleri, bağlanma türleri, alınan sosyale destek, evlilik ilişkisi ve ebeveynler ile olan ilişki gibi kişiye ait özellikler yaşam doyumu üzerinde en etkili olan faktörler olarak tanımlanmıştır.

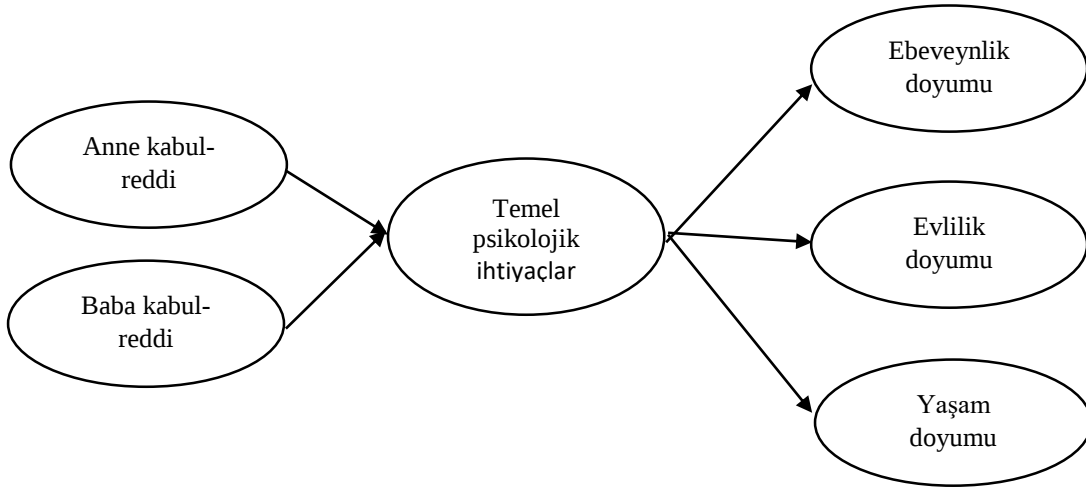
2. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu araştırma betimsel bir araştırma olup araştırma kapsamında, hatırlanan anne-baba kabul ve reddi ile ebeveyn öz yeterliği, evlilik doyumu, yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık rolünü test etmek için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan çalışma, ilişkisel tarama modelinde ve betimleyici bir araştırmadır. Tarama modeli, geçmişte var olan ya da varlığını sürdüren bir durumun olduğu haliyle açıklamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. İlişkisel tarama modelleri ise değişkenler arasındaki birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeye çalışan araştırma modelleri olarak kabul edilmektedir (Karasar, 1998). Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler kadın ve erkeklerde yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma modeli şekil 2.1.'de sunulmuştur.

Şekil 2.1. Araştırma modeli

2.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın örneklemini Aydın ilinde ikamet eden evli ve çocuk sahibi 250 yetişkin birey oluşturmaktadır. Katılımcılara ulaşmak için örneklem seçme yöntemlerinden kazara örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, zaman, para ve işgücüne ilişkin

birtakım sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulanabilir birimlerden seçilmesi olarak belirtilmektedir (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırma verileri; yakın çevre, Aydın Halk Eğitim Merkezi ve özel psikolojik danışma merkezleri aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplamak için gerekli izinler ilgili kurumlardan alınarak evli ve çocuk sahibi bireylere basılı olarak dağıtılmıştır. Araştırma örnekleminin sosyo-demografik özelliklerine ait bilgiler tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-demografik özelliklerine ait frekans ve yüzde değerleri

Değişken	Gruplar	Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	161	64.4
	Erkek	89	35.6
Yaş	21-29 Yaş	10	4
	30-39 Yaş	67	26.8
	40-49 Yaş	104	41.6
	50-59 Yaş	60	24
	60 yaş ve üzeri	9	3.6
Eğitim	Okur-yazar değil	1	0.4
	Okur-yazar	3	1.2
	İlkokul	49	19.6
	Ortaokul	20	8
	Lise	49	19.6
	Üniversite-yüksekokul	100	40
	Lisansüstü	28	11.2
Gelir	Düşük	13	5.2
	Ortanın altı	13	5.2
	Orta	1	66.8
	Ortanın üstü	51	20.4
	Üst	6	2.4
Evlilik Türü	Görücü usulü	92	36.8
	Anlaşarak	140	56
	Akraba evliliği	6	2.4
	Kaçarak/Kaçırarak	12	4.8
Evlilik Süresi	0-5 Yıl	26	10.4
	6-10 Yıl	34	13.6
	11-15 Yıl	24	9.6
	16-20 Yıl	32	12.8
	21 ve üzeri	134	53.6
Çocuk Sayısı	Çocuğum yok	0	0
	Bir	79	31.6
	İki	119	47.6
	Üç	27	10.8
	Dört	23	9.2
	Beş ve üzeri	2	0.8
Ebeveynlerin Evlilikleri	Devam ediyor	233	93.2
	Boşanmış	14	5.6
Kök Aile ile Etkinlik Sıklığı	Hiç	32	12.8
	Ara sıra	157	62.8
	Sık sık	60	24

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere, örneklemin %64.4’ünü kadın, %35.6’sını ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcıların %4’ü 21-29 yaş aralığında, %26.8’i 30-39 yaş

aralığında, %41.6'sı 40-49 yaş aralığında, %24'ü 50-59 yaş aralığında, %3.6'sı ise 60 yaş ve üzeri aralığında yer almaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin, %0.4 okur yazar değil, %1.2 okur-yazar, %19.6 ilkokul mezunu, %8 ortaokul mezunu, %19.6 lise mezunu, %40 üniversite mezunu, %11.2 lisansüstü mezunudur. Araştırmanın, %5.2'lik kısmını düşük, %5.2'lik kısmını ortanın altı, %66.8'lik kısmını orta, %20.4'lük kısmını ortanın üstü, %2.4'lük kısmını ise yüksek gelirli aileler oluşturmaktadır. Katılımcıların, %36.8'i görücü usulüyle, %56'sı anlaşarak, %2.4'ü akraba evliliğiyle, %4.8'i kaçarak/kaçırarak evlendiklerini bildirmiştir. Katılımcıların, %10.4'ü 0-5 yıl, %13.6'sı 6-10 yıl, %9.6'sı 11-15 yıl, %12.8', 16-20 yıl aralığında, %53.6'sı ise 21 yıl ve üzeri evlilik süreleri olduğunu bildirmiştir. Katılımcıların, %31.6'sının bir çocuğu, %47.6'sının iki çocuğu, %10.8'inin üç çocuğu, %9.2'sinin dört çocuğu, %0.8'inin ise dörtten fazla çocuğu bulunmaktadır. Katılımcıların, ebeveynlerinin %5.6'sı boşanmış, %93.2'sinin evlilikleri devam etmektedir. Katılımcıların %12.8'lik kısmı çocukluk ve gençlik dönemlerinde ebeveynleri ile etkinlik yapma sıklıklarını hiç olarak bildirirken, %62.8'i ara sıra, %24'ü ise sık sık olarak bildirmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma için veri toplama araçları araştırmanın amacına ve yöntemine uygun olarak seçilmiştir. Seçilen ölçekler yazarlarından e-posta yoluyla talep edilmiştir. Yetişkin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği- Kısa Formu (Ek. 1), Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği (Ek.2), Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (Ek. 3), Evlilik Yaşamı Ölçeği (Ek. 4), Yaşam Doyumu Ölçeği (Ek. 5) olmak üzere katılımcılara toplamda beş ölçek uygulanmıştır. Standart ölçme araçlarına ek olarak araştırmacı tarafından katılımcıların yaş, cinsiyet, evlilik süresi, evlilik biçimi, çocuk sayısı, gelir düzeyi, eğitim düzeyi vb. kişisel bilgilerin sorulduğu kişisel bilgi formu hazırlanmıştır (Ek.6).

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan bu formda katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, evlilik süreleri, evlilik biçimleri, çocuk sayıları, gelir düzeyleri, eğitim düzeylerine ilişkin kişisel bilgi soruları bulunmaktadır. Bu soruların yanı sıra bu formda, kişilerin aileleriyle birlikte ne sıklıkta etkinlik yaptıkları, kardeş sayıları ve ebeveynlerinin birliktelik durumları ile çocukluk ve gençlik döneminde ebeveynlerle yapılan etkinliklerin sıklığına yönelik sorular yer almaktadır.

2.3.2. Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği- Kısa Formu

Yetişkin ebeveyn kabul red ölçeği bireylerin, ebeveyn kabul reddine ilişkin algılarını değerlendirmek amacıyla Rohner (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte anne ve baba formları aynı maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin, uzun (standart – 60 madde) ve kısa (24 madde) olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin kısa formu kullanılmıştır. Ölçek, “sıcaklık/şefkat (1, 3, 9, 12, 13, 17, 19, 22, 24)”, “düşmanlık/saldırganlık (4, 6, 10, 14, 18, 20)”, “kayıtsızlık/ihmal (7, 11, 15, 23, 2)” ve “ayrışmamış red (5, 8, 16, 21)” olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal formu dörtlü likert tipi dereceli bir ölçek olarak geliştirilmiştir (1:hiçbir zaman doğru değil, 2:nadiren doğru, 3:bazen doğru, 4:her zaman doğru).

Faktörlere ait puanlar, içerdikleri maddelerin aldıkları puanların toplanmasıyla elde edilmektedir. Bireylerin, sıcaklık/şefkat faktöründen aldıkları yüksek puan, ebeveynleri ile ilişkilerinden algıladıkları sıcaklığın yüksekliğini ifade ederken, diğer faktörlerden alınan puanların yüksek olması bireyin ebeveynleri ile olan ilişkisinden algıladıkları reddin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ölçek toplam puanının hesaplanması için öncelikle sıcaklık/şefkat faktöründeki maddelerin ters olarak kodlanıp, diğer faktörlerin puanlarıyla toplanması gerekmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96’dır. Yüksek puanlar, bireylerin anne veya babalarıyla olan ilişkilerinden algıladıkları reddin yüksek olduğunu göstermektedir (Dedeler vd., 2017).

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmaları Dedeler, Akün ve Batıgün (2017) tarafından yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları, ölçeğin orijinal formu ile benzerlik gösteren ve kuramsal olarak ileri sürülen dört faktörlü yapıda bir maddenin yer değiştirmesi (13. maddenin kayıtsızlık/ihmal yerine sıcaklık/şefkat boyutuna dâhil edilmesi) ile yapılan düzeltilmiş versiyonun, daha iyi uyum indeksi değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Yapılan bu analiz sonucunda ölçeğin her iki formuna ait faktörler orijinal ölçeğe benzer olarak bulunmuştur. Sonuçlar ölçeğin her iki formuna ait faktörlerin orijinal ölçeğe benzer yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin, anne formunun faktörlere ait iç tutarlık değerleri 0.75 ile 0.92 arasında, test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise 0.40 ile 0.83 arasında değişmektedir. Ölçeğin, baba formunun faktörlere ait iç tutarlık değerleri ise 0.85 ile 0.96 arasında, test-tekrar test güvenilirlik katsayıları 0.86 ile 0.96 arasında değişmektedir. Bu çalışmada Ebeveyn Kabul Red Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri .91 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne formuna ait birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan birinci düzey faktör analizi sonucunda Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne formunun uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiğinde, Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği anne formunun bu veriye uyum sağladığı bulunmuştur [$\chi^2 (N=250) = 441.81 p < .0001$; $\chi^2/df=1.98$, $CFI = .96$, $IFI = .96$, $RMSEA = .063$]. İkinci düzey DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin birincil düzey DFA ile benzer sonuçlar gösterdiği görülmüştür [$\chi^2 (N = 250) = 495.67 p < .0001$; $\chi^2/df=2$; $CFI = .96$, $IFI = .96$, $RMSEA = .063$]. Ölçeğe ait tüm t değerleri ise anlamlı olarak bulunmuştur. Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği baba formuna yapılan birinci düzey DFA sonucunda Ölçeğin Baba formunun dört faktörlü yapısının bu veriye uyum sağladığı bulunmuştur [$\chi^2 (N=250) = 441.81 p < .0001$; $\chi^2/df=1.79$; $CFI = .98$, $IFI = .98$, $RMSEA = .056$]. İkinci düzey DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin birincil düzey faktör analizi ile benzer sonuçlar gösterdiği görülmüştür [$\chi^2 (N = 250) = 502.03 p < .0001$; $\chi^2/df=2.02$; $CFI = .98$, $RMSEA = .064$]. Ölçeğe ait tüm t değerleri ise anlamlı olarak bulunmuştur.

2.3.3. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği

Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği, kişilerin temel psikolojik ihtiyaç düzeylerini ölçmek amacıyla Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek “özerklik”, “yeterlik” ve “ilişkili olma” olmak üzere üç faktörden ve 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte özerklik faktörü için yedi, yeterlik faktörü için altı ve ilişkili olma faktörü için sekiz madde bulunmaktadır. Ölçeğin orijinal formu yedili likert tipi dereceli bir ölçek olarak geliştirilmiştir.

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmaları Kesici, Üre, Bozgeyikli ve Sünbül (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin madde sayısı ve faktör yapısı orijinal ölçekle benzerlik göstermektedir. Ölçek orijinal formunda olduğu gibi özerklik (1, 4, 17, 20, 8, 11, 14), yeterlik (3, 5, 10, 19,13, 15), ilişkili olma (2, 12, 16, 18, 21, 6, 7, 9) olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Ölçek, Türkçe’ye uyarlanırken beşli likert tipi derecelendirme tercih edilmiştir (1: bana hiç uygun değil, 2: bana çok az uygun, 3: bana uygun, 4: bana oldukça uygun, 5: bana tamamen uygun). Her bir maddeden en az bir, en yüksek beş puan alınabildiği için toplamda ölçekten alınan puanlar 21 ile 105 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça bireyler temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı hissetmektedir.

Temel Psikolojik İhtiyaçlar ölçeğinin toplam Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .76 olarak bulunmuştur. Faktörlere ait güvenilirlik katsayılar ise özerklik faktörü için .73, yeterlilik ihtiyacı için .61, ilişkili olma ihtiyacı için .73'dir (Kesici vd., 2003). Bu çalışmada Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri .88 olarak bulunmuştur.

2.3.4. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği, bireyin ebeveynlik rolünde kendisini ne derece yeterli gördüğü, rolünden aldığı doyum, rolüne yatırımı ve diğer yetişkin rolleri ile arasında ne derecede denge kurduğunu ölçmek amacıyla MacPhee, Benson ve Bullock (1986) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal formunda 22 madde bulunmaktadır. Ölçek, “yeterlik (2, 6, 10, 14, 18, 21)”, “rol doyum (4, 8, 12, 16, 20)”, “yatırım (1, 5, 9, 13, 17)” ve “rol dengelemesi (3, 7, 11, 15, 19, 22)” olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Rol doyum alt boyutu, kişilerin ebeveynlik rolünden aldıkları doyum; yeterlik alt boyutu, kişilerin ebeveynlik rolünde kendilerini ne kadar yeterli olarak algıladıklarını; yatırım alt boyutu kişilerin ebeveynliklerine ne kadar yatırım yaptıklarını ve rol denge alt boyutu, kişilerin diğer yetişkin rolleriyle ebeveynlik rolleri arasında ne derece denge kurduğunu ölçmektedir.

Ölçekte yer alan sorular “öte yandan” ile bağlanmış iki zıt fikirli cümlelerden oluşmaktadır. Katılımcılar bu zıt fikirli cümlelerden kendilerine en yakın olan cümleyi seçmekte ve her bir cümleye ait ‘bana göre kısmen doğru’ veya ‘bana göre gerçekten doğru’ tanımlamalarından sadece birini işaretlemektedir. Ölçekteki her bir maddeye ait dört cevap 1, 2, 3 ve 5 olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak tek bir toplam puan yoktur, her bir faktöre ait maddelerden alınan puanlar toplanmaktadır. Bunun sonucunda alınan yüksek puan o faktörde bireyin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını yüksek olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. *Bazı anne ve babalar, kendilerinin ebeveyn olmaya uygun olduklarından emin değildir öte yandan bazı ebeveynlere ise, ebeveyn olmak kolay ve doğal gelir”, Bazı ebeveynler sıklıkla keşke çocuk yapmasaydım der öte yandan bazı ebeveynler ise çocuk sahibi olmaktan nadiren pişmanlık duyar”* gibi maddeler ölçekte bulunan maddelere örnek olarak verilebilir.

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmaları Güler ve Yetim (2008) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında orijinal formda yer alan dört madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin 18 maddelik yeni formunda yeni formunda; yeterlik alt boyutunda altı madde (2, 6, 9, 13, 15, 17), rol doyum alt boyutunda dört madde (4, 7, 11, 14), yatırım alt boyutunda dört madde

(1, 5, 8, 12), rol dengelemesi alt boyutunda dört madde (3, 10, 16, 18) bulunmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları yeterlilik faktörü için. 68, rol doyumu faktörü için. 65, yatırım faktörü için. 70 ve rol dengelemesi faktörü için. 61 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri .79 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği için birinci ve ikinci düzey faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda Yatırım faktörü ile Yeterlik, Rol doyumu ve Rol denge faktörleri arasında bulunun t değerlerinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Bunun üzerine ölçeğin faktör yapısını değerlendirmek amacıyla ölçeğe, doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ayrıca ölçekte yer alan maddelerin ayırt edicilik gücünü değerlendirmek için madde tepki analizi (*Item response*) uygulanmıştır.

Ölçeğe uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda maddelere ait madde yük değerleri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda faktör yük değerleri farklı faktörlerle yakın olan yatırım alt boyutundaki maddelerin, madde yükleri açısından ayırt ediciliği bulunmadığı görülmüştür. Ardından ölçeği oluşturan maddelerin birbirleri ile olan ilişkilerini incelemek amacıyla güvenirlik analizi yapılmıştır. Yapılan güvenirlik analizi sonucunda, ölçeğe ait Cronbach Alpha değeri. 65 olarak bulunmuştur. Ölçeğe ait yatırım alt boyutunda bulunan maddenin ölçekten çıkarılması durumunda ölçeğin Cronbach Alpha değerinin artacağı bulunmuştur. Aynı zamanda bu maddelerin, madde toplam korelasyon değerlerinin. 20'nin altında kaldığı görülmüştür. Daha sonra ölçeğe madde tepki analizi uygulanmıştır. Madde tepki analizinde, bireyin yeteneğinden her bir madde üzerinde göstereceği performansın olasılığı hesaplanmaktadır. Temel olarak değerlendirildiğinde madde tepki analizinde testten çok her bir maddeye ayrı olarak odaklanılmaktadır. Bu analizde modelin yani ölçeğe ait maddelerin veriye uygunluğunu değerlendirmek temeldir (Hamleton ve Swaminathan, 1985; akt., Sünbül, 2011). Maddenin kalitesi hakkında bilgi veren madde ayırt edicilik parametresi değeri 0,5'in altında olan maddeler ayırıcılık bakımından zayıf olarak kabul edilmektedir (De Beer, 2004). Yapılan madde tepki analizi sonucunda yatırım alt boyutuna ait maddelerin ayırt edicilik açısından belirlenen değerlerin altında kaldığı (.001 ve. 049 arasında) bulunmuştur.

Yapılan tüm bu analizler sonucunda, yatırım alt boyutuna ait maddenin ayırt edicilik değerlerinin düşük olduğuna bu nedenle ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu maddeler ölçekten çıkarıldıktan sonra ölçeğe ait Cronbach Alpha değerinin. 79'a yükseldiği bulunmuştur. Belirlenen maddeler ölçekten çıkarıldıktan sonra tekrarlanan birinci düzey

faktör analizi sonuçlarının kabul edilebilir değerler ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N = 250) = 109.81$ $p < .0001$; $\chi^2/df = 2,69$; $CFI = .93$, $IFI = .90$, $RMSEA = .082$].

2.3.5. Evlilik Yaşamı Ölçeği

Evlilik yaşamı ölçeği bireylerin evliliklerinden duydukları genel doyumunu ölçmek amacıyla Tezer tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipi bir ölçek olarak geliştirilmiştir (1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılıyorum, 3: kararsızım, 4: katılıyorum, 5: kesinlikle katılıyorum). Katılımcıların ölçekten alabilecekleri en düşük puan 10, en yüksek puan ise 50'dir. Ölçekten alınan puanların artması bireylerin evliliklerinden aldıkları doyumun da arttığını ifade etmektedir. Ölçeğin güvenirliğini ölçmek amacıyla test tekrar test yöntemiyle elde edilen ölçeğin güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Evlilik Yaşam Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri ise .91 olarak bulunmuştur.

2.3.6. Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam Doyumu Ölçeği, bireylerin yaşamdan aldıkları doyumunu ölçmek amacıyla Diener, Emmons, Larsen ve Griffin tarafından 1985 yılında geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçek yedili likert tipi bir ölçektir (1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: kısmen katılmıyorum, 4: kararsızım, 5: kısmen katılıyorum, 6: katılıyorum, 7: kesinlikle katılıyorum). Katılımcıların ölçekten alabilecekleri en düşük puan beş, en yüksek puan ise 35'dir. Ölçekten alınan puanların artması kişilerin yaşamlarından aldıkları doyumun da arttığını ifade etmektedir. Ölçeğin orijinal formuna ait güvenirlik çalışmalarında ölçeğin Cronbach alpha değeri .87 olarak rapor edilmiştir.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları ise Yetim tarafından 1993 yılında yapılmıştır. Ölçeğin madde sayısı orijinal ölçekle benzerlik göstermektedir. Ölçeğin Türkçe versiyonunun güvenirlik çalışmalarında Cronbach Alpha değeri .86, test tekrar test güvenirliği ise .73 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri .91 olarak bulunmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

İlk olarak bu araştırma için düzenlenen anketin katılımcılara uygulanabilmesi amacıyla Adnan Menderes Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'ndan gereken izinler alınmıştır. Daha sonra anketleri halk eğitim merkezindeki kursiyerlere uygulayabilmek amacıyla Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ölçek uygulama izni alınmıştır. Evli ve en az bir çocuk sahibi olan kişiler araştırmaya dahil edilmiş bu şartı karşılamayan kişiler analize alınmamıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analiz edilmesinde ortalama, standart sapma, korelasyon gibi diğer betimsel istatistiklerden de yararlanılmış ve bu analizler için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılmıştır. Hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılığına ilişkin ilişkilerin incelendiği bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeli (YEM) ile analiz edilmiştir. Yapısal eşitlik modeline ilişkin analizler için LISREL istatistik programı kullanılmıştır. Ayrıca madde analizleri için IRTPRO kullanılmıştır.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR

3.1. Ön Analizler

Araştırmanın bu bölümünde araştırma verilerine ait kayıp veriler ile uç değerler kontrol edilmiştir. Veri setinde yer alan ve standart ölçümlerle incelenen tüm değişkenlere ait normallik varsayımları, değişkenlere ait betimsel istatistikler, korelasyonlar ve çoklu bağıntı sorunu incelenmiştir.

3.1.1. Kayıp Veriler

Tabachnick ve Fidell (2001), araştırmada yer alan ölçme araçlarına ait yanıt verilmeyen madde sayısının kabul edilebilir değerinin ölçeği toplam madde sayısının %5'i kadar olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle yanıtı bırakılan madde sayısı ölçeğin toplam madde sayısının %5'inden fazla olan veri bulunmadığı için tüm veriler analize dahil edilmiştir. Ölçekte yanıtı bırakılan madde sayısının %5'in altında olduğu durumlarda ise yanıtı bırakılan maddelerin yerine ortalama değerler atanmıştır.

3.1.2. Dağılımın Normallik Varsayımları

Araştırma kapsamında verilerin normallik varsayımlarının incelenmesi için basıklık ve çarpıklık katsayılarının +3 ve -3 arasında değerlere sahip olması dikkate alınmıştır (Kalaycı, 2010). Araştırma değişkenlerine ait genel, kadın ve erkek veri setine ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları tablo 3. 1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayıları

Ölçekler	Alt Ölçekler	Çarpıklık Katsayıları			Basıklık Katsayıları		
		Genel	K	E	Genel	K	E
YEKR-A	Sıcaklık	-.89	-.87	-.92	-.09	-.11	-.04
	Düşmanlık	1.46	1.68	1.02	1.93	2.61	.47
	Kayıtsızlık	.81	.96	.52	.04	.50	-.83
	Ayrılmamış red	2.10	2.12	1.87	4.34	4.09	3.82
YEKR-B	Sıcaklık	-.80	-.92	-.60	-.15	.03	-.31
	Düşmanlık	1.51	1.47	1.37	1.80	1.51	1.14
	Kayıtsızlık	.72	.76	.58	-.16	-.18	-.34
	Ayrılmamış Red	2.04	1.82	2.04	4.33	2.68	4.23
TPI	Özerklik	-.60	-.67	-.43	.30	.36	.09
	Yeterlik	-.21	-.26	-.12	-.37	-.47	-.10
	İlişkili Olma	-.48	-.51	-.43	-.23	-.21	-.19
ERKA	Yeterlik	-.51	-.37	-.17	-.63	-.37	.24
	Rol Doyumu	-1.59	-1.27	-.69	2.11	2.31	.32
	Rol Denge	-.86	-.93	-.73	.02	.17	-.19
EY	Parsel 1	-.92	-.83	-.82	.45	.19	.40
	Parsel 2	-.85	-.76	-1.15	.16	-.00	1.20
YD		-.93	-.86	-1.07	.32	-.00	1.02

YEKR-A: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKR-B: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, YD: Yaşam Doyumu, Genel: Genel veri seti, K: Kadın veri seti, E: Erkek veri seti

Tablo 3.1'deki değerler incelendiğinde tüm alt ölçeklerine ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayılarının normal dağılım koşulunu sağladığı görülmektedir.

3.1.3. Değişkenler Arası Betimsel İstatistikler

Araştırmada yer alan katılımcılara uygulanan Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne formu, Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba formu, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği, Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği, Evlilik Yaşam Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeğinden alınan puanlara ait genel, kadın ve erkek veri setine ilişkin betimsel istatistik değerleri tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Ölçek Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Ölçekler	Alt Ölçekler	Ort./ SS.			Minimum/Maksimum		
		Genel	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek
YEKR-A	Toplam Puan	37.47/11.67	38.15/9.24	37.78/11.30	24/82	24/82	24/71
	Sıcaklık	28.13/4.85	28.24/4.75		14/36		
	Düşmanlık	8.67/3.10	8.54/3.22	27.93/5	6/20	14/36	14/34
	Kayıtsızlık	8.25/3.09	8.15/3.16		5/19		
	Ayrışmamış red	5.02/1.75	5.02/1.89	8.91/2.87	4/13	6/20	6/17
				8.43/2.98		5/19	5/16
YEKR-B	Toplam Puan	36.70/13.60	38.15/12.8	42.51/14.54	24/90	24/73	24/90
	Sıcaklık	27.23/5.37			12/34		
	Düşmanlık	8.87/3.52	27.52/5.46	26.71/5.20	6/22	12/34	13/34
	Kayıtsızlık	8.87/3.48			5/19		
	Ayrışmamış red	5.26/2.12	8.46/3.11	9.60/4.07	4/16	6/19	6/22
			8.39/3.25	9.75/3.73		5/18	5/19
TPI	Toplam Puan	80.51/12.27	80.59/12.4	80.36/11.94	40/105	40/105	49/103
	Özerklik	26.20/5.27			9/35		
	Yeterlik	23.17/3.69	25.99/5.38	26.57/5.06	12/30	9/35	11/35
	İlişkili Olma	31.14/5.13			16/40		
			23.31/3.70	22.91/3.70		13/30	12/30
			31.29/5.24	30.86/4.94		17/40	16/40
ERKA	Toplam Puan	62.12/9.68	62.09/9.78	62.17/9.54	28/86	28/82	33/86
	Yeterlik	14.49/4.17	19.84/4.26	19.58/4.17	4/20	9/29	8/30
	Rol Doyumu	12.60/2.65	14.91/2.44	14.72/2.70	3/15	7/19	8/19
EY	Rol Denge	14.72/3.85	14.83/3.93	13.34/3.32		4/20	4/20
	Toplam Puan	39.07/8.75	38.15/9.24	40.74/7.53	10/50	10/50	16.33/50
	Parsel 1	19.71/4.61			5/25		
	Parsel 2	19.37/4.50	18.76/4.93	20.08/4.13	5/25	5/25	8.33/25
YD			19.3/4.63	20.66/3.88		5/25	8/25
	Toplam Puan	25.14/7.07	25.07/7.07	25.26/7.11	5/35	5/35	5/35

YEKR-A: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKR-B: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, YD: Yaşam Doyumu, Genel: Genel veri seti, Kadın: Kadın veri seti, Erkek: Erkek veri seti

Tablo 3.2'ye bakıldığında, genel veri setine, kadın veri setine ve erkek veri setine ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerin birbirlerinden farklılaşmadığı görülmektedir.

3.1.4. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Baron ve Kenny (1986), yapısal eşitlik modelinde incelenen aracılık modelinde en temel koşul olarak yordayan değişken ile yordanan değişken arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle, yapısal eşitlik analizine geçilmeden önce araştırma modelinde yer alan örtük değişkenlerin birbiriyle ilişkilerini görebilmek ve aynı zamanda gözlenen değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkilerini görebilmek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları genel, kadın ve erkek veri setleri için ayrı olarak hesaplanmıştır. Analizlere ait sonuçlar tablo 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7 ve 3.8’de sunulmuştur.

Tablo 3.3. Genel veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları

	1	2	3	4	5	6
1. YEKR-A	-					
2. YEKR-B	.55**	-				
3. TPI	-.43**	-.40**	-			
4. ERKA	-.07	-.13**	.26**	-		
5. EY	-.27**	-.25**	.46**	.11	-	
6. YD	-.29**	-.31**	.54**	.14*	.63**	-

YEKR-A: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKR-B: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, YD: Yaşam Doyumu * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 3.3’te bulunan örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde; Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne formu ile Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ve Evlilik Yaşam Ölçeği ile Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Araştırmanın yordayan değişkenini oluşturan Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne formunun yordanan değişkenlerle düşük düzeyde ve anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer yordayan değişkenini oluşturan Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba formunun tüm yordanan değişkenler ile düşük düzeyde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın aracı değişkenini oluşturan Temel Psikolojik İhtiyaçlar ile yordayan değişkenlerden Yetişkin Ebeveyn Kabul Reddi Anne formu arasında orta düzeyde ($r = -.43$, $p < .01$), baba formu arasında da orta düzeyde anlamlı ilişki ($r = -.40$, $p < .01$) olduğu bulunmuştur. Araştırmanın örtük değişkenleri arasındaki korelasyon katsayı değerleri -.25 ile .63 arasında değişmektedir.

Tablo 3.4. Kadın veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları

	1	2	3	4	5	6
1. YEKR-A	-					
2. YEKR-B	.56**	-				
3. TPİ	-.51**	-.44**	-			
4. ERKA	-.03	-.06	.04	-		
5. EY	-.31**	-.28**	.46**	.02	-	
6. YD	-.31**	-.31**	.50**	.03	.68**	-

*YEKR-A: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKR-B: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, TPİ: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, YD: Yaşam Doyumu *p<0.05, **p<0.01*

Tablo 3.4'te bulunan kadın veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde; Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ile diğer ölçekler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Araştırmanın yordayan değişkenini oluşturan Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne formunun diğer yordanan değişkenlerle düşük düzeyde ve anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer yordayan değişkenini oluşturan Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba formunun diğer yordanan değişkenler ile düşük düzeyde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın aracı değişkenini oluşturan Temel Psikolojik İhtiyaçlar ile yordayan değişkenlerden Yetişkin Ebeveyn Kabul Reddi Anne formu arasında orta düzeyde ($r = -.51, p < .01$), baba formu arasında da orta düzeyde anlamlı ilişki ($r = -.44, p < .01$) olduğu bulunmuştur. Araştırmanın örtük değişkenleri arasındaki korelasyon katsayı değerleri -.03 ile .68 arasında değişmektedir.

Tablo 3.5. Erkek veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları

	1	2	3	4	5	6
1. YEKR-A	-					
2. YEKR-B	.56**	-				
3. TPİ	-.27*	-.35**	-			
4. ERKA	.15	.04	.15	-		
5. EY	-.21*	-.28**	.49**	.05	-	
6. YD	-.27*	-.34**	.61**	.00	.55**	-

*YEKR-A: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKR-B: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, TPİ: Temel Psikolojik İhtiyaçlar, ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, YD: Yaşam Doyumu *p<0.05, **p<0.01*

Tablo 3.5'te bulunan erkek veri setine ilişkin örtük değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde; Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ile diğer ölçekler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Araştırmanın

yordayan değişkenini oluşturan Ebeveyn Kabul Red leği Anne formunun diğer yordanan değişkenlerle düşük düzeyde ve anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer yordayan değişkenini oluşturan Ebeveyn Kabul Red leği Baba formunun diğer yordanan değişkenler ile düşük düzeyde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın aracı değişkenini oluşturan Temel Psikolojik İhtiyaçlar ile yordayan değişkenlerden Yetişkin Ebeveyn Kabul Reddi Anne formu arasında düşük düzeyde ($r = -.27, p < .01$), baba formu arasında da orta düzeyde anlamlı ilişki ($r = -.35, p < .01$) olduğu bulunmuştur. Araştırmanın rtk değişkenleri arasındaki korelasyon katsayı değerleri. 00 ile. 61 arasında değişmektedir.

Tablo 3.6. Genel veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.SICA	-																
2.DUSA	-.52**	-															
3.KAYA	-.56**	.62**	-														
4.AYRA	-.45**	.60**	.51**	-													
5.SICB	.57**	-.34**	-.36**	-.25**	-												
6.DUSB	-.26**	.44**	.36**	.35**	-.51**	-											
7.KAYB	-.38**	.43**	.48**	.30**	-.67**	.59**	-										
8.AYRB	-.26**	.36**	.31**	.39**	-.54**	.71**	.57**	-									
9.OZERKLIK	.40**	-.25**	-.29**	-.28**	.37**	-.26**	-.31**	-.18**	-								
10.YETERLIK	.33**	-.18**	-.31**	-.24**	.31**	-.14*	-.28**	-.14*	.64**	-							
11.ILISKI	.36**	-.21**	-.32**	-.28**	.37**	-.24**	-.31**	-.21**	.62**	.64**	-						
12.RLDN	-.00	-.14*	.10	-.12	.10	-.18**	-.20**	-.10	.20**	.17**	.19**	-					
13.RDYM	.02	-.09	-.05	-.11	.09	-.06	-.13*	-.06	.20**	.23**	.19**	.46**	-				
14.YET	.05	.02	.00	-.03	.07	.00	-.07	.02	.18**	.15*	.18*	.34**	.39**	-			
15.EYOPRSL1	.31**	-.14*	-.19**	-.24**	.29**	-.18**	-.17**	-.18**	.48**	.44**	.37**	.05	.12	.12	-		
16.EYOPRSL2	.25**	-.10	-.17**	-.20**	.23**	-.15*	-.13*	-.16*	.38**	.42**	.32**	.02	.16*	.07	.84**	-	
17.YDO	.26**	-.20**	-.20**	-.19**	.32**	-.21**	-.24**	-.17**	.50**	.51**	.48**	.09	.15*	.09	.62**	.59**	-

*SICA: Sıcaklık Anne, DUSA: Düşmanlık Anne, KAYA: Kayıtsızlık Anne, AYRA: Ayrışmamış Red Anne, SICB: Sıcaklık Baba, DUSB: Düşmanlık Baba, KAYB: Kayıtsızlık Baba, AYRA: Ayrışmamış Red Baba, OZERKLIK: Özerklik, ILISKI: İlişkili Olma, RLDN: Rol Denge,, RDYM: Rol Doyumu, YET: Yeterlik, EYOPRSL1: Evlilik Yaşam Parsel 1, EYOPRSL2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YDO: Yaşam Doyumu *p<0.05, **p<0.01*

Tablo 3.6’da yer alan gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, Rol Denge alt ölçeğinin; anne formuna ait Sıcaklık, Kayıtsızlık ve Ayrışmamış Red alt ölçekleri ve baba formuna ait Sıcaklık ve Ayrışmamış Red alt ölçekleri ile arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Aynı şekilde Rol doyum alt ölçeği ile anne formuna ait Sıcaklık, Kayıtsızlık, Düşmanlık, Ayrışmamış red alt ölçekleri ve baba formuna ait Sıcaklık, Düşmanlık ve Ayrışmamış red alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Yeterlik alt ölçeği ile Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne ve Baba formuna ait alt ölçekler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Tablo 3,6’da görüldüğü üzere en yüksek ilişkilerin yaşam doyumu ile evlilik yaşam ölçeği parsel 1 ($r = .62, p < .01$) ve yaşam doyumu ile evlilik yaşam ölçeği parsel 2 ($r = .59, p < .01$) arasında olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler arasında ise düşük ve orta düzeyde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.7. Kadın veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.SICA	-																
2.DUSA	-.52**	-															
3.KAYA	-.52**	.63**	-														
4.AYRA	-.48**	.71**	.56**	-													
5.SICB	.57**	-.31**	-.35**	-.21**	-												
6.DUSB	-.32**	.48**	.46**	.41**	-.51**	-											
7.KAYB	-.36**	.39**	.39**	.28**	-.65**	.59**	-										
8.AYRB	-.24**	.39**	.39**	.42**	-.54**	.66**	.55**	-									
9.OZERKLIK	.46**	-.30**	-.34**	-.33**	.36**	-.29**	-.34**	-.21**	-								
10.YETERLIK	.35**	-.27**	-.39**	-.26**	.31**	-.17*	-.30**	-.17*	.63**	-							
11.ILISKI	.39**	-.29**	-.44**	-.37**	.38**	-.35**	-.37**	-.33**	.63**	.65**	-						
12.RLDN	-.01	-.15*	.13	-.17*	.04	-.13	-.18**	-.04	.12	.13	.14	-					
13.RDYM	-.08	-.07	-.11	-.10	.04	-.03	-.09	-.05	.03	.10	.02	.31**	-				
14.YET	.00	-.03	.03	.00	-.00	.04	-.11	.02	.14	.09	.02	.34**	.36**	-			
15.EYOPRSL1	.31**	-.14*	-.20**	-.24**	.28**	-.20**	-.16**	-.22**	.48**	.32**	.38**	.03	.00	.08	-		
16.EYOPRSL2	.31**	-.15	-.24**	-.18*	.30**	-.16*	-.19*	-.19*	.41**	.30**	.35**	-.05	.02	.02	.87**	-	
17.YDO	.25**	-.20**	-.25**	-.18**	.31**	-.22**	-.24**	-.19**	.52**	.34**	.40**	.05	.00	.08	.64**	.57**	-

*SICA: Sıcaklık Anne, DUSA: Düşmanlık Anne, KAYA: Kayıtsızlık Anne, AYRA: Ayrışmamış Red Anne, SICB: Sıcaklık Baba, DUSB: Düşmanlık Baba, KAYB: Kayıtsızlık Baba, AYRA: Ayrışmamış Red Baba, OZERKLIK: Özerklik, ILISKI:İlişkili Olma, RLDN: Rol Denge,, RDYM: Rol Doyumu, YET: Yeterlik, EYOPRSL1: Evlilik Yaşam Parsel 1, EYOPRSL2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YDO: Yaşam Doyumu *p<0.05, **p<0.01*

Tablo 3.7’de yer alan kadın veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, Rol Denge alt ölçeğinin; Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği anne formuna ait Sıcaklık, Kayıtsızlık alt ölçekleri ve baba formunun tüm alt ölçekleri ile arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Aynı şekilde Rol doyum Yeterlik alt ölçeği ile Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği anne ve baba formunun tüm alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Tablo 3.7’de görüldüğü üzere alt ölçekler arasında ise düşük ve orta düzeyde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.8. Erkek veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.SICA	-																
2.DUSA	-.54**	-															
3.KAYA	-.63**	.60**	-														
4.AYRA	-.42**	.35**	.39**	-													
5.SICB	.57**	-.41**	-.38**	-.36**	-												
6.DUSB	-.17	.38**	.22**	.31**	-.51**	-											
7.KAYB	-.42**	.49**	.52**	.39**	-.72**	.59**	-										
8.AYRB	-.28**	.32**	.20	.40**	-.55**	.76**	.57**	-									
9.OZERKLIK	.28**	-.16	-.19	-.17	.41**	-.25**	-.30**	-.16	-								
10.YETERLIK	.31**	-.00	-.15	-.21	.32**	-.08	-.23*	-.09	.67**	-							
11.ILISKI	.31**	-.02	-.08	-.07	.34**	-.06	-.22*	-.02	.62**	.63**	-						
12.RLDN	-.02	-.11	.05	-.01	.20	-.25*	-.23*	-.19	.38**	.16	.24*	-					
13.RDYM	-.08	.17	.11	.14	-.04	.13	.11	.12	.09	.09	.18	.30**	-				
14.YET	-.05	.09	.07	-.04	-.05	.06	.05	.08	.20	.11	.14	.45**	.39**	-			
15.EYOPRSL1	.31**	-.14*	-.13	-.25	.32**	-.27*	-.24*	-.17*	.43**	.38**	.46**	.17*	.08	.07	-		
16.EYOPRSL2	.17	-.06	-.08	-.24*	.18	-.17	-.13	-.15	.37**	.34**	.43**	.16	.03	.09	.77**	-	
17.YDO	.29**	-.20	-.11	-.24*	.35**	-.23*	-.25*	-.15	.60**	.46**	.52**	.17	-.02	-.05	.55**	.49**	-

*SICA: Sıcaklık Anne, DUSA: Düşmanlık Anne, KAYA: Kayıtsızlık Anne, AYRA: Ayrışmamış Red Anne, SICB: Sıcaklık Baba, DUSB: Düşmanlık Baba, KAYB: Kayıtsızlık Baba, AYRA: Ayrışmamış Red Baba, OZERKLIK: Özerklik, ILISKI:İlişkili Olma, RLDN: Rol Denge,, RDYM: Rol Doyumu, YET: Yeterlik, EYOPRSL1: Evlilik Yaşam Parsel 1, EYOPRSL2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YDO: Yaşam Doyumu *p<0.05, **p<0.01*

Tablo 3.8’de yer alan erkek veri setine ilişkin gözlenen değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, Rol Denge alt ölçeğinin; Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği anne formunun tüm alt ölçekleri ve baba formunun ait Sıcaklık ve Ayrışmamış red alt ölçekleri ile arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Aynı şekilde Rol doyumu Yeterlik alt ölçeği ile Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Ölçeği anne ve baba formunun tüm alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Temel Psikolojik ihtiyaçlar Ölçeği Özerklik alt ölçeği ile anne formuna ait Düşmanlık, Kayıtsızlık ve Ayrışmamış red alt ölçeği arasında bir ilişki bulunmamıştır. Evlilik Doyumu Ölçeği Parsel 2 ile anne formuna ait Sıcaklık, Düşmanlık, Kayıtsızlık alt ölçekleri ve baba formuna ait tüm alt ölçekler arasında bir ilişki bulunmamıştır. Tablo 3.8’de görüldüğü üzere alt ölçekler arasında ise düşük ve orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur.

3.1.5. Çoklu Bağntı

Kline (2011), araştırmada yer alan değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının .90’ın üzerlerinde olduğu durumlarda, değişkenler arasında bulunan güçlü ilişkilerin çoklu bağntı (*multicollinearity*) sorununa yol açacağını belirtmiştir. Tablo 3.4 ve Tablo 3.5’te yer alan örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde, .90’ın üzerinde korelasyon gösteren değişkenler bulunmamıştır. Bu nedenle araştırmada yer alan örtük ve gözlenen değişkenlerin yapısal eşitlik analizine ilişkin çoklu bağntı varsayımını karşıladığı bulunmuştur.

3.2. Yapısal Eşitlik Modeline ait Analizler

Anderson ve Gerbing’e (1988) göre aracılık ile ilgili model testleri analiz edilirken takip edilmesi gereken iki aşamalı yaklaşım bulunmaktadır. Bu iki aşamalı yaklaşımın ilk adımını araştırmanın değişkenlerinin değerlendirilmesinde kullanılan ölçüm araçlarının kabul edilebilir uyum değerleri üretilip üretilmediğini değerlendirmek amacıyla yapılan “doğrulamalı faktör analizleri” oluşturmaktadır. Yapılan bu ilk adım “ölçme modeli analizi” olarak adlandırılmaktadır. Ölçme modeli analizi, gözlenen değişkenlerin örtük değişkenleri ne kadar geçerli ve güvenilir şekilde tanımlayıp temsil ettiğini göstermektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Kline, 2011). Doğrulamalı faktör analizi sonucunda ölçüm modeli için kabul edilebilir uyum değerlerine ulaşılması durumunda yapısal model test analizleri yapılmaktadır. Yapısal model test analizleri ise örtük değişkenler arasında bulunan nedensel ilişkileri göstermektedir (Kline, 2011).

Yapılan bu çalışmada ilk olarak ölçme araçları için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış daha sonra ölçme modeli doğrulanmış ardından yapısal model analizlerine geçilmiştir.

3.2.1. Ölçme Modeli Analizleri

Yapısal eşitlik analiz sonuçları yorumlanırken; ki kare değerinin serbestlik derecesine oranını 3 ile 5 arasında olmasının kabul edilebilir, 3'ten küçük olmasının mükemmel uyum gösterdiği; Karşılaştırmalı uyum indeksinin (CFI) ve Artımlı uyum indeksinin (IFI) 90-.95 arasında olmasının kabul edilebilir, .95'ten yukarıda olmasının mükemmel uyum gösterdiği, Kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA) değerinin .05-.08 arasında olmasının kabul edilebilir, .05'ten küçük olmasının mükemmel uyuma işaret ettiği kriterleri dikkate alınmıştır (Bayram, 2016; Tabachnick ve Fidell, 2001; Şimsek, 2007). CFI, IFI ve RMSEA değerleri örneklem büyüklüğüne daha az duyarlı değerlerdir (Fan vd., 1999). Bu bakımdan ölçüm modelinin değerlendirilmesinde χ^2/sd , CFI, IFI ve RMSEA değerleri göz önünde bulundurulmuştur.

Yapısal eşitlik modellemesi; gözlenen değişkenlerin hata kovaryansları ile ilişkiler kurulması, değişkenler arasındaki anlamsız olan ilişkilerin çıkarılması ve değişkenler arasında önceden fark edilmeyen yeni bağlantıların kurulması gibi başlıca modifikasyon önerilerinde bulunmaktadır. Uyum iyiliğini artıracak modifikasyonların yapılması kabul edilen ve önerilen bir durumdur ancak modifikasyon önerileri kapsamında modelde gerçekleştirilecek olan iyileştirmelerin kuramsal bir temel çerçevesinde açıklanabilmesi gerekmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). Modifikasyon önerileri uygulanırken bir diğer dikkat edilmesi gereken nokta ise aynı faktörün altında yer alan gözlenen değişkenlerin hata kovaryanslarının birbirine bağlanması önerilmektedir. Bunun nedeni ise değişkenlere ilişkin hata kovaryanslarının birbiri ile ilişki kurması sağlanarak kovaryanslarının eşitlenmesi, bu değişkenlerin açıklayamadıkları varyansları aracılığıyla birbirleriyle ilişkili olduklarını ifade etmektedir (Şimsek, 2007). Bu çalışma kapsamında da modifikasyonlar uygulanırken bu öneriler dikkate alınmıştır.

Araştırmada yer alan Yetişkin Ebeveyn Kabul Reddi, Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı değişkenlerinin gözlenen değişkenleri olarak alt boyutları alınmıştır. Evlilik Yaşamı örtük değişkeni için ise parselleme yapılmıştır. Parselleme yöntemi, gözlenen değişkenlerin dağılımını normalleştirmekte ve bu göstergelerin

güvenilirliğini artırmaktadır. En yaygın olarak kullanılan yöntem, nispeten eşdeğer göstergeler oluşturmaya dayanmaktadır (Little vd., 2002). Evlilik Yaşam Ölçeği tek faktörlü yapıdan oluşan bir ölçek olduğu için ölçeğin yapısal eşitlik modeli için toplam puanlarla temsil edilebilir hale getirilmesi amacıyla madde toplam korelasyon puanları kullanılarak ölçek beşer maddeden oluşan iki parsel haline getirilmiştir. Yapılan güvenirlik analizi sonucunda Parsel 1'in; 4., 5., 6., 9. ve 10. maddelerden, Parsel 2'nin; 1., 2., 3., 4. ve 5. maddelerden oluştuğu bulunmuştur. Parsel 1'e ait maddelerin madde toplam korelasyonları .56 ile .78, Parsel 2'ye ait maddelerin madde toplam korelasyonları ise .45 ile .75 arasında değişmektedir. Son olarak Yaşam doyumu örtük değişkeninin maddeleri gözlenen değişken olarak model alınmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan ana modelde altı adet örtük değişken ve 21 adet gözlenen değişken bulunmaktadır.

3.2.2. Genel Veri Setine İlişkin Ölçme Modeli Analizi

Araştırma veri setine ait tüm ölçme araçlarına doğrulayıcı faktör analizi uygulanıp, ölçme araçlarının model ile uyumlu olduğu bulunduktan sonra hipotez ölçüm modeline yer verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ölçme modelinin kabul edilebilir uyum değerleri ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N= 250) = 408.35 p < .001$; $\chi^2/df = 2.10$, $CFI = .96$, $IFI = .96$, $RMSEA = .067$]. Yapılan analiz sonucunda örtük değişkenlere ait gözlenen değişkenlere ilişkin tüm yapıların istatistiksel olarak anlamlı değerler ürettiği bulunmuştur ve analize ait değerler tablo 3.9'da sunulmuştur.

Tablo 3.9. Genel veri setine ait ölçme modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümleme değerleri, standart hata ve t değerleri

Örtük ve Gözlenen Değişkenler	Standardize edilmemiş çözümleme değerleri	SH	t	Standardize edilmiş çözümleme değerleri
YEKR-A				
Sıcaklık	3.47	.29	12.16*	.72
Düşmanlık	-2.38	.18	-13.36*	-.77
Kayıtsızlık	-2.42	.18	-13.71*	-.78
Ayrılmamış red	-1.5	.11	-10.82*	-.65
YEKR-B				
Sıcaklık	4.07	.31	13.24*	.76
Düşmanlık	-2.60	.20	-12.82*	-.74
Kayıtsızlık	-2.83	.19	-14.61*	-.81
Ayrılmamış red	-1.49	.12	-11.96*	-.70
ERKA				
Rol doyum	1.23	.20	6.15*	.49
Rol denge	1.62	.30	5.40*	.42
Yeterlik	3.12	.26	8.24*	.74
EY				

Tablo 3.9. Genel veri setine ait ölçme modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümleme değerleri, standart hata ve t değerleri (Devamı)

Örtük ve Gözlenen Değişkenler	Standardize edilmemiş çözümleme değerleri	SH	t	Standardize edilmiş çözümleme değerleri
Parsel 1	4.33	.24	18.20*	.94
Parsel 2	4.00	.24	16.74*	.89
YD				
YDm1	1.37	.09	15.10*	.80
YDm2	1.20	.08	14.90*	.80
YDm3	1.44	.07	18.76*	.92
YDm4	1.31	.07	17.16*	.87
YDm5	1.36	.11	12.73*	.71
TPI				
Özerklik	4.43	.29	15.24*	.84
Yeterlik	2.82	.21	13.36*	.76
İlişkili olma	3.97	.29	13.59*	.77

YEKR-A: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne formu, YEKR-B: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba formu, ERKA: Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, Parsel 1: Evlilik Yaşam Parsel 1, Parsel 2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YD: Yaşam Doyumu, YD1: Yaşam Doyumu madde 1, YD2: Yaşam Doyumu madde 2, YD3: Yaşam Doyumu madde 3, YD4: Yaşam Doyumu madde 4, YD5: Yaşam Doyumu madde 5, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar
**p<0.05*

Tablo 3.9’da yer alan değerler incelendiğinde standardize edilmiş faktör yüklerinin .42 ile .92 arasında değiştiği ve tümünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, söz konusu istatistikler, ölçüm modelindeki gözlenen değişkenlerin, örtük değişkenlerinin güvenilir göstergeleri olduğuna ilişkin kanıt olarak sunulmaktadır.

3.2.3. Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Aracılık Analizi

İlk olarak tüm grup için yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Yapısal modelin tüm grup için iyi değerler ürettiği görüldükten sonra şartı olan kadın ve erkek gruplar için ayrı ayrı ölçme modelleri test edilmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda genel veri seti için ebeveyn kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık rolü modeli test edilmiştir. Analiz sonucunda yapısal modelin kabul edilebilir değerler ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N= 250) = 468.80, p < .001; \chi^2/df = 2.32, CFI = .96, IFI = .96, RMSEA = .073$].

Yapılan analiz sonuçlarına göre kişilerin erken dönem ebeveynleri olan ilişkilerinin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunduğu görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında anneden algılanan kabul ve red ile babadan algılanan kabul ve reddin neredeyse aynı derecede etkili olduğu görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının da kişilerin evlilik doyumları ve yaşam doyumunlarını arttırdığını bulunurken, ebeveynlikten aldıkları doyum üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur.

LISREL programı tarafından hesaplanan dolaylı etkilere ilişkin istatistikler, kişilerin anneleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin evlilik doyumu üzerindeki dolaylı etkisinin 0.18 olduğunu ve bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ($t = 2.68$, $p < .05$) göstermektedir. Aynı şekilde, anneden algılanan kabul ve reddin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin de 0.21 olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t = 2.69$, $p < .05$) belirlenmiştir. Ancak kişilerin anneleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin ebeveynlik doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($t = 1.23$). Bu sonuçlar, kişilerin anneleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul-reddin, evlilik doyumu ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin temel psikolojik ihtiyaçlar tarafından aracılık edildiğine dair kanıt olarak sunulmuştur.

Kişilerin babaları ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin ise evlilik doyumu üzerindeki dolaylı etkisinin 0.15 olduğu ve bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t = 2.28$, $p < .05$) bulunmuştur. Aynı şekilde kişilerin babaları ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin yaşam doyumları üzerindeki etkisinin de 0.17 olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t = 2.28$, $p < .05$) belirlenmiştir. Ancak kişilerin babalarından algıladıkları kabul ve reddin ebeveynlik doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($t = 1.19$). Bu sonuçlar, kişilerin babaları ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul-reddin, evlilik doyumu ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin temel psikolojik ihtiyaçlar tarafından aracılık edildiğine dair kanıt olarak sunulmuştur. Model testi sonucunda elde edilen değerler, modelin, temel psikolojik ihtiyaçlardaki varyansın %27'sini, ebeveynlik doyumundaki varyansın %0'ını, evlilik doyumundaki varyansın %37'sini ve yaşam doyumundaki varyansın ise %47'sini açıkladığını ortaya koymuştur.

3.2.4. Cinsiyete Göre Analiz Sonuçları

Hair vd. (2010), yapısal modele ait analizleri yapabilmek için öncelikli olarak ölçme modelinin gruplara göre değişip değişmediğinin incelenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle öncelikli olarak kadın grubu için daha sonrasında ise erkek grubu için ölçme modeli analizleri incelenmiştir. Cinsiyet gruplarına ait ölçme modelleri analizleri yapıldıktan sonra her iki grup için ölçme modelinin gruplara göre değişip değişmediği incelenmiştir. Ölçme modeli analizleri sonucunda elde edilen değerlerin her iki grup için de kabul edilebilir değerler ürettiği bulunmuştur. Analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda detaylı bir şekilde incelenmiştir.

3.2.4.1. Kadın grubu için ölçme modelinin incelenmesi

Araştırma kapsamında bulunan örtük değişkenlerin gözlenen değişkenler tarafından temsil edilme gücünü test etmek amacıyla araştırmanın kadın grubu veri setine ait tüm ölçme araçlarına doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda ölçme araçlarına ait tüm parametrelerinin anlamlı olduğu ve ölçme araçlarının model ile uyumlu olduğu bulunduğundan sonra hipotez ölçme modeli analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçme modelinin kabul edilebilir uyum değerleri ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N= 161) = 292.39 p < .001; \chi^2/df = 1.51; CFI = .98, IFI = .98, RMSEA = .057$]. Ölçme modeline ait değerler tablo 3.10’da sunulmuştur.

Tablo 3.10. Kadın veri setine ait ölçme modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümleme değerleri, standart hata ve t değerleri

Örtük ve Gözlenen Değişkenler	Standardize edilmemiş çözümleme değerleri	SH	t	Standardize edilmiş çözümleme değerleri
YEKRA				
Sıcaklık	3.47	.34	10.22*	.72
Düşmanlık	-2.61	.22	-11.72*	-.81
Kayıtsızlık	-2.47	.22	-11.16*	-.78
Ayrışmamış red	-1.38	.14	-10.13*	-.73
YEKRB				
Sıcaklık	4.22	.39	10.93*	.76
Düşmanlık	-2.43	.22	-11.11*	-.78
Kayıtsızlık	-2.52	.23	-11.02*	-.78
Ayrışmamış red	-1.41	.13	-10.50*	-.75
ERKA				
Rol doyum	1.40	.24	5.89*	.57
Rol denge	1.06	.38	2.77*	.27
Yeterlik	2.55	.42	6.10*	.60
EY				

Tablo 3.10. Kadın veri setine ait ölçme modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümlene değerleri, standart hata ve t değerleri (Devamı)

Örtük ve Gözlenen Değişkenler	Standardize edilmemiş çözümlene değerleri	SH	t	Standardize edilmiş çözümlene değerleri
Parsel 1	4.61	.31	14.82*	.94
Parsel 2	4.19	.30	13.77*	.89
YD				
YDm1	1.43	.12	11.84*	.79
YDm2	1.21	.10	12.28*	.81
YDm3	1.49	.09	15.82*	.95
YDm4	1.27	.09	13.84*	.87
YDm5	1.30	.13	10.09*	.71
TPI				
Özerklik	4.25	.30	14.04*	.89
Yeterlik	3.82	.28	13.67*	.88
İlişkili olma	3.78	.28	13.28*	.86

YEKRA: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKRB: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, ERKA: Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, Parsel 1: Evlilik Yaşam Parsel 1, Parsel 2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YD: Yaşam Doyumu, YD1: Yaşam Doyumu madde 1, YD2: Yaşam Doyumu madde 2, YD3: Yaşam Doyumu madde 3, YD4: Yaşam Doyumu madde 4, YD5: Yaşam Doyumu madde 5, TPI: Temel Psikolojik İhtiyaçlar
* $p < 0.05$

Tablo 3.10’da yer alan değerler incelendiğinde standardize edilmiş faktör yüklerinin .27 ile .94 arasında değiştiği ve tümünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, söz konusu istatistikler, ölçme modelindeki gözlenen değişkenlerin, örtük değişkenlerinin güvenilir göstergeleri olduğuna ilişkin kanıt olarak sunulmaktadır.

3.2.4.2. Erkek grubu için ölçme modelinin incelenmesi

Erkek grubu veri setine ait tüm ölçme araçlarına doğrulayıcı faktör analizi uygulanıp, ölçme araçlarının model ile uyumlu olduğu bulunduğundan sonra hipotez ölçme modeline yer verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ölçme modelinin kabul edilebilir uyum değerleri ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N= 89) = 280.95$ $p < .001$; $\chi^2/df = 1.46$, $CFI = .94$, $IFI = .94$, $RMSEA = .068$]. Yapılan analiz sonucunda örtük değişkenlere ait gözlenen değişkenlere ilişkin tüm yapıların istatistiksel olarak anlamlı değerler ürettiği bulunmuştur ve analize ait değerler tablo 3.11’de sunulmuştur.

Tablo 3.11. Erkek veri setine ait ölçme modeline ilişkin standardize edilmiş ve edilmemiş çözümlene değerleri, standart hata ve t değerleri

Örtük ve Gözlenen Değişkenler	Standardize edilmemiş çözümlene değerleri	SH	t	Standardize edilmiş çözümlene değerleri
YEKRA				
Sıcaklık	3.66	.47	7.77*	.71
Düşmanlık	-2.01	.27	-7.36*	-.70
Kayıtsızlık	-2.42	.27	-8.94*	-.81
Ayrışmamış red	-.75	.15	-5.03*	-.51
YEKRB				
Sıcaklık	4.22	.46	9.19*	.79
Düşmanlık	-2.77	.38	-7.22*	-.68
Kayıtsızlık	-3.26	.32	-10.34*	-.87
Ayrışmamış red	-1.54	.24	-6.48*	-.62
ERKA				
Rol doyum	1.27	.32	4.01*	.47
Rol denge	2.08	.44	4.70*	.56
Yeterlik	3.24	.54	6.03*	.78
EY				
Parsel 1	3.62	.33	10.87*	.93
Parsel 2	3.51	.35	10.07*	.88
YD				
YDm1	1.26	.13	9.96*	.83
YDm2	1.18	.13	8.88*	.77
YDm3	1.34	.13	10.61*	.87
YDm4	1.39	.13	10.68*	.87
YDm5	1.53	.18	8.59*	.75
TPİ				
Özerklik	3.77	.37	10.20*	.86
Yeterlik	3.89	.39	9.96*	.84
İlişkili olma	3.51	.38	9.17*	.80

YEKRA: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Anne Formu, YEKRB: Yetişkin Ebeveyn Kabul Red Baba Formu, ERKA: Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, EY: Evlilik Yaşam, Parsel 1: Evlilik Yaşam Parsel 1, Parsel 2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YD: Yaşam Doyumu, YD1: Yaşam Doyumu madde 1, YD2: Yaşam Doyumu madde 2, YD3: Yaşam Doyumu madde 3, YD4: Yaşam Doyumu madde 4, YD5: Yaşam Doyumu madde 5, TPİ: Temel Psikolojik İhtiyaçlar
**p<0.05*

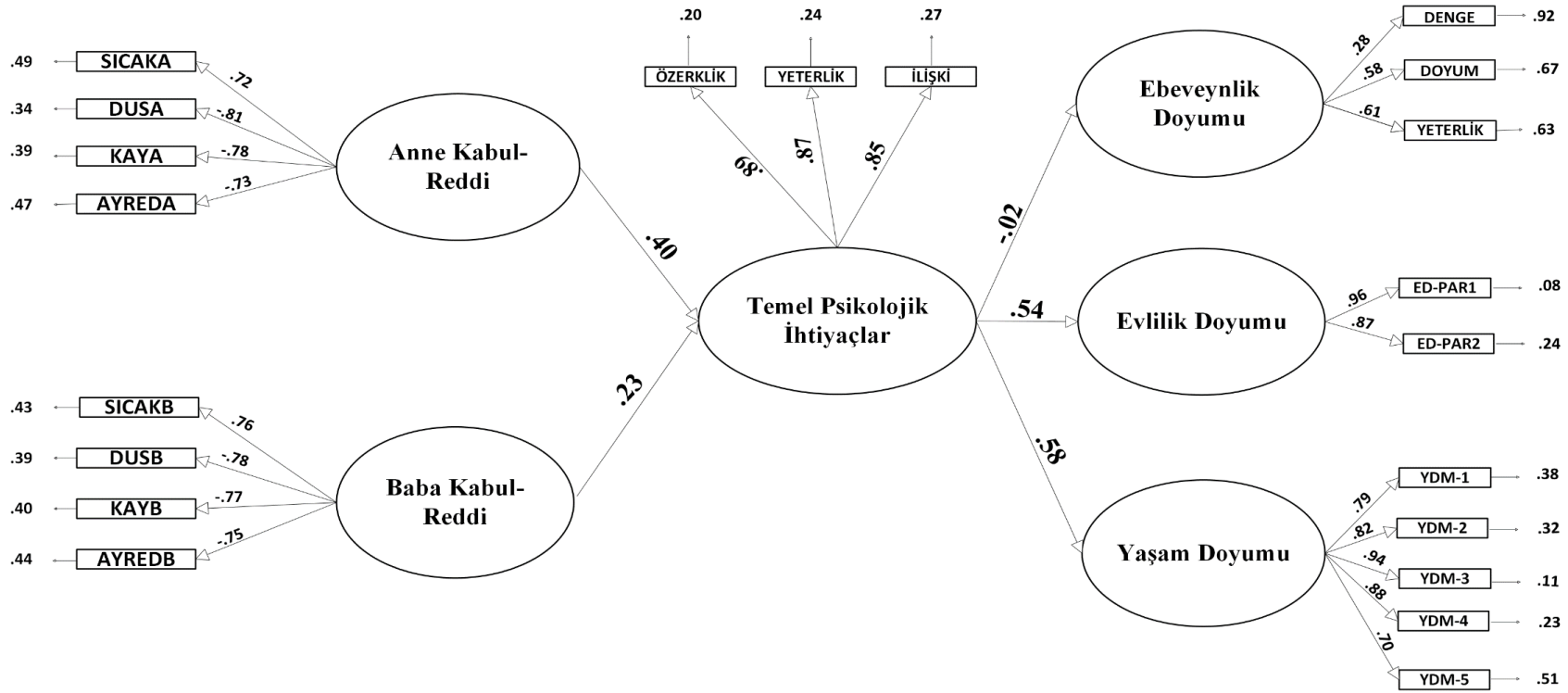
Tablo 3.11’de yer alan değerler incelendiğinde standardize edilmiş faktör yüklerinin .51 ile .93 arasında değiştiği ve tümünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, söz konusu istatistikler, ölçme modelindeki gözlenen değişkenlerin, örtük değişkenlerinin güvenilir göstergeleri olduğuna ilişkin kanıt olarak sunulmaktadır.

3.2.5. Kadın grubu için yapısal model analizinin incelenmesi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda kadın grubu için ebeveyn kabul reddi ile ebeveynlik doyum, evlilik doyum ve yaşam doyum arasındaki ilişkide temel psikolojik

ihtiyaçların aracılık rolü modeli test edilmiştir. Analiz sonucunda yapısal modelin kabul edilebilir değerler ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N= 161) = 340.03, p < .001; \chi^2/df = 1.68, CFI= .96, IFI= .96, RMSEA= .065$]. Analize ait sonuçlar şekil 3.1’de sunulmuştur

Şekil 3.1. Kadın grubuna ilişkin yapısal modele ait standardize edilmiş yol katsayıları

SICAKA: Sıcaklık Anne, DUSA: Düşmanlık Anne, KAYA: Kayıtsızlık Anne, AYREDA: Ayrışmamış Red Anne, SICAKB: Sıcaklık Baba, DUSB: Düşmanlık Baba, KAYB: Kayıtsızlık Baba, AYREDB: Ayrışmamış Red Baba, İLİŞKİ: İlişkili Olma, DOYUM: Rol Doyumu, DENGİ: Rol Denge, ED-PAR1: Evlilik Yaşam Parsel 1, ED-PAR2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YDM-1: Yaşam Doyumu Madde 1, YDM-2: Yaşam Doyumu Madde 2, YDM-3: Yaşam Doyumu Madde 3 YDM-4: Yaşam Doyumu Madde 4, YDM-5: Yaşam Doyumu Madde 5

Yapılan analiz sonuçları incelendiğinde kadınların annelerinden hatıladıkları kabul-red ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında. 40, hatırlanan baba kabul-reddi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında. 23 düzeyinde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda temel psikolojik ihtiyaçlar ile kadınların evlilik doyumları arasında. 54, temel psikolojik ihtiyaçlar ile yaşam doyumu arasında. 58 düzeyinde ilişkinin olduğu görülmüştür ancak temel psikolojik ihtiyaçlar ile kadınların ebeveynliklerinden aldıkları doyum ilişkisiz olarak bulunmuştur.

Yapılan analiz sonuçlarına göre kadınların, erken dönem ebeveynleriyle olan ilişkilerinin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunduğu görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında ise anneden algılanan kabul ve reddin babadan alınan kabul ve redde göre daha önemli olduğu görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının da kadınların evlilik doyumları ve yaşam doyumunlarını arttırdığını bulunurken, ebeveynlikten aldıkları doyum üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur.

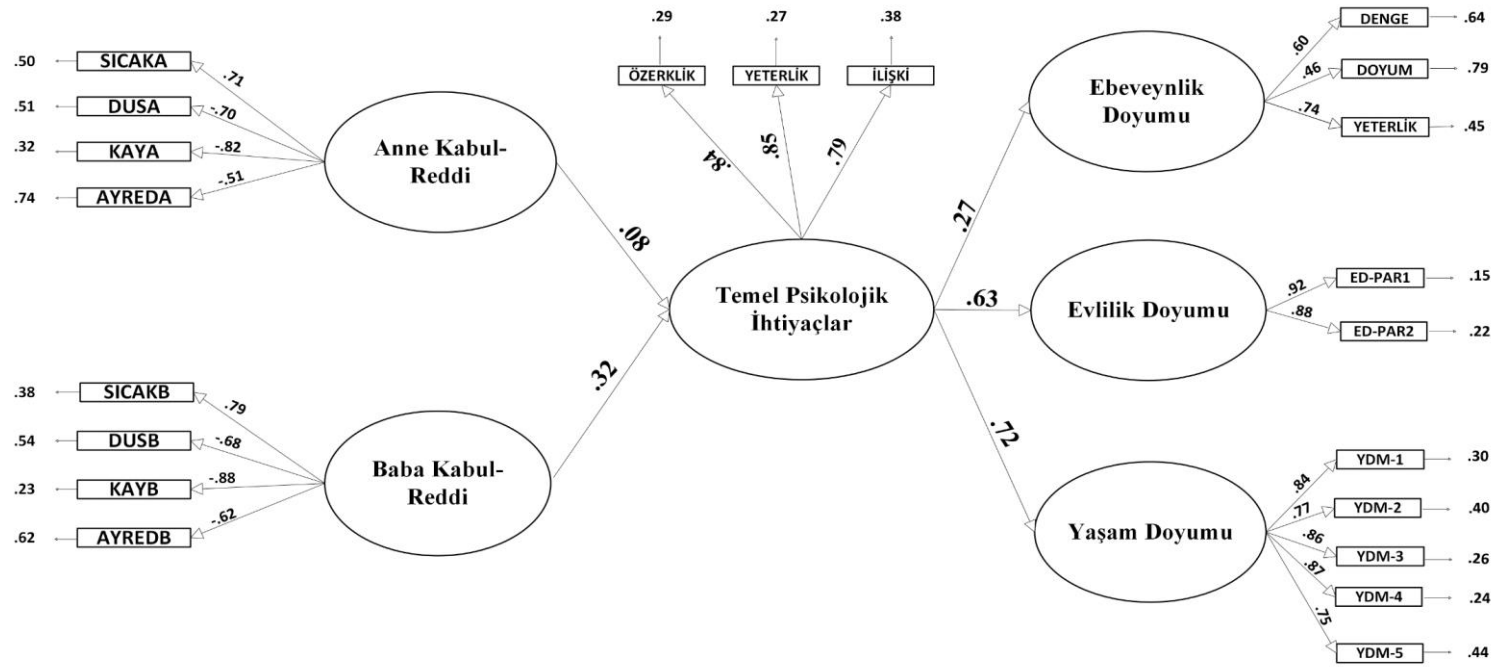
LISREL programı tarafından hesaplanan dolaylı etkilere ilişkin istatistikler, kadınların anneleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin evlilik doyumu üzerindeki dolaylı etkisinin 0.21 olduğunu ve bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ($t= 3.15$, $p< .05$) göstermektedir. Aynı şekilde, anneden algılanan kabul ve reddin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin de 0.23 olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t= 3.16$, $p< .05$) belirlenmiştir. Ancak anne ile ilişkiden algılanan kabul ve reddin ebeveynlik doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($t= -0.24$). Bu sonuçlar, kadınların anneleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul-reddin, evlilik doyumu ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin temel psikolojik ihtiyaçlar tarafından aracılık edildiğine dair kanıt olarak sunulmuştur.

Kadınların babaları ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin evlilik doyumu üzerindeki dolaylı etkisinin 0.12 olduğu ve bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t= 1.94$, $p< .05$) bulunmuştur. Aynı şekilde, babadan algılanan kabul ve reddin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin de 0.13 olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t= 1.94$, $p< .05$) belirlenmiştir. Ancak kadınların babalarından algıladıkları kabul ve reddin ebeveynlik doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($t= -0.24$). Bu sonuçlar, kadınların babaları ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul-reddin, evlilik doyumu ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin temel psikolojik ihtiyaçlar tarafından aracılık edildiğine dair kanıt olarak sunulmuştur.

Model testi sonucunda elde edilen değerler, modelin, temel psikolojik ihtiyaçlardaki varyansın %33'ünü, ebeveynlik doyumundaki varyansın %0'ını, evlilik doyumundaki varyansın %29'unu ve yaşam doyumundaki varyansın %34'ünü açıkladığını ortaya koymuştur.

3.2.6. Erkek grubu için yapısal model analizinin incelenmesi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda erkek grubu için ebeveyn kabul reddi ile ebeveynlik doyumunu, evlilik doyumunu ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılık rolü modeli test edilmiştir. Analiz sonucunda yapısal modelin kabul edilebilir değerler ürettiği bulunmuştur [$\chi^2 (N= 89) = 299,80, p < .001; \chi^2/df = 1.48, CFI = .94, IFI = .94, RMSEA = .070$]. Analize ait sonuçlar şekil 3,2'de sunulmuştur.

Şekil 3.2. Erkek grubuna ilişkin yapısal modele ait standardize edilmiş yol katsayıları

SICAKA: Sıcaklık Anne, DUSA: Düşmanlık Anne, KAYA: Kayıtsızlık Anne, AYREDA: Ayrışmamış Red Anne, SICAKB: Sıcaklık Baba, DUSB: Düşmanlık Baba, KAYB: Kayıtsızlık Baba, AYREDB: Ayrışmamış Red Baba, İLİŞKİ: İlişkili Olma, DOYUM: Rol Doyumu, DENGİ: Rol Denge, ED-PAR1: Evlilik Yaşam Parsel 1, ED-PAR2: Evlilik Yaşam Parsel 2, YDM-1: Yaşam Doyumu Madde 1, YDM-2: Yaşam Doyumu Madde 2, YDM-3: Yaşam Doyumu Madde 3 YDM-4: Yaşam Doyumu Madde 4, YDM-5: Yaşam Doyumu Madde 5

Yapılan analiz sonuçları incelendiğinde erkeklerin annelerinden hatırladıkları kabul-red ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında bir ilişki bulunmazken, hatırlanan baba kabul-reddi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında. 32 düzeyinde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda temel psikolojik ihtiyaçlar ile erkeklerin ebeveynlik doyumları arasında. 27, evlilik doyumları arasında. 63 ve temel psikolojik ihtiyaçlar ile yaşam doyumu arasında. 72 düzeyinde ilişkinin olduğu görülmüştür.

Yapılan analiz sonuçlarına göre erkeklerin, erken dönem ebeveynleri olan ilişkilerinden sadece babalarıyla olan ilişkilerinin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Erkeklerin anneleri ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul ve reddin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunmadığı görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının da erkeklerin ebeveynlik doyumları, evlilik doyumları ve yaşam doyumları ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

LISREL programı tarafından hesaplanan dolaylı etkilere ilişkin istatistikler, erkeklerin babadan algıladıkları kabul ve reddin ebeveynlik doyumu üzerindeki dolaylı etkisinin 0.09 olduğunu ve bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ($t= 1.43$, $p< .05$) göstermektedir. Aynı şekilde, babadan algılanan kabul ve reddin evlilik doyumu üzerindeki etkisinin de 0.20 olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t = 1.94$, $p<.05$) belirlenmiştir. Babadan algılanan kabul ve reddin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin ise 0.23 olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t= 1.96$, $p< .05$) bulunmuştur. Bu sonuçlar, erkeklerin babaları ile olan ilişkilerinden algıladıkları kabul-reddin, evlilik doyumu, yaşam doyumu ve ebeveynlik doyumu üzerindeki etkisinin temel psikolojik ihtiyaçlar tarafından aracılık edildiğine dair kanıt olarak sunulmuştur.

Model testi sonucunda elde edilen değerler, modelin, temel psikolojik ihtiyaçlardaki varyansın %14'ünü, ebeveynlik doyumundaki varyansın %07'sini, evlilik doyumundaki varyansın %39'unu ve yaşam doyumundaki varyansın ise %52'sini açıkladığını ortaya koymuştur.

4. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Araştırmanın amacı olan hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Aşağıda kadın ve erkek grubuna göre modelin test sonuçları ele alınmıştır.

Temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmasında yaşanacak sıkıntılar ve eksiklikler bireylerin kişilik gelişimlerinde olumsuzlukların yaşanmasına neden olurken, temel psikolojik ihtiyaçları sağlıklı bir şekilde doyurulan çocuklar, yetişkinlik dönemlerinde daha sağlıklı dinamikler gösterirler. Bu çalışmada araştırmanın amacı olan hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün cinsiyete göre değişip değişmediği incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda bulgular cinsiyete göre farklılık göstermiştir. Aşağıda bu farklılığın olası nedenleri ve araştırma sonuçları literatür ışığında tartışılmıştır.

4.1. Modelin Cinsiyete Göre Sonuçları

4.1.1. Modelin Erkek Grubuna Göre Sonuçları

Modelin erkek grubunda analizinden elde edilen bulgular; erkeklerin hatırladıkları baba kabul-reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun tam aracı rolü olduğunu ancak anne kabul reddi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında ilişki olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlara göre Türkiye’de evli erkeklerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile babadan algıladıkları kabul-red arasında ilişki bulunurken anneden algılanan kabul-red ilişkisiz bulunmuştur. Diğer bir değişle babanın özerklik desteğinin, duyarlılığının, kabulünün ve sıcaklığının bireyin özerklik, yeterlik ve ilişkili olma temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile ilişkili olduğu ve dolayısıyla ebeveynlikten, evlilikten ve yaşamdan alınan doyumla da ilişkili olduğu bulunmuştur.

Temel psikolojik ihtiyaçlar ile ilgili araştırmaların daha çok ergenler ve üniversite öğrencileri örneklemi üzerinde yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu araştırma yetişkinler üzerinde yapılan retrospektif bir çalışma olduğu için alanyazında benzer yöntemle yapılan kısıtlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Aynı zamanda EKAR Kuramıyla ilgili alanyazında çalışmalar olsa da bu çalışmaların büyük çoğunluğu psikolojik uyum ve ebeveynlerden algılanan

kabul-reddin doğurduğu psikolojik sorunlar üzerinedir. (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Britner, 2002). Diğer yandan alanyazında özerklik destekleyici ebeveynlik uygulamalarının kişilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir (Grolnick ve Pomerantz, 2009; Joussemet vd., 2008; Ng, Kenney-Benson ve Pomerantz, 2004; Soenens vd., 2007).

İlgili alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde erkeklerin ebeveynlik davranışlarının temelini çocukluk dönemlerinde kendi ebeveynleriyle ilişkilerinden gelişen yaşantıların oluşturduğu görülmektedir (Coleman ve Karraker, 1997; Holloway vd., 2005; Leerkes ve Crockenberg, 2002). Ebeveyn yetkinliğinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını değerlendirmede ebeveyn yetkinliği konusunda yapılan araştırmaların genellikle anneler üzerinde yapılmış olması (Büyüktaşkapu, 2012; Diken ve Aksoy, 2009; Montigny ve Lacharite, 2005; Sanders ve Wooley, 2005) bulgularımızın diğer araştırmalarla karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte konuyla ilgili yapılan az sayıda çalışmalardan bir tanesi Coleman ve Karraker'in (2000) yaptıkları araştırmadır. Bu çalışma çocukluk dönemlerinde ebeveynleriyle kabul edici, destekleyici ve sıcak ilişkileri olan erkeklerin kendi ebeveynliklerinde de çocuklarının büyüme ve gelişmeleri için ihtiyaçları olan kabul edici ve sıcak ortamı yarattıklarını ve kendi ebeveynliklerinden de yüksek doyum aldıklarını belirtmişlerdir. Mikulincer ve Shaver'in (2016) anne ve babaların bağlanma türleri ile ebeveynliklerinden aldıkları doyum arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, çocuk sahibi olmadan önce güvensiz bağlanma düzeyleri yüksek olan babaların ebeveynliklerinden beklentilerinin ve ebeveynlik doyumlarının da düşük olduğu bulunmuştur.

Kişilerin çocukluk dönemlerinde ebeveynleriyle olan ilişkilerinden karşılanan temel psikolojik ihtiyaçları kişilerin kendilerini birçok konuda yeterli hissetmelerini sağlamaktadır. Yeterlik ihtiyacı karşılanan bireylerin ebeveynlik öz yeterlik becerileri de daha gelişmiş olmaktadır (Coquat, 2018). Bu nedenle temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının dolaylı yoldan kişilerin ebeveynliklerden aldıkları doyum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. EKAR Kuramına göre çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden kabul görmeyen, ebeveynleri tarafından reddedilen çocuklar kendilerine yönelik olumsuz öz yeterlik inancı geliştirmektedirler. Olumsuz öz-yeterlik inancı kişinin; yetersizlik duyguları, günlük yaşamın taleplerini karşılamada yetersiz kaldığını düşünme, kişinin istediği şeyler için yeterince mücadele edemediğini hissetmesi gibi duygu ve düşüncelerle ilgilidir (Rohner, 1986). Kendilerini yetersiz, baş etme ve sorun çözme becerileri düşük olarak hisseden bu kişiler

ebeveynliklerinde karşılaştıkları sorunları da kolaylıkla çözemedikleri için kendilerini bu alanda da yetersiz hissetmekte ve dolayısıyla bu alandan aldıkları doyum azalmaktadır (Rohner, 2005).

Araştırmanın bir diğer bulgusu erkeklerin hatırladıkları baba kabul-reddi ile evlilik doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolü olduğu ancak anne kabul reddi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında ilişki olmadığıdır. İlgili alanyazında artık babaların da çocukların yaşamlarında en az anneler kadar önemli olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Akhtar ve Parens, 2015; Lamb, 2003; Rohner, 2001; Yavuzer, 2018). Bazı araştırmalarda ise baba kabul reddinin kişilerin yaşamında anne kabul reddine göre daha belirleyici olduğu bulunmuştur (Eryavuz, 2006; Parmar ve Rohner, 2005; Rohner ve Veneziano, 2001; Varan, 2005). Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir araştırmada, ilişkisinden memnun olan evli erkeklerin eşleriyle ilişkilerinde algıladıkları kabul-red, çocuklukta anneleri ile ilişkide algılamış oldukları kabul red ile ilişkili bulunmazken, babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul red ile yüksek düzeyde ilişkili olarak bulunmuştur (Eryavuz, 2006). Hindistan'da üniversite öğrencileri ile ebeveyn kabul reddi ve eş ile ilişkideki kabul reddin araştırıldığı bir çalışmada anneden algılanan kabul-red ilişkisiz bulunurken babadan algılanan kabul-red ilişkili olarak bulunmuştur (Parmar ve Rohner, 2005). İlgili alanyazındaki bu bulgular baba kabul-reddin öneminin vurgulanması açısından araştırmanın bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Partnerlerin ilişki doyumları ve ebeveynleri ile olan ilişkilerin incelendiği bir çalışmada, ebeveynleriyle daha az kabul edici ve sevecen ilişkileri olan erkeklerin evlilik doyumlarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Simpson, 1990). Benzer şekilde ebeveynleriyle reddedici ilişkileri olan ve bu nedenle kaygılı ve kaçınan bağlanma stili geliştiren erkeklerin evlilik doyumlarının daha düşük olduğu görülmektedir (Açık, 2008; Butzer ve Campbell, 2008; Hatch, 2008). Babalarını kuralcı, küçümseyici, cezalandırıcı ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı olarak hatırlayan erkeklerin de evliliklerinden aldıkları doyumun düşük olduğu belirtilmiştir (Sarı, 2012).

Temel psikolojik ihtiyaçlar ve evlilik doyumunu arasında yapılan araştırmalar, kişilerin var olan romantik ilişkilerinde partnerleri tarafından temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve ilişkilerinden aldıkları doyumunu açıklamaya yöneliktir (Çankaya, 2009; Patrick vd. 2007). Ancak yapılan bu araştırmada kişilerin çocukluk dönemlerinde ebeveynleri

ile olan ilişkilerinden karşıladıkları temel psikolojik ihtiyaçların şu anki evlilik doyumlarına etkisi araştırılmaktadır. Bu nedenle bu bölümde araştırmanın bulgularıyla dolaylı yoldan benzerlik gösteren araştırmalardan ve kuramsal açıklamalardan yararlanılmıştır. Genel olarak ortaya atılan kuramlar ve ulaşılan veriler, optimal sağlık ve gelişme için gerekli olan ve insanların nitelikli yakın ilişki deneyimleyebilmesi için birbirini destekleyen bu üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanması gerektiğini ileri sürmektedir (Guardia vd., 2000; Ryan ve Deci, 2000; Ryan ve Frederick, 1997). Deci ve Ryan (2014), benzer bir şekilde bu üç ihtiyacın karşılanmasının ilişkilerden alınan doyumunu arttırdığını belirtmişlerdir. Knee vd. (2005), özerklik ihtiyacı karşılanmış bireylerin ilişkilerinde çıkan sorunlara karşı daha az savunmacı olup, karşılarındaki kişilerin düşüncelerine daha fazla önem verdiklerini ve bu sayede çıkan sorunları daha kolay çözdüklerini belirtmişlerdir. Bu durum ise kişilerin yaşadıkları romantik ilişkilerden daha fazla doyum almalarını sağlamaktadır. Özerklik ve ilişkili olma ihtiyaçları ebeveynleri ve çevresi tarafından sağlıklı bir şekilde karşılanan bireyler, diğerleri ile sağlıklı ilişkiler kurarak sağlıklı iletişim ve paylaşımda bulunarak bu ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmek isterler. Dolayısıyla özerklik ve ilişkili olma ihtiyacı erken dönemlerinde karşılanan bireylerin yetişkinlik dönemlerinde yaşadıkları romantik ilişkilerinden doyum sağlayacakları belirtilmektedir (Galliher vd.,1998; akt., Güleç, 2020).

Genç yetişkinlerde bağlanma, erken dönem uyumsuz şemalar, psikolojik ihtiyaçlarının romantik ilişki kalitesi ile ilişkilerini incelemek amacıyla yapılan bir araştırmada temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının erkeklerin romantik ilişki kalitesinin en önemli yordayıcısı olduğu belirlenmiştir (Eşici, 2014). Grouzet vd. (2005) temel psikolojik ihtiyaçları daha az düzeyde karşılanan kişilerin dışsal motivasyonla hareket ettiklerini bu nedenle bu kişilerin iş hayatlarında çok daha fazla çalıştıklarını, kendilerine romantik ilişkide bulundukları partnerlerine zaman ayırmadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla dışsal motivasyonu yüksek olan kişiler en başta ilişkili olma ihtiyaçlarını ihmal ettikleri için çalışma hayatları ile ilişki hayatlarında denge kuramamaktadır. Bu durum ilişkilerinde yaşadıkları sorunları arttırmakta, aldıkları doyumunu azaltmaktadır. Başka bir araştırmada ise dışsal motivasyonları yüksek olan kişilerin yakın romantik ilişkilerinde partnerleriyle duygusal olarak bir bağ kurmak yerine, partnerlerini daha maddi yollarla tatmin ettikleri, daha yüzeysel ilişkiler yaşadıkları bu nedenle bu ilişkilerden daha az doyum aldıkları belirtilmiştir (Assor vd., 2004). Temel psikolojik ihtiyaçların yetersiz karşılanmasının hem yaşamdan düşük kalitede doyum alınmasıyla hem de evlilik ilişkisinden düşük kalitede doyum alınmasıyla ilişkili olduğu görülmektedir (Kasser ve Ryan, 1996).

Araştırmanın diğer bulgusu erkeklerin hatırladıkları baba kabul-red ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolü olduğudur. Baba çocuk ilişkisi ve ergenlerin yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmada, baba katılımı ve baba-çocuk arasındaki ilişkinin niteliği arttıkça, ergen erkeklerin yaşam doyumu düzeylerinin de arttığı belirtilmiştir (Videon, 2005). Babalarıyla sağlıklı, destekleyici ve kabul edici ilişkisi olan erkek çocuklarının kişilik gelişimlerinin daha olumlu bir şekilde tamamlandığı ve yetişkin olduklarında yaşamlarından daha fazla doyum aldıkları belirlenmiştir (Csikszentmihalyi ve Schneider, 2001). Ergenlerin anne-babaları ile olan ilişkileri ve öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, ebeveynleriyle daha sıcak ve kabul edici ilişkileri olan erkeklerin öznel iyi oluş düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Eryılmaz, 2011). Benzer bir araştırmada aile üyeleri arasında açık iletişim ve duygusal yakınlığın varlığı, üyeler arasında güvenin olması ergen erkeklerin yaşam doyumları ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Rask vd., 2003). Diğer yandan ebeveynlerini kuralcı, küçümseyici, aşırı koruyucu ve kötümser olarak algılayan genç yetişkin erkeklerin yaşam doyumlarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Tekin, 2019).

Genç yetişkinler üzerinde ana-babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünün incelendiği bir çalışmada, babanın çocuğa yönelik ilgili, sevecen, sıcak ve kontrolü içeren davranışları arttıkça genç yetişkinlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunda artış olduğunu, bu artışın da onların öznel iyi oluş düzeylerinde olumlu bir etki yarattığı bulunmuştur (Akbağ ve Ümmet, 2018). Anne ve çocuk arasındaki ilişki kontrol edildiğinde, baba katılımının, duyarlılığının, yakınlığının ve destekleyici davranışlarının yüksek olmasının çocuğun yeterlik ve özerklik ihtiyaçlarının karşılanması üzerinde etkili olduğu bu ihtiyaçları karşılanan çocukların ise yaşamlarında daha mutlu oldukları ve yaşamlarından daha fazla doyum aldıkları belirtilmiştir (Amato, 1994). Babanın kabulü, katılımı ve destekleyici şekilde davranması kişilerin kendilerini daha yeterli hissetmelerini, ilişkili olma ihtiyaçlarının, yeterlik ve özerklik ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu ihtiyaçları karşılanan kişilerin daha iyi ilişkiler kurdukları ve yakın ilişkilerinden daha fazla doyum sağladıkları görülmüştür (Soenens ve Beyers, 2012).

Günümüzde sosyal yaşamda yaşanan değişmelerle birlikte kadınlar çalışma hayatına daha fazla katılmaktadır. Kadınların eğitim düzeylerinin artması ve cinsiyet rollerinin değişmesi ev dışındaki sorumlulukları arttırırken, ev içindeki sorumluluklarını azaltmaktadır. Bu durum erkeklerin de çocuk bakımıyla ilgilenmelerini sağlamaktadır. Ancak bu gelişme

çok hızlı olmamakta, toplumun farklı kemlerinde etkisini göstermesi zaman almaktadır (Kuzucu, 2011). Ayrıca yapılan bu araştırma retrospektif bir araştırma olduğu için katılımcıların cevaplarında daha çok geleneksel aile yapısının etkileri olduğu ve geleneksel kültüre dayalı cinsiyete ait stereotiplerin yaygın olduğu düşünülmektedir.

Geleneksel ailelerde soylarının devamı için babalar özellikle erkek çocuk isterlerken, anneler çocuk cinsiyeti konusunda daha eşitlikçi isteklere sahiptirler (Kıray, 1999; akt., Taylan, 2009). Yine geleneksel ailelerde anneler ev içindeki işlerle ve bebeğin bakımıyla ilgilidir. Erkek çocuklarının belli bir yaşa geldikten sonra babalarıyla ilişkileri yoğunluk kazanmaya başlayıp, anneleriyle ilişkileri azalmaktadır. Çocukluk çağından sonra babalar erkek çocuklarına iş sağlama, yanlarında bulundurarak sosyalleşmelerini sağlama, aile içindeki ve toplumsal rolleri öğretme ve evlilik çağına geldiklerinde uygun eşi sağlama konusunda destek vermektedirler (Çağdaş, 2009). Babaların erkekler üzerinde etkilerinin daha fazla olmasının bir diğer nedeni ise babaların çocuk yetiştirmeye katılımlarının çocuğun cinsiyetinden de etkilenmesiyle açıklanabilir. Nitekim babalar, erkek bebeklerine daha fazla dokunup onlarla daha fazla oynamaktadırlar (Barnett ve Baruch, 1987; Marsiglio, 1991). Babaların, çocuklarının cinsiyetlerine göre sergiledikleri bu davranış farklılıkları çocukların yaşları büyüdükçe de devam etmektedir. Babalar erkek çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmekte ve erkek çocuklarına daha fazla yönlendirme yapmaktadırlar (Dipietro vd., 1984). Aynı zamanda babalar erkek çocuklarının cinsel gelişimleri ve cinsiyet rol gelişimleri üzerinde daha fazla sorumluluk hissetmekte ve daha çok ilgilenmektedirler (Yavuzer, 2018).

Geleneksel babanın rolü, çocuğu annesi ile olan sembiyotik ilişkiden koparıp dış dünya ile arasında bir köprü olmaktır ve babalar çocukların çevrelerini keşfedip dışarı ile ilişki kurmalarında annelere göre daha etkilidirler (Stern vd., 2016). Babanın hem çocuk için aile ve toplum arasında bir köprü olması hem de çocuğa sevgi veren bir nesne olması çocuğun sosyal gelişimi ve özgüveni üzerinde kimi zaman annelerden daha etkili olabilmektedir (Saygılı ve Çankırı, 2014; Yavuzer, 2010). Bu kapsamda erkelerin temel psikolojik ihtiyaçları ile baba ile ilişkiden algılanan kabul-reddin ilişkili olarak bulunup, anne ile ilişkiden algılanan kabul-reddin anlamsız bulunması ilgili literatürde dolaylı yoldan desteklenmektedir.

4.1.2. Modelin Kadın Grubuna Göre Sonuçları

Modelin kadın grubunda analizinden elde edilen bulgular; kadınların hatırladıkları anne kabul-reddi ile evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun tam aracı rolü olduğu ancak ebeveynlik doyumu ile ilişkisiz olduğu şeklindedir. Ayrıca kadınların hatırladıkları baba kabul reddi ile evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide de temel psikolojik ihtiyaç doyumunun tam aracı olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, kadınların hem anneden hem de babadan algılanan kabul temel psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden evlilik doyumu ve yaşam doyumunun artması ile ilişkili bulunurken, ebeveynlik doyumu ile ilişkisiz olarak bulunmuştur.

Yapılan araştırmada kadınların hatırladıkları anne-baba kabul-reddi ile ebeveynlik doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünün bulunmadığı görülmüştür. Türk kültüründe annelik kadının en önemli görevi olarak görüldüğü için bu görevi yerine getirmek başka bir koşula bağlanmamaktadır (Sümer, 1998). Başka bir deyişle annenin ebeveynliğinden doyum alması bu role olumlu ya da olumsuz bakmasının ötesinde anne için genel ve tartışmasız bir özellik gibi görülmektedir (Güler ve Yetim, 2008). Balcı (2000) kadın kavramı üzerine yaptığı çalışmada, kadını çocuk yetiştirdiği, onu yetişkin yaşama hazırladığı, sosyalleşmesine katkı sağladığı, kadının hem eş hem de anne olduğu bu nedenle bir bireyden çok bir kurumun parçası olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla çocuk yetiştirme kadının en temel görevi olarak görüldüğü için bu rolden bireysel olarak bir doyum alınacağı kadınlar tarafından düşünülmemektedir.

İlgili yurtdışı alanyazını incelendiğinde de yapılan ilk çalışmalar değerlendirildiğinde kültürel olarak benzer sonuçların olduğu görülmüştür. Teorilerde ve yapılan ilk araştırmalarda anneliğin kadının en önemli rolü ve kadının kimliğinin en önemli parçası olduğu görüşü savunulmuştur. Psikanalitik bakış açısına göre annelik kadınlar için doğuştan gelen ve içgüdüsel bir durum olarak tanımlanmıştır. Bu teoriye göre, annelik bir kadının kimliğinin merkezinde yer almakta ve kadınlar için bütünlük duygusunun temelini oluşturmaktadır (Caplan ve Hall-McCorquodale, 1995; Stewart, 2000). 1950 ve 1960'lı yıllarda kadınların yetenekleri ve istekleri göz ardı edilmiştir ve birincil sorumluluklarının çocuk yetiştirmek, iyi bir eş olmaları gerektiği görüşü hâkimdir (Stewart, 2000). Öyle ki o yıllarda iyi bir anne, hayatındaki her şeyden önce annelik rolünü üstlenmiş, kariyerini ve diğer rollerini ikinci planda tutan bir anne olarak tanımlanmıştır (Russo, 1976). Toplumda hakim olan bu inanışlar nedeniyle kadınlar anneliği kimliklerinin bir parçası olarak görüyorlardı ve bu rolden keyif

almak, doyum sağlamak o dönemde kadınların düşündükleri bir durum olarak değerlendirilmemektedir. Bu rolü reddetmek ya da ikinci plana atmak toplumun normalinden sapmak anlamına geliyordu (Russo, 1979).

1980’li yıllarda ortaya çıkan feminist görüş anneliğin kadınlarda içgüdüsel olarak var olduğu ve kadınların en önemli rollerinin annelik olduğu görüşüne karşı çıkmıştır (Gilligan, 1982). Bu görüş kadınların tek rollerinin annelik olmadığını, kadınların da iş hayatına katılarak farklı rolleri edinmeleri gerektiğini kadınlara hatırlatmıştır. Feminizm akımının da etkisiyle kadınlar artık annelik rolü açısından özgürleşmeye başlamışlardır (Stewart, 2000). Feminist görüşü temel alan Carol Gilligan (1982) ve Tuala Gordon (1990), çocuğuna bakım verme ve yardım etme davranışları toplum tarafından onaylanmayı bırakılırsa bu durumun kadınların ana rolü olmaktan çıkarak kadınların kendilerinin tercih edeceği bir role dönüşeceği belirtmişlerdir. Bu sayede kadınlar artık annelik rolünü kendileri tercih ettikleri için bu rolden alınacak doyumun da farkına varmaya başlamışlardır (Stewart, 2000). İlgili yurtdışı literatürü incelendiğinde Amerika’da 1980’lerde ebevenlik doyumunu ölçen ve açıklayan çok sayıda çalışmanın olmadığı görülmüştür (Kisker vd., akt., Sonenstein ve Wolf, 2000). Kadınların iş hayatına atılmasıyla birlikte ebeveynlik doyumunu alanında yapılan çalışmalarda artmaya başlamıştır (Sonenstein ve Wolf, 1991).

Aynı zamanda kadınların iş hayatına katılmasıyla birlikte ev içindeki sorumluluklara ve çocuk bakımına babaların katılımı da artmaya başlamıştır. Çocuk bakımıyla ilgili sorumlulukların babalarla paylaşılması artık bu görevin sadece annelere ait olmadığı düşüncesini güçlendirmiştir. Bu durumda annelik görevinin kadınların temel görevi olduğu düşüncesini yıkmakta yardımcı olmuştur (Gavin vd., 2002; Gee ve Rhodes 2003; Kalil vd., 2005). Yurtdışında tüm bu gelişmeler yaşanırken ülkemizde hala toplumun önemli bir kesiminde feminist görüşün ortaya çıkardığı bu düşünceler desteklenmemektedir. Araştırmada yaş ortalaması yüksek olduğu için annelikle ilgili görüşlerde hala geleneksek görüşün hakim olduğu düşünülmektedir.

Aynı zamanda ebeveynlik doyumunun algılanması ve ölçülmesi anneler için kişisel ilişkisel ve bağlamsal faktörler gibi çoklu değişkenlerle karmaşık, çok yönlü ilişkiler göstermektedir (Reece ve Harkless 1998). Dolayısıyla kadınlar için ebeveynlik doyum kavramı değerlendirilmesi zor bir kavram olduğu için alanyazında çok çalışılmamıştır. Yapılan çalışmalarda annelik rolünü etkileyen faktörlerin annesinin kişilik özellikleri, çocuğun davranışı, annenin tecrübesi, annelik depresyonu olduğu belirtilmiştir (Gilmore ve Cuskelly, 2012; La Valley ve Guerrero, 2012; Teti vd., 1996; Thompson ve Walker, 2004).

Araştırmanın bir diğer sonucu kadınların hatırladıkları anne-baba kabul-reddi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünün bulunduğudır. Eryavuz'un (2006) yetişkin örneklem üzerinde yaptığı bir çalışmada kadınların romantik ilişkilerinde aldıkları doyum hem çocuklukta anneleriyle ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red hem de babaları ile olan ilişkide algılamış oldukları kabul-red ile ilişkili olarak bulunmuştur. Çocukluk döneminde algılanan kabul reddin yetişkinlik döneminde yakın ilişkiler üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, kadınların çocukluklarında ebeveynlerinden kabul almasının yetişkinlik döneminde kurdukları yakın ilişkilerinden aldıkları memnuniyeti ve doyumu arttırdığı bulunmuştur (Varan, 2004). Ebeveynlerini küçümseyici cezalandırıcı ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı olarak algılayan kadınların evlilik doyumları düşük olmaktadır (Sarı, 2012).

Mutlu bir evliliğin en önemli yordayıcılarından biri bireyin ebeveynleriyle ilişkileridir. Bireylerin ebeveynleriyle olumlu ilişkilerinin olması, büyüdüleri aile ortamının sağlıklı olmasının yetişkinlik dönemlerinde kendi evlilik doyumlarını ve evliliklerinin niteliğini arttırdığı belirtilmiştir (Güngör, 2007). Kadınların ve erkeklerin evliliklerinin kök aileleri ile olan sıcak, samimi ve kabul edici ilişkiden önemli ölçüde etkilendiği, bu etkinin kadınlar üzerinde erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir (Sabatelli ve Bartle-Haring, 2003). Kadınların hem annelerinden algıladıkları hem de babalarından algıladıkları ebeveyn tutumları ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki olup bu ilişki demokratik ebeveyn tutumuyla yetiştirilen kadınlarda daha yüksektir (Yıldız, 2013).

Ebeveynlerine güvenli bağlanan kadınların içsel motivasyonlarının daha yüksek olduğu bu nedenle romantik ilişkide kendi istedikleri için kaldıkları ve romantik ilişkilerinden daha fazla doyum sağladıkları, ebeveynlerine güvensiz bağlanan kadınların ise dışsal motivasyonlarının daha yüksek olduğu, kendilerini ilişkilerinde güvensiz hissettikleri ve ilişkilerinden daha düşük doyum aldıkları görülmektedir (Leak ve Cooney, 2001). Baba ve anne katılımının çocuk üzerindeki etkilerinin incelendiği boylamsal bir çalışmada, 33 yaşına gelen evli kadınlardan alınan ölçümlerde erken dönemde anne ve baba katılımının yüksek olması kadınların temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması aracılığıyla kadınların evliliklerinden aldıkları doyumla ilişkili olduğu bulunmuştur (Flouri ve Buchanan, 2002).

Çocuklukta yaşananların, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin yetişkin dönemdeki romantik ilişkiler üzerindeki etkisi alanyazında birçok kuramcı tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Freud, ebeveyn ve çocuk arasında oluşan sevginin en güçlü sevgi ilişkisi

olduğunu ve bu ilişkinin insan davranışını hayatının sonuna kadar güdüleyen bir güç olduğunu belirtmiştir (Freud, 1979; Akt., Eryavuz, 2006). Bağlanma kuramına göre ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin etkileri devamlılık göstermektedir. Dolayısıyla erken dönem ebeveyn çocuk ilişkileri yetişkin dönemde kurulan romantik ilişkiler üzerinde de oldukça önemli olmaktadır (Diehl vd., 1998). Bu kurama göre erken çocukluk döneminde ebeveynlerle kurulan ilişkiler doğrultusunda çocuklar, yaşamlarındaki önemli kişileri algılayışlarına yönelik içsel modeller geliştirmektedirler. Kişiler, yeni kurdukları ilişkilerde geliştirdikleri bu içsel modellere göre hareket etmektedirler. Bu modeller kişilerin ilişkilerde kendilerini nasıl gördüklerini ve partnerlerinin onları ne kadar kabul ve reddeceğini belirlemektedir (Collins vd., 2002). EKAR Kuramı da bağlanma kuramındaki içsel modeller kavramına benzer olarak zihinsel temsiller kavramından yola çıkarak çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkilerin yetişkin dönemde kurulacak ilişkilerin prototipini oluşturduğunu savunmaktadır (Rohner, 2005). Kuramda ebeveynleri tarafında kabul görmemiş ve ebeveynleri ile sıcak samimi ilişki kuramamış çocukların yetişkinlik dönemlerinde bağımlı ya da savunucu bir şekilde bağımsız; duygusal olarak tepkisiz; düşmanca, saldırgan ve saldırganlık duygularını denetlemede sorunlar yaşayan; olumlu öz-saygı ve yetersizlik; olumsuz bir dünya görüşüne sahip ve çocukken kabul edilmiş yetişkinlere göre duygusal açıdan daha tutarsız yetişkinlere dönüştüğü belirtilmektedir. Dolayısıyla bu kişiler kurdukları yakın ilişkilerde ve evlilik ilişkilerinde daha çok sorunlar yaşamakta ve bu nedenle daha az doyum almaktadırlar (Eryavuz, 2006). Aynı zamanda kişilerin evliliklerinden aldıkları doyum üzerinde temel psikolojik ihtiyaçların doyurulması da etkili olarak bulunmuştur. Çocukluk döneminde ebeveynlerle kurulan kabul edici ve destekleyici ilişkiler sayesinde çocukların özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçları karşılanmaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Bu ihtiyaçları karşılanan kişiler kendi kararlarını kendileri alabilen, problem çözme becerileri yüksek, karşıdaki kişilerin isteklerine duyarlı, duygularını ve düşüncelerini ifade edebilen, diğer insanların ihtiyaçlarına duyarlı olarak yetişmektedirler (Guardia vd., 2000). Dolayısıyla bu kişilerin evliliklerinden aldıkları doyumun yüksek olması alanyazınla uyumlu olarak beklenen bir sonuçtur.

Araştırmanın diğer bulgusu kadınların hatırladıkları anne-baba kabul-reddi ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolü olduğudur. Benzer şekilde Park (2004) yaptığı bir araştırmada, çocukluk döneminde ebeveynlerin destekleyici olduğu, aile üyeleri arasında güven, sevgi, açık iletişim ve tüm aile üyelerinin aileye katılımlarının olduğu ev ortamında yetişen kadınların yaşam doyumları düzeylerinin daha

yüksek olduğu ifade edilmiştir. Ebeveynleri ile kurduğu sağlıklı ve kabul edici ilişki sayesinde güvenli bağlanma stili geliştiren kadınların ileride yaşamlarından daha fazla doyum aldıkları bulunmuştur (La Guardia vd., 2000). Çocukluk döneminde ebeveynleriyle pozitif ilişkisi olan kadınlar daha iyi öznel iyi oluşa ve yaşam doyumuna sahip olduklarını ifade etmişlerdir (An ve Cooney, 2006).

Kocayörük, Altıntaş ve İçbay' ın (2015) yaptıkları araştırma sonucuna göre çocuk tarafından algılanan ebeveyn desteği ve sıcaklık ebeveynlere göre farklılaşmaktadır. Araştırma sonucunda çocukların annelerini daha sıcak ve destekleyici olarak algıladıkları bulunmuştur. Ancak anneler daha sıcak ve destekleyici olarak algılansa da babanın da çocukların yeterlik ve özerkliklerinin gelişmeleri üzerinde etkili olduğunu ifade edilmektedir. Anneden ve babadan alınan özerklik desteği ve sıcaklığın ergenlerin iyi oluşları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada ergenlerin babalarına oranla annelerinden daha yüksek düzeyde sıcaklık, katılım ve özerklik desteği algıladıklarını bu durumun ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Duineveld vd., 2017). Grolnick vd. (1991) yaptıkları bir çalışmada, algılanan anne ve baba özerklik desteği ve katılımının çocukların kendilerini özerk ve yeterli algılamaları arasında bir ilişki bulunduğunu ancak bu durumun annenin katılımı ve özerklik desteği ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda bu ihtiyaçları karşılanan kadınların yaşamlarından aldıkları doyumun daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Akbağ ve Ümmet (2018), çocukluk döneminde anne ile ilişkiden algılanan kabul ve ilginin çocukların özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarını karşılayarak genç yetişkinlik döneminde kadınların öznel iyi oluşlarıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada babanın çocuğa olan ilgisi ve kabulü arttıkça kişilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunda bir artış olmakta ve bu artış öznel iyi oluş ve yaşam doyumu düzeylerini etkilemektedir.

Bir diğer çalışmada, kadınların anne babalarını yakın, sıcak ve destekleyici olarak algılamalarının ve temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının öznel iyi oluşu yordadığı belirtilmiştir (Gök, 2019). Yine aynı şekilde Diseth vd. (2012) ergenler üzerinde yaptıkları bir çalışmada ebeveynleri ile samimi ve kabul edici ilişkileri olan kız öğrencilerin yaşam doyumu ve akademik başarılarının daha yüksek olduğu ve bu duruma temel psikolojik ihtiyaçların aracılık ettiği bulunmuştur. Anne baba algısı ve ergenlerin iyi oluşları üzerinde temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelendiği bir başka çalışmada ebeveynlerini kabul edici, destekleyici ve yakın olarak algılayan kız öğrencilerin öznel iyi oluş ve yaşam

doyumunu düzeyleri yüksek olarak bulunmuştur. Anne baba algısı ve öznel iyi oluş arasındaki bu ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracı değişkenin modele eklenmesiyle daha da artmıştır (Camoğlu ve Kocayörük, 2019). İlgili yurtiçi ve yurt dışı alanyazın incelemeleri sonucunda bulunan bu bulgular araştırmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bu bulgular, Öz Belirleme Kuramı'nın kişinin hayatını tutarlı, amaçlı ve tatmin edici olarak algılayıp bu hayattaki temel rollerinden doyum alabilmesi için temel psikolojik ihtiyaç doyumunun önemli olduğu görüşünü desteklemektedir. Araştırmada bağımlı değişken olarak kişilerin yaşamlarındaki üç temel alan olan ebeveynlik, evlilik ve bireysel yaşamlarından aldıkları yaşam doyumunu değişkenleri seçilmiştir. Temel psikolojik ihtiyaçlar ile bu alanlardan alınan doyumların birbirleriyle ilişkili olacağı düşünülmüştür. Araştırmada, beklenildiği gibi hem kadın grubunda hem de erkek grubunda yaşam doyumunu ve evlilik doyumunu değişkenlerinin temel psikolojik ihtiyaçlar ile orta ve yüksek düzeyde ilişki gösterdiği bulunmuştur. Ancak erkeklerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile ebeveynlik doyumları arasında bir ilişki bulunurken, kadınların temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile ebeveynlik doyumunu arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Temel psikolojik ihtiyaçları açıklamak için yapılan araştırmalar gelişimsel ve durumsal araştırmalar olmak üzere iki grupta yapılmaktadır. Durumsal araştırmalar kişilerin şu anda yaşadıkları yakın ilişkilerde (akran, romantik partner, sosyal çevre) temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının etkilerini açıklamaya çalışmaktadır. Gelişimsel araştırmalar ise çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarını destekleyen ailelerde büyümelerinin etkilerini açıklamaya çalışmaktadır. Gelişimsel araştırma sonuçları ebeveynleriyle daha güvenli ve tatmin edici ilişkiler yaşayan çocukların, hayatlarındaki birçok görev ve faaliyet için daha özerk bir şekilde motive olma ve doyum sağlama eğiliminde olduklarını göstermiştir. (Deci ve Ryan, 2014). Temel psikolojik ihtiyaçların yetersiz bir şekilde karşılanması ise düşük kalitede yaşam doyumunu, romantik ilişki doyumunu ve yakın ilişki doyumuyla ilişkili olarak bulunmuştur (Kasser ve Ryan, 1996).

Alanyazına bakıldığında araştırma modelinde yer alan tüm bu değişkenleri bütüncül şekilde ele alan bir çalışma bulunmamıştır. Ancak özellikle temel psikolojik ihtiyaçlar ile ilişki doyumunu ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Buunk ve Nauta, 2000; Patrick vd., 2007). Temel psikolojik ihtiyaçları doyurulan kişiler yaşamlarında kendilerini daha iradeli, becerikli, başarılı ve yeterli olarak

algıladıkları için bu bireylerin diğer kişilerle ve kendileriyle kurdukları ilişkilerde uyum yakalamaları ve bütünlük elde etmeleri daha olasıdır (Kaap-Deeder vd., 2020). Dolayısıyla temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan kişilerin yakın ilişkilerinden ve yaşamdan aldıkları doyum artmaktadır. Yapılan araştırmada da her iki cinsiyet grubunda da temel psikolojik ihtiyaçlarla en yüksek ilişki evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasında bulunmuştur.

İlgili alanyazında araştırma sonuçları kişilerin; mutluluklarında, kendilerini iyi hissetmelerinde ebeveynlerin çok önemli rolü olduğu görüşünü desteklemektedir. Ebeveynleri ile sıcak, samimi, destekleyici ilişkileri olan kişilerin temel psikolojik ihtiyaçları daha fazla doyurulmaktadır. Bu durum ise davranışlarında, kararlarında özgür biçimde seçim hakkı olan kişilerin daha mutlu ve yüksek motivasyona sahip olmalarını; kendilerine daha fazla güvenmelerini; baş etme ve problem çözme becerilerinin daha iyi gelişmesini, yaşamda da yüksek düzeyde işlevde bulunabilmelerini, değer verdikleri kişilerle daha yüksek düzeyde aidiyet geliştirebilecek ilişkiler kurabilmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle bu kişilerin ebeveynliklerinde, evliliklerinde ve yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla daha etkili baş edebildikleri ve tüm bu alanlardan daha fazla doyum sağladıkları belirtilmiştir (Buunk ve Nauta, 2000; Camoğlu ve Kocayörük, 2019; Sheldon vd., 1996). Bu nedenle Öz Belirleme kuramında iyi olma, yaşamın farklı alanlarından doyum alma ve daha sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurma doğrudan temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmasının bir işlevi olarak belirtilmektedir (La Guardia vd., 2000; Reis vd., 2000; Sheldon ve Elliot, 1999).

Sonuç olarak birlikte ele alındığında bulgular, kişilerin çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile olan ilişkilerinde algıladıkları sevgi, destek, kabul ister ebeveynlerin her ikisinden ister tek bir ebeveynnden gelsin bu durum çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulması açısından oldukça önemlidir. Ebeveynlerin tarafından temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan çocuklar ise ilk olarak psikolojik uyumu ve iyi oluşu yüksek bireyler olarak yetişmektedirler. Bu kişiler kendilerini yeterli hissettikleri için yaptıkları işlerden, kendilerini özerk hissettikleri için verdikleri kararlardan, kurdukları kişilerarası ilişkilerden özetle yaşamdaki her alandan daha fazla doyum sağlamaktadırlar. Aynı zamanda araştırmada elde edilen bulgulara dayanarak Öz Belirleme Kuramı'nın Türk kültürü ile uyumlu ve benzer sonuçlar gösterdiği söylenebilir.

4.2. Araştırmanın Sonuçları

Hatırlanan anne-baba kabul reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracılığına ilişkin aracı rolünün test edildiği bu çalışmada, kişilerin çocukluk dönemlerine yönelik hatırladıkları anne ve baba kabul reddinin temel psikolojik ihtiyaçlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Hatırlanan anne ve baba kabul-reddi ile ebeveynlik doyumu, evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye temel psikolojik ihtiyaçlar tam aracılık etmektedir.

Araştırmada incelenen hatırlanan anne kabul-reddi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaştığı bulunmuştur. Kadınlar için annelerinden temel psikolojik ihtiyaçlara giden yol anlamlı iken, erkekler için bu ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bu nedenle hatırlanan baba kabul-reddi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür.

Temel psikolojik ihtiyaçlar ile evlilik doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Hem kadın hem erkek grubunda kişilerin çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yetişkinlik dönemlerinde hem evliliklerinden hem de yaşamlarından aldıkları doyum üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Araştırmanın diğer sonucu temel psikolojik ihtiyaçlar ile ebeveynlik doyumu arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaştığı şeklindedir. Kadınlar için temel psikolojik ihtiyaçlardan ebeveynlik doyumuna giden yol anlamsızken, erkekler için bu yol anlamlı olarak bulunmuştur. Bir diğer değişle kadın grubunda temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile ebeveynlik doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, erkek grubunda temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile ebeveynlik doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.3. Öneriler

4.3.1. Uygulamacıya Öneriler

Bu çalışma retrospektif bir çalışma olduğu için ebeveynlerin erken çocukluk dönemlerinde olan kabul-reddinin çocuğun temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumu aracılığıyla yetişkin yaşamında farklı alanlardan aldığı doyuma etkisini ortaya koyduğundan geliştirilecek olan anne-baba eğitim programlarının düzenlenmesine yardımcı olabilir. Yapılan araştırma sonuçları Öz Belirleme kuramında vurgulanan temel psikolojik ihtiyaçların

kişilerin yaşamında önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle anne-baba eğitim programlarının oluşturulmasında temel psikolojik ihtiyaçları destekleyecek ebeveyn davranışlarının geliştirilmesine yönelik içerikler geliştirilebilir. Benzer çalışmalarda olduğu gibi yapılan bu çalışmada da temel psikolojik ihtiyaçları doyurulan kişilerin yaşamlarında kendilerini daha iradeli, başarılı ve yeterli olarak algıladıkları için bu bireylerin diğer kişilerle ve kendileriyle kurdukları ilişkilerde uyum yakalamaları ve bütünlük elde etmeleri daha olasıdır. Dolayısıyla temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan kişilerin yakın ilişkilerinden ve yaşamın her alanından aldıkları doyumun arttığı bulunmuştur. Bu nedenle temel psikolojik ihtiyaçların rolüne ve gücüne ilişkin bu sonuçların anne-baba eğitim programlarına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

İlgili alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de uygulanan anne-baba eğitim programlarına yönelik çalışmaların daha çok anne katılımı üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür ancak yapılan araştırmada babaların da çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması üzerinde oldukça önemli olduğu bulunmuştur. Doğu ülkelerindeki babalar diğer ülkelerdeki babalara göre çocuklarına duygusal olarak daha mesafeli davranma ve çocuklarıyla daha az ilgilenme eğilimindedirler (Ishii-Kuntz vd., 2004). Ancak yapılan araştırmada babaların çocuk yetiştirmeye daha az katılım gösterme ve ilgilenme eğiliminde olduğu ülkeler arasında gösterilen Türkiye’de bile babaların ilgisi, kabulü, sıcaklığı ve desteği ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki; kadın, erkek ve genel olmak üzere tüm gruplarda anlamlı olarak bulunmuştur. Bu nedenle bu çalışma baba-çocuk ilişkisinin yetişkin yaşam üzerindeki etkilerini değerlendirmesi açısından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla psikologlar, psikolojik danışmanlar, ilgili alanlarda çalışan sosyal hizmet uzmanları ve eğitimciler, anne ve babalara yönelik hazırlayıp yürüttükleri hem bireysel hem de grupla yapılan psikoeğitim veya müdahale programlarının içeriğini çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya ve bu konuda anne babalara farkındalık kazanmaya yönelik çalışmalar yapabilirler.

4.3.2. Araştırmacıya Öneriler

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin zaman serili çalışmalarla yıllara göre değişiminin incelenmesi sonuçların gücünü arttıracaktır. Anne ve baba kabul reddinin kişi üzerindeki etkisine aracılık edebilecek psikolojik sağlamlık, psikolojik esneklik, baş etme becerileri, problem çözme becerileri, etkili iletişim kurma gibi değişkenlerin yapılan araştırmalarda ebeveynlik doyumunu, evlilik doyumunu ve yaşam doyumunu değişkenleriyle ilişkili

olarak bulunmuştur. Bu nedenle bu değişkenler etkisi ve ilişkisi incelenebilir. Aynı zamanda temel psikolojik ihtiyaçlar değişkenin yetişkin örneklem üzerinde araştırıldığı çok fazla sayıda araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle yetişkin örneklem üzerinde temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının araştırılması ilgili alanyazına katkı sağlayabilir.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada elde edilen bulgular ilgili alanyazına katkı sağlamanın ve erken dönemde ebeveynler ile olan ilişkilerden karşılanan temel psikolojik ihtiyaçların yetişkin yaşamı üzerindeki etkilerini ve önemini vurgulamanın dışında birtakım sınırlılıklara sahiptir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar çalışma grubunu oluşturan 250 yetişkinin gönüllü katılımıyla elde edilen verilere dayanmaktadır. Araştırma sonuçlarının genellenebilirliğini arttırmak amacıyla bir sonraki çalışmalar bu katılımcı sayısını arttırarak ve daha geniş kitlelere ulaşarak benzer çalışmaları uygulayabilirler. Aynı zamanda araştırmada test edilen model, yeni evli çiftler, küçük çocuğu olan çiftler gibi farklı aile yaşam döngüsüne sahip olan gruplar üzerinde çalışılabilir. Evlilik yılı, çocuk sayısı ve çocuk yaşı düzenleyici değişken olarak modele alınabilir. İkinci olarak, bu araştırma kesitsel bir araştırma olduğu için ilgili değişkenler arasındaki ilişkiler boylamsal bir çalışmayla daha iyi açıklanabilir.

Bu araştırmada öz bildirime dayalı ölçekler kullanılmıştır. Hatırlanan ebeveyn kabul reddinin evlilik doyumu, ebeveynlik doyumu ve yaşam doyumu üzerindeki daha geniş ve nedensel etkilerini açıklamak amacıyla nitel ve karma yöntemler kullanılarak araştırma modeli geliştirilip test edilebilir. İleride yapılacak olan çalışmalarda kişinin bildirimini yanı sıra kişilerin ebeveynlerinden de bildirim alınarak çok kaynaklı değerlendirmeler yapılması daha net sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir. Aynı zamanda araştırmada Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği'nin yatırım alt boyutuna ait maddeler araştırmanın veri setiyle uyum göstermediği için ölçekten çıkarılmıştır. Araştırmada rol denge, rol doyum ve yeterlik alt boyutları kullanılmıştır. Bu durum ölçeğin veri setini temsil etmesi ve ölçmesi açısından ciddi bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Evlilik doyumu, ebeveynlik doyumu ve yaşam doyumu durumsal faktörlere göre sürekli değişen değişkenlerdir. Bu nedenle araştırma modelinde aracılık etkisi incelenen değişkenin yanında, farklı değişkenlerin hatırlanan ebeveyn kabul reddinin evlilik doyumu, ebeveynlik doyumu ve yaşam doyumunu açıklamasındaki etkileri incelenerek araştırma modeli geliştirilebilir. Dolayısıyla gelecekteki araştırmalar değişim üreten kaynakları belirleyip, bu durumları nedensel ilişkiler bağlamında değerlendirebilir.

KAYNAKLAR

- Açık, Ö. (2008). *Evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Adie, J. W., Duda, J. L. & Ntoumanis, N. (2008). Autonomy support, basic need satisfaction and the optimal functioning of adult male and female sport participants: A test of basic needs theory. *Motivation and Emotion*, 32(3), 189-199.
- Akbağ, M. ve Ümmet, D. (2018). Ana-Babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50), 59-85.
- Akça, R. P. (2012). Ana babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu olmaları. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, 1(29), 1-13.
- Akgündüz, Y. ve Bardakoğlu, Ö. (2012). Subjective well-being levels of vocational high school students. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 1(2), 101-107.
- Akhtar, S. ve Parens, H. (2015). *Gerçek ve Hayali Babalar*. İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri.
- Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 56(4) 1031-1042.
- An, J. S., & Cooney, T. M. (2006). Psychological well-being in mid to late life: The role of generativity development and parent-child relationships across the lifespan. *International Journal of Behavioral Development*, 30(5), 410-421.
- Andersen, S. (2000). Fundamental human needs: Making social cognition relevant. *Psychological Inquiry*, 11(4), 269-276.
- Anderson, J. C. & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411- 423.
- Angner, E. (2010). Subjective well-being. *Journal of Socio-economics*, 39(3), 361-368.

- Appleton, S. & Song, L. (2008). Life satisfaction in urban China: Components and determinants. *World Development*, 36(11), 2325-2340.
- Archuleta, K. L., Britt, S. L., Tonn, T. J. & Grable, J. E. (2011). Financial satisfaction and financial stressors in marital satisfaction. *Psychological Reports*, 108(2), 563-576.
- Ardelt, M. & Eccles, S. J. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues*, 22(8), 944-972.
- Assor, A., Roth, G. & Deci, E. L. (2004). The emotional costs of perceived parental conditional regard: A self-determination theory analysis. *Journal of Personality*, 72(1), 47-87.
- Balcı, A. (2000). "Kadın Kavramı ve Kadının Toplumsal Yaşamdaki Yeri: Metaforik bir araştırma", A Century of Women in Turkey: Uluslararası Sempozyum, Boğaziçi Üni., İstanbul, 12-14.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change, *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122-147.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise Of Control*. New York, NY: W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.
- Barnett, R. C. & Baruch, G. K. (1987). Determinants of father's participation in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 49(1), 29-40.
- Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality & Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Baumeister, R. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.

- Baumrind, D. (1991). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4, 1-103.
- Bayer, Ö. (2017). *Evlilik doyumu ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Bayram, N. (2016). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: AMOS Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beach, S. R. H., Katz, J., Kim, S. & Brody, G. H. (2003). Prospective effects of marital satisfaction on depressive symptoms in established marriages: A dyadic model. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20(3), 355–371.
- Bell, R. Q. (1968). A reinterpretation of the direction of effects in studies of socialization. *Psychological Review*, 75, 81– 951.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83–96.
- Bembenutty, H. (2007). The last word: An interview with Frank Pajares: God, the devil, William James, the little prince, and self-efficacy. *Journal of Advanced Academics*, 18(4), 660-677.
- Berne, E. (2001). *Hayat Denen Oyun*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Bollman, S., Schumm, W., Jurich, A. & Yoon, G. (1997). Predicting marital satisfaction from ideal and actual maternal roles. *Psychological Reports*, 80, 99-106.
- Boreck, A., Ferris, L. D., Chang, C. H. & Rosen, C. C. (2016). A review of Self-Determination Theory's basic psychological needs at work. *Journal of Management*, 42(5), 1195-1229.
- Bowen, M. (1976). *Theory in the Practice Of Psychotherapy*. New York: Gardner Press.

- Bowlby, J. (1988). Developmental psychiatry comes of age. *American Journal of Psychiatry*, 145, 1-10.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D. & Beach, S. R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of marriage and family*, 62(4), 964-980.
- Brenning, K., Soenens, B., Van Petegem, S. & Vansteenkiste, M. (2015). Perceived maternal autonomy support and early adolescent emotion regulation: A longitudinal study. *Social Development*, 24(3), 561-578.
- Bretherton, I. (1992). The origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Buckner, J. P., & Fivush, R. (2000). Gendered reminiscing. *Memory*, 8(6), 401-412.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buist, K. L., Dekovic', M., Meeus, W. & Van Aken, M. A. G. (2004). Reciprocal relationships between early adolescent attachment and internalising and externalising problem behaviour. *Journal of Adolescence*, 27(3), 251-266.
- Buri, J. R., Murphy, P., Richtsmeier, L. M. & Komar, K. K. (1992). Stability of parental nurturance as a salient predictor of self-esteem. *Psychological Reports*, 71(2), 535-543.
- Butzer, B., & Campbell, L. (2008). Adult attachment, sexual satisfaction, and relationship satisfaction: A study of married couples. *Personal relationships*, 15, 141- 154.
- Buunk, B.P. & Nauta, A. (2000). Why intraindividual needs are not enough: Human motivation is primarily social. *Psychological Inquiry*, 11(4), 279-283.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilişsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüktaşkapu, S. (2012). Annelerin özyeterlik algıları ile 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 18-30.

- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127-136.
- Camoğlu, G. E. ve Kocayörük, E. (2019). Anne-Baba algısı, aile aidiyeti ve psikolojik ihtiyaçlar ile ergenlerin öznel iyi oluş ilişkisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 52-72.
- Caplan, P. J. & Hall-McCorquodale, I. (1995). The scapegoating of mothers: A call for a change. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55, 610-613.
- Caprara, G., Regalia, C., Scabini, E., Barbaranelli, C. & Bandura, A. (2004). Assessment of filial, parental, marital and collective family efficacy beliefs. *European Journal of Psychological Assessment*, 20(4), 247-261.
- Carnelley, K. B., Pietromonaco, P.R. & Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 127-140.
- Carr, D., Freedman, V. A., Cornman, J. C. & Schwarz, N. (2014). Happy marriage, happy life? Marital quality and subjective well-being in later life. *Journal of Marriage and Family*, 76(5), 930-948.
- Cenkseven, F. ve Akbaş, T. (2007). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 43-62.
- Chaplin T. M., Cole P. M., & Zahn-Waxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment. *Emotion*, 5(1), 80-88.
- Chen, X., Liu, M. & Li, D. (2000). Parental warmth, control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 401-419.
- Chirkov, V. & Ryan, R. M. (2001). Parent and teacher autonomy support in Russian and U.S. adolescents: Common effects on well-being and academic motivation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 618-635.

- Chopik, W. J., Edelstein, R. S., Van Anders, A. M., Wardecker, B. M., Shipman, E. L. & Samples-Steele, C. R. (2014). Too close for comfort? Adult attachment and cuddling in romantic and parentchild relationships. *Personality and Individual Differences*, 69, 212–216.
- Coffe, H. & Geys, B. (2007). Participation in bridging and bonding associations and civic attitudes: evidence from flanders. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 18(4), 385-406.
- Cohen, E., Zerach, G. & Solomon, Z. (2011). The implication of combat-induced stress reaction, PTSD, and attachment in parenting among war veterans. *Journal of Family Psychology*, 25(5), 688–698.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997). Selfefficacy and parenting quality: Findings and future applications, *Developmental Review*, 18(1), 47-85.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mother of school-age children. *Conceptualization, measurement, and correlates, Family Relation*, 49(1) 13-24.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24(2), 126–148.
- Colletti, C. J., Forehand, R., Garai, E., Rakow, A., McKee, L., Fear, J. M., & Compas, B. E. (2009). Parent Depression and Child Anxiety: An Overview of the Literature with Clinical Implications. *Child & youth care forum*, 38(3), 151–160.
- Collins, N. L., Cooper, M. L., Albino, A. & Allard, L. (2002). Psychosocial vulnerability from adolescence to adulthood: A prospective study of attachment style differences in relationship functioning and partner choice. *Journal of Personality*, 70(6), 965-975
- Collins, W. A., Maccoby, E., E., Steinberg, L., Hetherington, E. M. & Bornstein, M. H. (2000). Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *American Psychologist*, 55(2), 218— 232.

- Conrad, B., Gross, D., Fogg, L. & Ruchala, P. (1992). Maternal confidence, knowledge, and quality of mother-child interactions: a preliminary study. *Infant Mental Health Journal*, 13(4), 353-362.
- Coquat, S. J. (2018). *Comparing adoptive and non-adoptive first-time mothers on parental sense of competence and satisfaction*. Capella University, Minneapolis, Amerika Birleşik Devletleri.
- Costa, S., Soenens, B., Gugliandolo, M. C., Cuzzocrea, F. & Larcan, R. (2015). The mediating role of experiences of need satisfaction in associations between parental psychological control and internalizing problems: A study among Italian college students. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1106-1116.
- Coty, M. B. & Wallston K. A. (2010). Problematic social support, family functioning and subjective well-being in women with rheumatoid arthritis. *Women and Health*, 50(1), 53-70.
- Csikszentmihalyi, M., & Schneider, B. (2001). Conditions for optimal development in adolescence: an experiential approach. *Applied Developmental Science*, 5(3), 122-124.
- Cutlar, H. A. & Radford, A. (1999). Adult children of alcoholics: Adjustment to a college environment. *The Family Journal: Counseling and Therapy For Couples and Families*, 7(2), 148-153.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 13-23.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2018). Bazı sosyo-demografik değişkenlere göre evli bireylerin evlilik doyum düzeyleri: Bir profil çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67) 1027-1042.
- Çağdaş, A. (2009). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Ankara: Kök.
- Çankaya, C. Z. (2005). *Öz Belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çankaya, C. Z. (2009). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: Öz-belirleme kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 23-31.
- Çelik, M. (2006). *Evlilik doyum ölçeği geliştirme çalışması*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çelik, M. ve Tümkaya, S. (2012). Öğretim elemanlarının evlilik uyumu ve yaşam doyumlarının iş değişkenleri ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 223-238.
- Çemberci, K. M. (2019). *Eşlerde ilişki doyumunun belirleyicileri olarak yaşam pozisyonları ve temel psikolojik ihtiyaçlar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çıkrıkçı, Ö. ve Odacı, H. (2016). The determinants of life satisfaction among adolescents: the role of metacognitive awareness and self-efficacy. *Social Indicators Research*, 125(3), 977-990.
- Çoşkun, E. (2018). *Kişilerin mutluluk düzeyleri ve yaşam doyumlarının evlilik uyumları ile evlilik süreleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- De Beer, M. (2004). Use of differential item functioning (DIF) analysis for bias analysis in test construction. *South African Journal of Industrial Psychology*, 30(4), 52-58.
- De Montigny, F. & Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4), 387-396.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). The general causality orientations scale: Self determination in personality. *Journal Of Research On Personality*, 19, 109- 134.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1987). The support of autonomy and the control of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1024-1037.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1996). Need satisfaction and the self-regulation of learning. *Learning & Individual Differences*, 8(3), 1-183.

- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The ‘what’ and ‘why’ of goal pursuits: Human needs and self determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 1(4), 227–268.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2014). *Autonomy And Need Satisfaction In Close Relationships: Relationships Motivation Theory*. Human Motivation and Interpersonal Relationships: Theory, Research, and Applications.
- Deci, E. L., Ryan, R. M. & Koestner, R. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627-668.
- Dedeler, M., Akün, E. ve Batıgün, D. A. (2017). Yetişkin ebeveyn kabul-red ölçeği – kısa formun uyarılma çalışması. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30(3), 181-193.
- Dekovic, M. & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence*, 20(2), 163-176.
- Dekovic, M. & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence*, 20(2), 163-176.
- Deković, M., Asscher, J., Hermanns, J., Reitz, E., Prinzie, P. & Van den Akker, A. (2010). Tracing changes in families who participated in the Home-Start parenting program: Parental sense of competence as mechanism of change. *Prevention Science Journal*, 11(3), 263-274.
- Demirci, E. (2018). *Ergenlerde temel psikolojik ihtiyaçlar irrasyonel inanışları ile mükemmeliyetçilik ve sınav kaygısı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- DeNeve, J. E. & Oswald, A. J. (2012). Estimating the influence of life satisfaction and positive affect on later income using sibling fixed effects. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 1-31.
- DeNeve, K. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124(2), 197-229.

- Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak*. Malatya: Özmert Ofset.
- Diehl, M., Elnick, A. B., Bourbeau, L. S. & Labouvie-Vief, G. (1998). Adult attachment styles: Their relations to family context and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 16-19.
- Diener, E. & Ryan, K. (2009). Subjective well-being: A general overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391-406.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43.
- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill being. *Journal of Happiness Studies*, 7(4), 397-404.
- Diener, E. Oishi, S. & Lucas, R. E. (2003). Personality. Culture and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual review of psychology*, 54(1), 403-425.
- Diener, E. ve Seligman, M. E. P. (2004). Beyond money: Toward an economy of wellbeing. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1-31.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., Gohm, C. L., Suh, E. & Oishi, S. (2000). Similarity of the relations between marital status and subjective well-being across cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(4), 419-436.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
- Diken, H. İ. ve Aksoy, V. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-68.

- Direkçi, A. E. (2018). *Yetişkinlikte çocukluğa ilişkin hatırlanan ebeveyn kabul reddi ile yalnızlık arasındaki ilişkide duygu dışavurmalarının ve arkadaşlık kalitesinin aracı rolleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Diseth, Å., Danielsen, A. G. & Samdal, O. (2012). A path analysis of basic need support, self-efficacy, achievement goals, life satisfaction and academic achievement level among secondary school students. *Educational Psychology*, 32(3), 335-354.
- Dost, M. T. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 132-143.
- Dost, T. M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Duineveld, J. J., Parker, P. D., Ryan, R. M., Ciarrochi, J. & Salmela-Aro, K. (2017). The link between perceived maternal and paternal autonomy support and adolescent well-being across three major educational transitions. *Developmental Psychology*, 53(10), 1978-1994.
- Easterbrooks, M. & Goldberg, W. (1984). Toddler development in the family: Impact of father involvement and parenting characteristics. *Child Development*, 55(3), 740-752.
- Ekmekçi, A. E. (2018). *Yetişkinlikte çocukluğa ilişkin hatırlanan ebeveyn kabul-reddi ile yalnızlık arasındaki ilişkide duygu dışavurum tarzlarının ve arkadaşlık kalitesinin aracı rolleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Elek, S. M., Hudson, D. B. & Bouffard, C. (2003). Marital and parenting satisfaction and infant care self-efficacy during the transition to parenthood: The effect of infant sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 26(1), 45-57.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L., (2005). Evlilik doyumu. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 18(1), 39-47.
- Erikson, E. H. (1984). *İnsanın Sekiz Çağı*. Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

- Erkman, F. & Rohner, P. R. (2006). Youths' perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40(3), 250-267.
- Ersoy, A. F., (1997). Aile içi etkileşim ve ailede karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1, 27-138.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Eryılmaz, A. (2010). Ergenler için öznel iyi oluşu artırma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 81-88.
- Eryılmaz, A. (2011). Ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişki. *Aile ve Toplum Dergisi*, 7(24), 93-101.
- Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2011). Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 139-151.
- Eskin, M. (2012). Evlilik terapisi için başvuran çiftlerin evlilik doyumu ve evlilik terapisiyle hakkındaki görüşleriyle ilişkili etmenler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15(4), 226-237.
- Eşici, H. (2014). *Romantik ilişki kalitesinin erken dönem uyumsuz şemalar, bağlanma ve psikolojik ihtiyaçlar açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Etchegoyen, A. & Trowell, J. (2002). *The importance of fathers. Fathers in modern psychoanalysis and in society. The role of father and child development*. googlebooks.com.tr adresinden edinilmiştir.
- Fan, X., Thompson, B. & Wang, L. (1999). Effects of sample size, estimation method, and model specification on structural equation modeling fit indexes. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 56-83.
- Farmer, A. Y. & Lee, S. K. (2011). The effects of parenting stress, perceived mastery and maternal depression on parent-child interaction. *Journal of Social Service Research*, 37(5), 516-525.

- Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3(2), 95-131.
- Feist, G. J., Bodner, T. E., Jacobs, J. F., Miles, M. & Tan, V. (1995), Integrating top-down and bottom-up structural models of subjective well-being: A longitudinal investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(1), 138- 150.
- Ferketich, S. & Mercer, R. (1995). Predictors of role competence for experienced and inexperienced fathers. *Nursing Research*, 44(2), 89-95.
- Fincham, F. D., Beach, S. R. H., Harold, G. T. & Osborne, L. N. (1997). Marital satisfaction and depression: Different causal relationships for men and women? *Psychological Science*, 8(5), 351-556.
- Finzi-Dottan, R., Triwitz, Y., & Golubchik, P. (2011). Predictors of stress-related growth in parents of children with ADHD. *Research in Developmental Disabilities*, 32(2), 510-519.
- Fivush, R. (2007). Maternal reminiscing style and children's developing understanding of self and emotion. *Clinical Social Work Journal*, 35(1), 37-46.
- Fivush, R., Berlin, L., Sales, J. M., Mennuti-Washburn, J., & Cassidy, J. (2003). Functions of parent-child reminiscing about emotionally negative events. *Memory*, 11(2), 179-192.
- Flouri, E. & Buchanan, A. (2002). What predicts good relationships with parents in adolescence and partners in adult life: Findings from the 1958 British birth cohort. *Journal of Family Psychology*, 16(2), 186-198.
- Flouri, E. (2004). Psychological outcomes in midadulthood associated with mother's child-rearing attitudes in early childhood: Evidence from the 1970 British birth cohort. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 13(1), 35-41.
- Forehand, R. & Nouseiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology*, 7(2), 213-221.

- Fowers, B. J. (1993). Psychology as public philosophy: An illustration of the moral dimension of psychology with marital research. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 13(2), 124-136.
- Fox, N. D., Kimmerly, N. C. & Schafer, W. D. (1991). Attachment to mother/attachment to father: A meta-analysis. *Child Deveolepment*, 67, 541-555.
- Framo, J. L. (1976). Family of origin as a resource for adults in marital and family therapy: You can and should go home again. *Family Process*, 15(2), 183-210.
- Francis, L. J. & Katz, Y. J. (2000). Internal consistency reliability and validity of the hebrew translation of the oxford happiness inventory. *Psychological Reports*, 87(1), 193-196.
- Freud, S. (2014). *Totem ve Tabu*. İstanbul, Say Yayınları.
- Fromm, E. (1995). *Sevme Sanatı*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Furey, W.M. ve Forehand, R. (1984). An examination of predictors of mothers' perceptions of satisfaction with their children. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2(3), 230-243.
- Furukawa, T.A., Shiro, H., Hideki, A., Nakano, Y., Oshimo, M., Kitamura, T., Sugiura, O. M. & Aok, K. (2002). Parents, personality or partner? Correlates of marital relationships. *Social Psychiatry and Epidemiology*, 37, 1-1.
- Gaunt, R. (2006). Couple similarity and marital satisfaction: Are similar spouses happier? *Journal of Personality*, 74(5), 1401-1420.
- Gavin, L. E., Black, M. M., Minor, S., Abel, Y., Papas, M. A., & Bentley, M. E. (2002). Young, disadvantaged fathers' involvement with their infants: An ecological perspective. *Journal of Adolescent Health*, 31, 266-276.
- Gecas, V. & Schwalbe, M. L. (1986). Parental behavior and adolescent self-esteem. *Journal of Marriage and the Family*, 48(1), 37-46.
- Geçtan, E. (2016). *İnsan olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Gee, C. B. & Rhodes, J. E. (2003). Adolescent mothers' relationship with their children's biological fathers: Social support, social strain, and relationship continuity. *Journal of Family Psychology*, 17, 370–383.
- Gençtan, E. (2000). *Psikanaliz ve Sonrası*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gerdtham, U. G. & Johannesson, M. (1997). The relationship between happiness, health and socio-economic factors: Results based on Swedish micro data. *Working Paper Series in Economics and Finance*, 207, 1-27.
- Gilligan, C. (1982). *In a Different Voice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilman, R. S. & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 311 – 319.
- Gilmore, L. & Cuskelly, M. (2012). Parenting satisfaction and self-efficacy: A longitudinal study of mothers of children with down syndrome. *Journal of Family Studies*, 18(1), 28-35.
- Gladding, S. T. (2017). *Aile Terapisi Tarihi, Kuram Ve Uygulamaları*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Goodnow, J. J. (1988). Parents' ideas, actions and feeling: Models and methods from developmental and social psycholog. *Child Development*, 5, 286-320.
- Gordon, T. (1990). *Feminist Mothers*. London: MacMillian.
- Gök, E. (2019). *Öznel iyi oluşun yordanmasında psikolojik ihtiyaçların karşılanması, aile aidiyeti ve ebeveyn algısı rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Graham, C., & Chattopadhyay, S. (2013). Gender and well-being around the world. *Journal Happiness and Development*, 1(2), 212–232.
- Grant, K., O'Koon, J., Davis, T., Roache, N., Poindexter, L., Armstrong, M., Minden, J. & McIntosh, J. (2000). Protective factors affecting lowincome urban African American youth exposed to stress. *Journal of Early Adolescence*, 20, 388-418.

- Grolnick, W. S. & Pomerantz, E. M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, 3(3), 1–170.
- Grolnick, W. S. (2009). The role of parents in facilitating autonomous self regulation for education. *Theory and Research in Education*, 7(2), 1-173.
- Grolnick, W. S., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (1991). Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83(4), 508-517.
- Grouzet, F. M., Kasser, T., Ahuvia, A., Dols, J. M. F., Kim, Y., Lau, S., Ryan, R., Saunders, S., Schmuck, S. & Sheldon, M. K. (2005). The structure of goals across 15 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(5), 800–816.
- Guarnieri, S., Smorti, M. & Tani, F. (2015). Attachment relationships and life satisfaction during emerging adulthood. *Social Indicators Research*, 121(3), 833–847.
- Gurland, S. T. & Grolnick, W. S. (2003). Children's expectancies and perceptions of adults: Effects on rapport. *Child Development*, 74(4), 1212-1224.
- Güleç, S. (2020). *Romantik ilişkilerde doyum modeli: temel psikolojik ihtiyaçlar, bilinçli farkındalık, ilişki niteliği, yükleme tarzları*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Güler, M. ve Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Gülerce, A. (1996). A family structure assessment device for Turkey. *Asian Contributions to Cross-Cultural Psychology*, 4, 108.
- Güngör, C. H. (2007). *Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik bir model geliştirme*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günindi, Y. ve Yaşa Giren, S. (2011). Aile kavramının değişim süreci ve okul öncesi dönemde ailenin önemi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF)*, 31, 349-361.

- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E (2010). *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Halisdemir, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Halpern, L. F. & McLean, W. E. (1997) Hey mom, look at me! *Infant Behavior and Development*, 20(4), 515–529.
- Hammen, C., Brennan, P., & Shih, J. (2004). Family discord and stress predictors of depression and other disorders in adolescent children of depressed and nondepressed women. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(8), 994-1002.
- Harris, K. N., Furstenberg, F. F. & Marmer, J. K. (1998). Paternal involvement with adolescents in intact families: The influence of fathers over the life course. *Demography*, 35(2), 201-216.
- Harvey, D. M. & Bray, J. H. (1991). Evaluation of an intergenerational theory of personal development: Family process determinants of psychological and health distress. *Journal of Family Psychology*, 4(3), 298–325.
- Hassall, R., Rose J. & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: The effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(6), 405-418.
- Hatch, D. L. (2008). *Factors that influence the association between adult attachment and marital satisfaction*. PhD Dissertation, Utah State University, Utah.
- Hazan, C. & P. Shaver. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational frame work for research on close relationship. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.

- Hess, C. R., Teti, D. M. & Hussey-Gardner, B. (2004). Self-efficacy and parenting of high-risk infants: The moderating role of parent knowledge of infant development. *Applied Developmental Psychology*, 25(4), 423–437.
- Hetherington, E. M. (2003). Intimate pathways: Changing patterns in close personal relationships across time. *Family Relations*, 52(4), 318-331.
- Hicks, S. (2011). The measurement of subjective well-being. Paper Measuring National Well-being Technical Advisory Group. <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/social-trends-social-trends/spotlight-on-subjectivewell-being/index.html> adresinden edinilmiştir.
- Hinnen, C., Sanderman, R. & Sprangers, M. A. (2009). Adult attachment as mediator between recollections of childhood and satisfaction with life. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 16(1), 10-21.
- Hoffman, N. H. (1994). *The father-daughter bond and intimate relationship outcomes in women*. Doktora Tezi. University of Pittsburg, Pittsburg.
- Hojjat, M. (2000). Sex differences and perceptions of conflict in romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(4-5), 598-617.
- Holloway, S. D., Suzuki, S., Yamamoto Y. & Behrens, K. Y. (2005). Parenting self-efficacy among Japanese mothers. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(1), 61-76.
- Holmes, B. M. (2007). In search of my “one-and-only”: romance-related media and beliefs in romantic relationship destiny. *The Electronic Journal of Communication*, 17(3/4), 1-29.
- Hoopes, M. H. (1987). Multigenerational systems: Basic assumptions. *American Journal of Family Therapy*, 15(3), 195-205.
- Hopkins, H. R. & Klein, H. A. (1993). Multidimensional self-perception: Linkages to parental nurturance. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(4), 465-473.
- Huebner, E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6(2), 103-111.

- Hünler, O. S. ve Gençöz, T. (2005). The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship. *Contemporary Family Therapy*, 27(1), 123-136.
- Hybron, D. (2000). Two philosophical problems in the study of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 207-225.
- Ignant, A. A. (2010). Teachers' satisfaction with life, emotional intelligence and stress reactions. *Universităţii Petrol – Gaze din Ploieşti*, 62, 32-41.
- Inglewed, D., Markland, D. & Sheppard, K. (2004). Personality and self determination of exercise behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36, 1921-1932.
- Ishii-Kuntz, M., Makino, K., Kato, K. & Tsuchiya, M. (2004). Japanese fathers of preschoolers and their involvement in child care. *Journal of Marriage and Family*, 66(3), 779-791.
- İlhan, T. (2005). *Öznel iyi oluşa dayalı mizah tarzları modeli*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jackson, A. P. & Scheines, R. (2005). Single mothers' self-efficacy, parenting in the home environment and children development in the two-wave study. *Social Work Research*, 29(1), 7–20.
- Jaclyn, C. N.; Diepietro, J. & Maccoby, E. E. (1984). Sex typing behavior and sex typing pressure in child- parent interaction. *Archives of Sexual Behavior*, 13(5), 76-82.
- Jasper, J. D., Philip, D. P., Richard, M. R., Joseph, C. & Katariina, S. (2017). The link between perceived maternal and paternal autonomy support and adolescent well-being across three major educational transitions. *Developmental Psychology*, 53(10), 1978–1994.
- Johnston, C. & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18(2), 1-175.

- Jones, J. D., Cassidy, J. & Shaver, P. R. (2015). Parents' self-reported attachment styles: A review of links with parenting behaviours, emotions, and cognition. *Personality and Social Psychology Review*, 19(1), 44–76.
- Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25(3), 341-363.
- Joronen, K. & Kurki, A. (2005). Familial contribution to adolescent subjective well being. *International Journal of Nursing Practice*, 11(3), 125-133.
- Jose, O. & Alfons, V. (2007). Do demographics affect marital satisfaction? *Journal of Sex and Marital Therapy*, 33(1), 73-85.
- Joussemet, M., Landry, R. & Koestner, R. (2008). A Self-Determination Theory perspective on parenting. *Canadian Psychology-Psychologie Canadienne*, 49, 194–200.
- Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural Equation Modeling With The SIMPLIS Command Language*. Chicago: Scientific Software International.
- Kaap-Deeder, J., Soenens, B., Petegem, V. S., Neyrinck, B., Pauw, D. S., Raemdonck, E. & Vansteenkiste, M. (2020). Live well and die with inner peace: The importance of retrospective need based experiences, ego integrity and despair for late adults' death attitudes. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 91, 1-8.
- Kabasakal, Z. ve Y. Soylu. (2016). Evli bireylerin evlilik doyumunun cinsiyet ve eş desteğine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 209-214.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Sunar, D. (1992). *Family and Socialization in Turkey*. Norwood, NJ: Ablex.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Kalil, A., Ziol-Guest, K. M. & Coley, R. L. (2005). Perceptions of father involvement patterns in teenage-mother families: Predictors and links to mothers' psychological adjustment. *Family Relations*, 54, 197–211.

- Kamii, C. (1991). Toward autonomy: The importance of critical thinking and choise making. *School Psychology Review*, 20(4), 382-388.
- Kamp Dush, C. M. & Amato, P. R. (2005). Consequences of relationship status and quality for subjective well-being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(5), 607-627.
- Kamya, H. A. (2000). Hardiness and spiritual well-being among social work students: Implications for social work education. *Journal of Social Work Education*, 36(2), 231-240.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kasser, V. M. & Ryan, R. M. (1999). The relation of psychological needs for autonomy and relatedness to health, vitality, well-being and mortality in a nursing home. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(5), 935-954.
- Kaya, A. G. (2006). İzmir’de yaşam kalitesi ve yoksulluk. *İzmir İktisat Kongresi Araştırma Merkezi Öğrenci Çalışma Raporları Serisi*. İzmir.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Keleş, S. (2019). *Aile yaşam döngüsü içerisinde evlilik doyumunun incelenmesi: İstanbul örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Kesici, Ş., Üre, Ö., Bozgeyikli, H. ve Sünbül, A. M. (2003). Temel psikolojik ihtiyaçlar ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. VII. Ulusal PDR Kongresi Bildiriler. Malatya, İnönü Üniversitesi.
- Khaleque, A. & Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 54-64.

- Khaleque, A. & Rohner, R. P. (2011). Pancultural associations between perceived parental acceptance and psychological adjustment of children and adults: A meta-analytic review of worldwide research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(5), 784-800.
- Khaleque, A. & Rohner, R. P. (2012). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults a metaanalytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 16(2), 103-115.
- Khaleque, A. (2013). Perceived parental warmth, and children's psychological adjustment, and personality dispositions: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 22(2), 297-306.
- Kim-Prieto, C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. & Diener, M. (2005). Integrating the diverse definitions of happiness: A time-sequential framework of subjective well-being. *Journal of happiness Studies*, 6(3), 261-300.
- Kirby, J. S., Baucom, D. H. & Peterman, M. A. (2005). An investigation of unmet intimacy needs in marital relationships. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(4), 313-325.
- Klein, A. H., O'bryant, K. & Hopkins, R. H. (2015). Recalled parental authority style and self-perception in college men and women. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 157(1), 5-17.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice Of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Press.
- Knauth, G. D. (2000). Predictors of parental sense of competence for the couple during the transition to parenthood. *Research in Nursing & Health*, 23(6), 496-509.
- Knee, C. R., Lonsbary, C., Canevello, A. & Patrick, H. (2005). Self-determination and conflict in romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(6), 997-1009.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 24-37.

- Kocayörük, E., Altıntaş, E., ve İçbay, M. A. (2015). The perceived parental support, autonomous-self and well-being of adolescents: A cluster-Analysis Approach. *Journal of Child and Family Studies*, 24(6), 1819-1828.
- Koçak, R. (2008). Okul yöneticilerinin evlilik doyumu düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 127-139.
- Kula, D. M. (2018). *Genç yetişkinlerin ebeveyn yetkinliklerinin evlilik doyumu ve algıladıkları anne-baba davranışları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79–89.
- Küt, D. (2018). *Genç yetişkin kadın bireylerin bağlanma stilleri ile cinsel yaşam kalitesi düzeyleri, cinsel özgüven ve psikolojik belirtilerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kwok, S. Y., Ling, C. C., Leung, C. L. & Li, J. C. (2013). Fathering self-efficacy, marital satisfaction and father involvement in Hong Kong. *Journal of Child and Family Studies*, 22(8), 1051-1060.
- La Guardia, J. G. & Patrick, H. (2008). Self-determination theory as a fundamental theory of close relationships. *Canadian Psychology*, 49(3), 201–209.
- La Guardia, J., Ryan, R. M., Couchman, C. & Deci, E. L. (2000). Within-person variation in security of attachment: A self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 367–384.
- La Valley, A. G. & Guerrero, L. K. (2012). Perceptions of conflict behavior and relational satisfaction in adult parent–child relationships: A dyadic analysis from an attachment perspective. *Communication Research*, 39(1), 48–78.
- Lamb, M. E. (1982). Paternal influences on early socioemotional development. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 23(2), 185-190.

- Larson, J. H. & Holman, T. B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability. *Family Relations*, 43(2), 228-237.
- Lawrence, E., Pederson, A., Bunde, M., Barry, R. A., Brock, R. L., Fazio, E. & Dzankovic, S. (2008). Objective ratings of relationship skills across multiple domains as predictors of marital satisfaction trajectories. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(3), 445-466.
- Leak, G. & Cooney, R. (2001). Self determination, attachment styles and well being in adult romantic relationship. *Representative Research in Social Psychology*, 25, 55-62.
- Leerkes, E. ve Crockenberg, S. (2002). The development of maternal self-efficacy and its impact on maternal behavior. *Infancy*, 3(2), 227-247.
- Lewis, C. & Lamb, M. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education*, 18(2), 211-228.
- Lidz, R. W. & Lidz, T. (1949). The family environment of the schizophrenic patient. *American Journal of Psychiatry*, 106(5), 332-345.
- Lidz, T., Parker, B. & Cornelison, A. (1956). The role of the father in the family environment of the schizophrenic patient. *American Journal of Psychiatry*, 113(2), 126-132.
- Lin, Y. H. W. & Rusbult, C. E. (1995). Commitment to dating relationships and crosssex friendships in America and China. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 7-26.
- Litzinger, S. & Gordon, K. C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction and marital satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 31(5), 409-424.
- Lucas, R.E., Diener, E. & Suh, E. (1996). Discriminant validity of well-being measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(3), 616-28.
- Lykken, D., & Tellegen, A. (1996). Happiness is a stochastic phenomenon. *Psychological Science*, 7(3), 186-189.

- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56(3), 239-249.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M. ve Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change. *Review of General Psychology*, 9(2), 111-131.
- Machida, S., Taylor, A. R. & Kim, J. (2002). The role of maternal beliefs in predicting home learning activities in head start families. *Family Relations*, 51(2), 176-184.
- Macphee, D., Benson, J. B. & Bullock, D. (1986). *Influences on maternal selfperceptions, Paper presented at the Fifth Biennial International Conference on Infant Studies in Los Angeles*, Los Angeles.
- Malkoç, A. (2011). *Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Marsiglio, W. (1991). Paternal engagement activities with minor children. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4), 973-986.
- Mastekaasa, A. (1995). Age variations in the suicide rates and self-reported subjective well-being of married and never married persons. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 5(1), 21-39.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience process in development. *American Psychologist*, 56, 227-238.
- McCullough, G., Huebner, E. S., ve Laughlin, J. E. (2000). Life events, self-concept, and adolescents' positive subjective well-being. *Psychology in the Schools*, 37(3), 281 – 290.
- McKnight, C. G., Huebner, E. S. & Suldo, S. M. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in the Schools*, 39(6), 677- 687.
- McNulty, J. K., Wenner, C. A. & Fisher, T. D. (2014). Longitudinal associations among relationship satisfaction, sexual satisfaction and frequency of sex in early marriage. *Archives of Sexual Behavior*, 45(1), 85-97.

- Meeks, B. S., Hendrick, S. S. & Hendrick, C. (1998). Communication, love and relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(6), 755-773.
- Mehel, F. (2019). *Anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin yaşamda anlam, öznel iyi oluş ve benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2012). Adult attachment orientation and relationship processes. *Journal of Family Theory and Review*, 4(4), 259–274.
- Mize, J. & Pettit, G. S. (1997). Mothers' social coaching, mother–child relationship style, and children's peer competence: Is the medium the message? *Child Development*, 68(2), 312–332.
- Musaagaoglu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 79-94.
- Myers, D. & Deiner, E. (1995). Who is happy. *American Psychological Society*, 6(1), 1-19.
- Myers, S. M. & Booth, A. (1999). Marital strains and marital quality: The role of high and low locus of control. *Journal of Marriage and The Family*, 61(2), 423-436.
- Naemi, M. A. (2018). Relationship between basic psychological needs satisfaction with resilience and marital satisfaction in teachers. *International Journal of Educational and Psychological Researches*, 4(2), 78-83.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J. & Tobin, S. S. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*. 16(2), 134 -143.
- Newberger, C. M., & Cook, S. C. (1983). Parental awareness and child abuse: A cognitive developmental analysis of urban and rural samples. *American Journal of Orthopsychiatry*, 53(3), 512-514.
- Ng, F. F., Kenney-Benson, G. A. & Pomerantz, E. M. (2004). Children's achievement moderates the effects of mothers' use of control and autonomy support. *Child Development*, 75(3), 764–780.

- Ng, Yew-Kwang. (2015). *Happiness, life satisfaction, or subjective well-being? A measurement and moral philosophical perspective* [PDF belgesi]. <http://www.ntu.edu.sg/home/ykng/Happiness,LS,%20SWB-2015.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Nickerson, A. & Nagle, R. J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 25(2), 223 – 249.
- Nix, G., Ryan, R. M., Manly, J. B. & Deci, E. L. (1999). Revitalization through self-regulation: The effects of autonomous and controlled motivation on happiness and vitality. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35(3), 266-284.
- O'Neil, R. & Greenberger, E. (1994). Patterns of commitment to work and parenting: Implications for role strain. *Journal of Marriage and Family*, 56(1), 101-118.
- O'Connor, T. G., Deater-Deckard, K., Fulker, D., Rutter, M. L. & Plomin, R. (1998). Genotype-environment correlations in late childhood and early adolescence: Antisocial behavioral problems and coercive parenting. *Developmental Psychology*, 34(5), 970-981.
- Öz, S. (2008). *Farklı aile yapılarındaki 6 yaş çocuklarının aile ilişkilerini algılayışlarındaki benzerlik ve farklılıkların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14, 93-112.
- Özdemir, O., Özdemir, G. P., Kadak, T. M. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yay.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Öztop, B. D. (2003). *Depresyonu olan annelerin bebeklerinde bilişsel duygusal gelişim ve anne bebek ilişkisi*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Öztürk O. ve Uluşahin, N. A. (2015). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Bayt Yayınevi.
- Öztürk, M. ve Giren, S. (2015). Annelerin ebeveynlik algıları ile çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 477-503.
- Paley, B., Conger, R. & Harold, G. (2000). Parents' affect, adolescent cognitive representations, and adolescent social development. *Journal of Marriage and the Family*, 62(3), 761-776.
- Park, H. J., & Jeong, D. Y. (2015). Psychological well-being, life satisfaction and self-esteem among adaptive perfectionists, maladaptive perfectionists, and nonperfectionists. *Personality and Individual Differences*, 72, 1-170.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The Annals of American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 25-39.
- Parman, T. (2002). *Erkek Olmak ya da Üçün Üçü Olmak: Oedipus Öncesi Dönemden Ergenliğin Sonuna Kadar Baba Oğul İlişkisi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık,
- Parmar, P. & Rohner, R. P. (2005). Relations among perceived intimate partner acceptance, remembered parental acceptance, and psychological adjustment among young adults in India. *Ethos*, 33(3), 402-413.
- Patrick, H., Knee, C. R., Canevello, A. & Lonsbary, C. (2007). The role of need fulfillment in relationship functioning and well-being: A selfdetermination theory perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(3), 434-457.
- Pavot, W. & Diener, E. (1993). Review of satisfaction with life scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 1-172.
- Penley, J.A. & Tomaka, J. (2002). Associations among the big-five, emotional responses and coping with acute stress. *Personality and Individual Differences*, 32(7), 1215-1228.
- Perrone, K., Webb, L. & Blalock, R. (2005). The effects of role congruence and role conflict on work, marital, and life satisfaction. *Journal of Career Development*, 31(4), 225-238.

- Perrone-McGovern, K. M., Boo, J. N. & Vannatter, A. (2012). Marital and life satisfaction among gifted adults. *Roeper Review*, 34(1), 46-52.
- Pietikäinen, J. T., Kiviruusu, O., Kylliäinen, A., Pölkki, P., Saarenpää-Heikkilä, O., Paunio, T. & Paavonen, E. J. (2019), Maternal and paternal depressive symptoms and children's emotional problems at the age of 2 and 5 years: a longitudinal study. *J Child Psychol Psychiatry*, 53, 849-857.
- Polat, D., (2006). *Evli bireylerin evlilik doyumları, aldatma eğilimleri ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Pourakbaran, E. & Amin Yazdi, S. A. (2015). A study of sexual functioning and marital satisfaction in women with and without history of labor. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 17(4), 202-208.
- Proulx, C. M., Helms, H. M. & Buehler, C. (2007). Marital quality and personal wellbeing: A meta-analysis. *Journal of Marriage and family*, 69(3), 576-593.
- Pruett, K. D. (1985). Oedipal configurations in young father-raised children. *Psychoanalytic Study of the Child*. 40, 435-456.
- Rask, K., Kurki, P. A., & Paavilainen, E. (2003). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scand J. Caring Sci*, 17(2), 129-138.
- Reece, S. M. & Harkless, G. (1998). Self-efficacy, stress, and parental adaptation: Applications to the care of childbearing familie. *Journal of Family Nursing* 4(2), 198–215
- Reece, S. M. (1993). Social support and the early maternal experience of primiparas over 55. *Maternal Child Nursing Journal*, 21(3), 91–98.
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S.L., Roscoe J. & Ryan, R.M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 41-435.

- Roger, H. & Matthews, J. (2004). The parenting sense of competence scale: Investigation of the factor structure, reliability, and validity for an Australian sample. *Australian Psychologist*, 39(1), 88-96.
- Rohner, R. P. & Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36, 16-47.
- Rohner, R. P. & Brothers, S. (1999). Perceived parental rejection, psychological maladjustment, and borderline personality disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1(4)81-95.
- Rohner, R. P. & Khaleque, A. (2002). Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *Online readings in psychology and culture*, 6(1), 1-10.
- Rohner, R. P. & Khaleque, A. (2010). Testing central postulates of parental acceptance-rejection theory (PARTheory): A meta- analysis of cross- cultural studies. *Journal of Family Theory & Review*, 2(1), 73-87.
- Rohner, R. P. & Rohner E. C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-cultural codes. *Ethnology*, 20(3), 245-260.
- Rohner, R. P. & Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5(4), 382-405.
- Rohner, R. P. (1998). Father love and child development. *Current Directions in Psychological Science*, 7(5), 157-161.
- Rohner, R. P. (2004). The parental “acceptance–rejection syndrome”: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 830-884.
- Rohner, R. P. (2005). *Glossary of significant concepts in parental acceptance rejection theory. Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Storrs: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P. (2008). Parental acceptance rejection theory studies of intimate adult relationships. *Cross-Cultural Research*, 42(1), 5-12.

- Rohner, R. P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory): methods, evidence, and implications. www.csjar.uconn.edu adresinden edinilmiştir.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. & Cournoyer, D. E. (2007). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, and evidence. *University of Connecticut, Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. 12 ağustos 2020 tarihinde www.cspar.uconn.edu adresinden alınmıştır.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. & Cournoyer, E. D. (2005). Parental Acceptance-Rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *ETHOS*, 33(3), 299-334.
- Russo, N. F. (1976). The motherhood mandate. *Journal of Social Forces*, 32, 143- 154.
- Russo, N. F. (1979). Overview: Sex roles, fertility and the motherhood mandate. *Psychology of Women Quarterly*, 4, 7-15.
- Ryan, R. M. & Frederick, C. M. (1997). On energy, personality, and health: Subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of Personality*, 65(3), 529-565.
- Ryan, R. M. & Lynch, J. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60(2), 340-356.
- Ryan, R. M. (1995). Psychology needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397-428.
- Ryan, R. M., Kuhl, J. & Deci, E. L. (1997). Nature and autonomy: Organizational view of social and neurobiological aspects of self- regulation in behavior and development. *Development and Psychopathology*, 9(4), 701-728.
- Ryan, R. M., Rigby, C. S. & Przybylski, A. (2006). The motivational pull of video games: A self-determination theory approach. *Motivation and emotion*, 30(4), 344-360.
- Ryff, C. D. & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological wellbeing revisited. *Journal of Personal and Social Psychology*, 69(4), 719-727.
- Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, 4(4), 99-104.

- Sabatelli, R. M. & Bartle-Haring, S. (2003). Family of origin experiences and adjustment in married couples. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 159-169.
- Sachs, J. D. (2016). Happiness and sustainable development: Concepts and evidence. *World Happiness Report 2016*. 3 Temmuz tarihinde <http://worldhappiness> reported adresinden alınmıştır.
- Sağkal, S. A., Özdemir, Y. ve Koruklu, N. (2018). Direct and indirect effects of father-daughter relationship on adolescent girls' psychological outcomes: The role of basic psychological need satisfaction. *Journal of Adolescence*, 68, 32-39.
- Sanders, M. R. & Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: Implication for parent training. *Child: Care, Health & Development*, 31(1), 65-73.
- Sarı, İ., Yenigün, Ö., Altıncı, E. ve Öztürk, A. (2011). Temel psikolojik ihtiyaçların tatmininin genel öz yeterlik ve sürekli kaygı üzerine etkisi. *Spormetre Beden Eğitim ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 149-156.
- Sarı, T. (2008). *Üniversite öğrencilerinde romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar, bağlanma boyutları ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, T. (2012). *Evli bireylerin ebeveyn algıları, otomatik düşünceleri ve bağlanma stillerinin evlilik doyumu ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sayar, K. (2006). *Ruh Hali*. İstanbul: Timaş.
- Saygı, D. ve Balat, U. G. (2013). Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International of Human Sciences*, 10(1), 844-862.
- Saygılı, S., ve Çankırılı, A. (2014). *Baba Olma Sanatı Çocuk Eğitiminde Babanın Rolü*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Sayın, Ö. (1987). Aile içi ilişkilerin toplum ve birey boyutunda çözümü. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 1, 11-23.

- Schultz, D. & Schultz, E. S. (1998). *Theories of Personality*. Pacific Grove: Brooks /Cole Pub.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Yaşa, S. (2008). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 413-428.
- Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5–14.
- Seybold, J., Fritz, J. & MacPhee, D. (1991). Relation of social support to the selfperceptions of mothers with delayed children. *Journal of Community Psychology*, 19(1), 29-36.
- Sheldon, K. M., Ryan, R. M., Deci, E. L. & Kasser, T. (2004). The independent effects of goal contents and motives on well-being: It's both what you pursue and why you pursue it. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(4), 475-486.
- Sheldon, K. M., Ryan, R. M., Rawsthorne, L. & Ilardi, B. (1997). Trait self and true self: Cross-role variation in the Big Five traits and its relations with authenticity and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1380-1393.
- Shin, D. C. & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5(1-4), 475- 492.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971-980.
- Soenens, B., Park, S. Y., Vansteenkiste, M. & Mouratidis, A. (2012). Perceived parental psychological control and adolescent depressive experiences: A cross-cultural study with Belgian and South-Korean adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(2), 261–272.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L., Beyers, W. & Ryan, R. M. (2007). Conceptualizing parental autonomy support: Adolescent perceptions of promotion of independence versus promotion of volitional functioning. *Developmental Psychology*, 43(3), 633–646.

- Sokolski, D. M. & Hendrick, S. S. (1999). Fostering marital satisfaction. *Family Therapy* 26(1), 39-49.
- Somer, O. (1998). Beş faktör kişilik modeli. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1(2), 35-62.
- Sonenstein, L. F. & Wolf, A. D. (1991). Satisfaction with child care: Perspectives of welfare mothers. *Journal of Social Issues*, 47(2), 15-31.
- Spanier, G. B. & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 825-39.
- Spereitzer, G., Kızılos, M. & Nason, S. (1997). A dimensional analysis of the relationships between psychological empowerment and effectiveness, satisfaction and strain. *Journal of Management*, 23(5), 679-704.
- Sroufe, L. A. (2000). Early relationships and the development of children. *Infant Mental Health Journal*, 21(1-2), 67-74.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.
- Stern, D. N., Bruschweiler-Stern, N., ve Freeland, A. (2016). *Bir Annenin Doğuşu Annelik Deneyimi Sizi Sonsuza Denk Nasıl Değiştirir*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Stewart, S. H. (2000). *The interrelated effects of perceived social support, social pressure, social perceptions, and role-related guilt on stress, life satisfaction, and parental satisfaction of mothers with preschool children: The heart of the maternal dilemma*. Doctora Thesis, The Fielding Institute, Ann Arbor, United States of America.
- Stone, E. A., & Shackelford, T. K. (2007). Marital satisfaction. *Encyclopedia of Social Psychology*, 541-545. doi:10.4135/9781412956253.n323
- Sümer, N., Gündoğdu, A. E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.

- Sümer, S. (1998). *Modern Kadınlar, Çatışan Talepler, Farklı Çözümler Yerli Bir Feminizme Doğru*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Şahin, S. (2008). *Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ve yaşam doyumu düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Şendil, G. ve Korkut, Y. (2012). Evli çiftlerdeki çift uyumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 28, 15-34.
- Şentürk, E. (2018). *Evlilikte özyetkinlik, ebeveyn özyetkinliği, bilişsel duygu düzenleme ve evlilik doyumu arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Şimsek, F. Ö. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler Ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri.
- Şirin, A. ve Ulaş, E. (2015). Ortaokul öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile karakter eğitimi uygulamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (30), 279–307.
- Tabachnick, B. & Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Allyn & Bacon.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 117-138.
- Tekin, F. (2019). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları ve algılanan ebeveyn stilleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tellegen, A. David T. L., Thomas J. B., Kimerly J. W., Nancy L. S. & Rich, S. (1988). Personality similarity in twins reared apart and together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1031-1039.
- Teti, D. M. & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62(5), 918–929.

- Teti, D. M., O'Connell, M. A. & Reiner, C. (1996). Parenting sensitivity, parental depression and child health: The mediational role of parental self-efficacy. *Early Development and Parenting* 5(4), 237–250.
- Tezel, Ş. F. (2014). Mother-child relation and factors affecting this relation. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2(3), 79-88.
- Tezer, E. (1994). Evlilik ve iş doyumu ilişkisi: İkili çatışmalar ve bazı demografik değişkenlerin rolü. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(1), 1-12.
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik yaşamı ölçeği. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 1-7.
- Thibodeau, J. & Bouchard, G. (2019). Attachment and satisfaction at the empty-nest stage: An actor–partner interdependence model. *Journal of Adult Development*, 27, 212-223.
- Thompson, D. S. & Walker, C. A. (2004). Satisfaction with parenting: A comparison between adolescent mothers and fathers, *Sex Roles*, 50, 677-687.
- Troutman, B., Moran, T. E., Arndt, S., Johnson, R. F. ve Chmielewski, M. (2012). Development of parenting self-efficacy in mothers of infants with high negative emotionality. *Infant Mental Health Journal*, 33(1), 45-54.
- Trute, B., Benzies, K. M., & Worthington, C. (2012). Mother positivity and family adjustment in households with children with a serious disability. *Journal of Child and Family Studies*, 21(3), 411-417.
- Tutarel Kışlak, Ş. ve Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma stilleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(9), 61- 68.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tümkiye, S. (2011). Humor styles and socio-demographic variables as predictors of subjective well-being of Turkish university students. *Eğitim ve Bilim-Education and Science*, 36(160), 158-170.

- Türkdoğan, T. (2010). *Üniversite öğrencilerinde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyinin öznel iyi oluş düzeyini yormadaki rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Türkmen, M. (2012). Öznel iyi oluşun yapısı ve anababa tutumları, özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi: bir model sınaması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 41-73.
- Ullrich, S., Farrington, D. P. & Cold, J. W. (2007). Dimensions of DSM-IV personality disorders and lifesuccess. *Journal of Personality Disorders*, 21(6), 657-663.
- Updegraff, K. A., McHale, S. M., & Crouter, A.C. (2001). Parents involvement in adolescent peer relationships: A comparison of mothers and fathers roles. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 655-668.
- Varan, A. (2005). Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: Does history repeat itself? *ETHOS*, 33(3), 414-426.
- Veenhoven, R. (1991). Is happiness relative?. *Social Indicators Research*, 24(1), 1- 34.
- Veneziano, R. A. & Rohner, R. P. (1998). Perceived paternal warmth, paternal involvement, and youths' psychological adjustment in a rural, biracial southern community. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 335-343.
- Videon, T. M. (2005). Parent-child relations and children's psychological well-being. *Journal of Family Issues*, 26(1), 55-78.
- Waterman, A. S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 678-691.
- Weaver, C. M., Shaw, D. S., Dishion, T. J. & Wilson, M. N. (2008). Parenting self-efficacy and problem behavior in children at high risk for early conduct problems: The mediating role of maternal depression. *Infant Behavior and Development*, 31(4), 594-605.
- Wehmeyer, M. & Agran, M. (2000). A national survey of teacher's promotionof self determination and student-directed learning. *Journal of Special Education*, 34(2), 58-69.

- Wehmeyer, M. (1999). A functional model of Self Determination: Describing development and implementing instruction. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 14(1), 53-62.
- Whisman, M. A. & Baucom, D. H. (2012). Intimate relationships and psychopathology. *Clinical Child Family Psychology Review*, 15(1), 4-13.
- White, L. K. & Edwards, J. N. (1990). Emptying the nest and parental well-being: An analysis of national panel data. *American Sociological Review*, 55(2), 235-242.
- White, S. J. & Rogers, L. K. (1998). Satisfaction with parenting: The role of marital happiness, family structure, and parents' gender. *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 293– 308.
- Williams, G., Cox, E., Hedberg, V. & Deci, E. (2000). Extrinsic life goals and health risk behaviours in adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(8), 1756-1771.
- Williams, T. M., Joy, L. A., Travis, L., Gotowiec, A., Blumsteele, M., Aiken, L. S., & Davidson, S. M. (1987). Transition to motherhood: A longitudinal study. *Infant Mental Health Journal*, 8(3), 251-265.
- Windle, G. & Woods, B. (2004). Variations in well-being: The mediating role of a psychological resource. *Ageing and Society*, 24(04), 583-602.
- Yalçın, İ. (2015). İyi oluş ve sosyal destek arasındaki ilişkiler: Türkiye’de yapılmış çalışmaların meta analizi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(1), 21-32.
- Yarkın, E. (2013). *Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyinin ilişki doyum ve yaşam doyum düzeyine katkısının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar, F. (2009). *İlköğretime devam eden öğrencilerin anne-çocuk ilişkisini kabul ve reddedici algılama düzeyinin annenin evlilik doyumu ve evlilik uyumu düzeyiyle ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yavuz, Ç. ve Gazioğlu, İ. E. (2008). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinde öznel iyi olma hali, psikiyatrik belirtiler ve bazı kişilik özellikleri: karşılaştırmalı bir çalışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 107-114

- Yavuzer, H. (2010). *Anne Olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2017). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2018). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yetim, Ü. (1993). Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Social Indicators Research*, 29(3), 227-289.
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de boşanma ve sebepleri. *Bilig*, (28), 59-81.
- Yıldız, A. (2013). *Anne baba tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, M. A. ve Baytemir, K. (2016). Evli bireylerde evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-80.
- Yörükoğlu, A., (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Zhang, Z. & Hayward, M. D. (2006). Gender, the marital life course, and cardiovascular disease in late midlife. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 639-657.

6. EKLER

Ek 1. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği-Kısa Formu

Aşağıda verilen maddeler anneniz ile ilişkiniz düşünerek lütfen dikkatlice okuyunuz ve sizin için ne kadar uygun olduğunu belirtiniz.	Hiçbir zaman doğru değil	Nadiren doğru	Bazen doğru	Her zaman doğru
1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	A	B	C	D
2. Bana hiç ilgi göstermezdi.	A	B	C	D
3. Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırırdı.	A	B	C	D
4. Hak etmediğim zaman bile bana vururdu.	A	B	C	D
5. Beni büyük bir baş belası olarak görürdü.	A	B	C	D
6. Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırırdı.	A	B	C	D
7. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldü.	A	B	C	D
8. Benden hoşlanmıyor gibiydi.	A	B	C	D
9. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenirdi.	A	B	C	D
10. Bana bir sürü kırıcı şey söylerdi.	A	B	C	D
11. Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelirdi.	A	B	C	D
12. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirirdi.	A	B	C	D
13. Bana çok ilgi gösterirdi.	A	B	C	D
14. Beni kırmak için elinden geleni yapardı.	A	B	C	D
15. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutturdu.	A	B	C	D
16. Eğer kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirirdi.	A	B	C	D
17. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirirdi.	A	B	C	D
18. Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit ederdi.	A	B	C	D
19. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanırdı.	A	B	C	D
20. Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünürdü.	A	B	C	D
21. Bana istenmediğimi belli ederdi.	A	B	C	D
22. Beni sevdiğini belli ederdi.	A	B	C	D
23. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmezdi.	A	B	C	D
24. Bana karşı yumuşak ve iyi kalpliydi.	A	B	C	D

Ek 2. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği

Aşağıda verilen maddeleri, hayatınızı nasıl ilişkilendirdiğini düşünerek lütfen dikkatlice okuyunuz ve sonra sizin için ne kadar uygun olduğunu belirtiniz	Bana hiç uygun değil	Bana çok az uygun	Bana uygun	Bana oldukça uygun	Bana tamamen uygun
1. Kendi hayatımı nasıl yaşayacağıma karar vermede kendimi özgür hissediyorum.	A	B	C	D	E
2. Etkileşim içerisinde olduğum insanlardan gerçekten hoşlanıyorum.	A	B	C	D	E
3. Sıklıkla kendimi çok yeterli hissetmem.	A	B	C	D	E
4. Yaşamımda kendimi baskı altında hissediyorum.	A	B	C	D	E
5. Beni tanıyan insanlar bana yaptığım şeyleri iyi yaptığımı söylerler.	A	B	C	D	E
6. İletişim içerisine girdiğim insanlarla iyi anlaşırım.	A	B	C	D	E
7. Oldukça kendi kabuğuma çekilirim ve çok fazla sosyal etkileşime girmem.	A	B	C	D	E
8. Düşünce ve fikirlerimi ifade etmede kendimi genelde özgür hissedirim.	A	B	C	D	E
9. Bugünlerde, ilgimi çeken yeni şeyleri öğrenebiliyorum.	A	B	C	D	E
10. Düzenli olarak etkileşim içinde olduğum insanları arkadaşım olarak kabul ederim.	A	B	C	D	E
11. Günlük yaşamımda sıklıkla bana söylenen şeyleri yapmak zorundayım.	A	B	C	D	E
12. Yaşamımdaki insanlar bana özen gösterirler.	A	B	C	D	E
13. Çoğu gün yaptığım şeylerden kaynaklanan bir başarı hissi yaşarım.	A	B	C	D	E
14. Gündelik etkileşim içerisinde olduğum insanlar duygularımı dikkate alma eğilimde olurlar.	A	B	C	D	E
15. Yaşamımda ne kadar yetenekli olduğumu göstermek için çok fazla şansım olmuyor.	A	B	C	D	E
16. Yakın olduğum çok fazla insan yok.	A	B	C	D	E
17. Gündelik olaylarda kendim gibi davrandığımı hissediyorum.	A	B	C	D	E
18. Düzenli olarak etkileşim içinde olduğum insanlar benden çok hoşlanıyor gibi görünmüyor.	A	B	C	D	E
19. Sıklıkla kendimi yetersiz hissediyorum.	A	B	C	D	E
20. Gündelik yaşamımda, bir şeyleri nasıl yapmam konusunda kendi adıma karar vermek için çok şansım olmuyor.	A	B	C	D	E
21. İnsanlar genelde bana karşı cana yakın davranırlar.	A	B	C	D	E

Ek 3. Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

Bana göre gerçekten doğru	Bana göre kısmen doğru				Bana göre kısmen doğru	Bana göre gerçekten doğru
		1. Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla okur.	Öte yandan	bazı ebeveynler ise ebeveynlikle ilgili okumaya pek zaman harcamaz		
		2. Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirmenin doğru ve yanlış şekilleri konusunda net fikirleri vardır	Öte yandan	bazı ebeveynlerin ise kendi çocuklarını yetiştirme hakkında şüpheleri vardır.		
		3. Bazı ebeveynler çocukları olduğundan beri arkadaşlarını yeterince göremediğini düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise eski arkadaşlarını önceki kadar sık görüyor ya da yeni arkadaşlar edinmiştir.		
		4. Bazı ebeveynler sıklıkla keşke çocuk yapmasaydım der	Öte yandan	bazı ebeveynler ise çocuk sahibi olmaktan nadiren pişmanlık duyar.		
		5. Bazı ebeveynler, ebeveyn olma hakkında öğrenilebilecek her şeyi öğrenmek ister	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveyn olma hakkında ihtiyaçları olan herşeyi bildiğini düşünür.		
		6. Bazı ebeveynler, genellikle çocuklarının ne istediklerini veya neye ihtiyacı olduğunu anlayamaz	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ya da isteklerini anlamak konusunda kendilerini yetenekli hissederler.		
		7. Ebeveyn oldukları için, bazı yetişkinler tahmin ettiklerinden daha memnundur	Öte yandan	bazı yetişkinler için ise, ebeveyn olmak onların bekledikleri kadar memnun edici değildir.		
		8. Bazı ebeveynler, nasıl ebeveynlik yapmak gerektiği konusunda fazla düşünmez, sadece yapar	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, nasıl ebeveynlik yapılacağı konusunda ellerinden geldiği kadar fazla şey öğrenmeye çalışır.		
		9. Bazı ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken iyi bir iş yaptığını düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ne kadar iyi karşıladıkları konusunda şüphe duyar.		
		10. Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olmanın hoşlarına giden şeyleri yapmaya daha az zaman ayırma anlamına geldiğini düşündüklerinden dolayı rahatsızlık duyar	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, kendilerine ayıracak daha az zaman kalmasını umursamaz.		
		11. Bazı yetişkinler, geçmişe dönmek mümkün olsa tekrar çocuk sahibi olmak konusunda tereddüt eder	Öte yandan	bazı yetişkinler ise, seçenek sunulduğunda çocuk sahibi olmak için tereddüt etmez.		

		12. Bazı ebeveynler, en son çocuk yetiştirme öneri ve metodlarını izlemenin zorunluluk olduğunu düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, daha ziyade mevcut bilgileri ile çocukların günlük ihtiyaçlarını karşılar.		
		13. Bazı ebeveynler nasıl bir ebeveyn oldukları konusunda sıklıkla kaygılanır	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveynlik yetenekleri konusunda kendilerinden emindir.		
		14. Bazı ebeveynler için çocuklar çoğunlukla sıkıntı kaynağıdır	Öte yandan	bazı ebeveynler için ise, kendi çocukları hayatlarındaki temel eğlence kaynağıdır.		
		15. Bazı anne ve babalar, yeterince etkili ebeveyn olmadıklarını düşünür	Öte yandan	bazı anne ve babalar ise, kendilerini ebeveyn olarak oldukça yeterli bulur.		
		16. Bazı ebeveynler için çocuk sahibi olmak eskiden yapmaktan hoşlandıkları şeyleri yapamamak anlamına gelir	Öte yandan	bazı ebeveynler için ise, çocuk sahibi olmak yaşam tarzlarını çok fazla değiştirmez.		
		17. Bazı anne ve babalar, kendilerinin ebeveyn olmaya uygun olduklarından emin değildir	Öte yandan	bazı ebeveynlere ise, ebeveyn olmak kolay ve doğal gelir.		
		18. Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olduktan sonra hayatlarının kısıtlanmış ve sınırlanmış olduğunu düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, sadece çocukları olduğu için yapmaktan hoşlandıkları şeylerden vazgeçmez.		

Ek 4. Evlilik Yaşam Ölçeği

Aşağıda evlilik yaşamına ilişkin 10 cümle bulunmaktadır. Her cümleyi dikkatlice okuyunuz ve sizin evlilik yaşamınıza uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği çarpı (x) koyarak işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Evliliğimden beklentilerimin çoğu gerçekleşti.	A	B	C	D	E
2. Evliliğimizdeki engellerin aşılmaz olduğunu düşünüyorum.	A	B	C	D	E
3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.	A	B	C	D	E
4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.	A	B	C	D	E
5. Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.	A	B	C	D	E
6. Huzurlu bir ev yaşamım var.	A	B	C	D	E
7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye gidiyor.	A	B	C	D	E
8. Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir.	A	B	C	D	E
9. Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşır.	A	B	C	D	E
10. Baş başa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.	A	B	C	D	E

Ek 5. Yaşam Doyum Ölçeği

Her bir cümleyi size uygunluğunu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Yaşamım idealime büyük ölçüde yaklaşıyor.	A	B	C	D	E	F	G
2. Yaşam koşullarım mükemmel.	A	B	C	D	E	F	G
3. Yaşamımdan memnunum.	A	B	C	D	E	F	G
4. Yaşamda şu ana kadar istediğim önemli şeylere sahip oldum.	A	B	C	D	E	F	G
5. Yaşamımı bir daha yaşasaydım hiçbir şeyi değiştirmek istemezdim.	A	B	C	D	E	F	G

Ek 6. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu bilimsel araştırmanın amacı, hatırlanan anne-baba kabul ve reddi ile ebeveyn öz yeterliği, evlilik doyumu, öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çalışmada elde edilen bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Lütfen eşinizden bağımsız olarak cevaplayınız ve birbirinizin cevaplarını kontrol etmeyiniz, isminizi yazmayınız ve hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Size verilen ölçeklerdeki maddeleri dikkatli bir şekilde okuyarak size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneğe “X” işareti koyunuz.

Teşekkürler

Psikolog Sibel Ger

Adnan Menderes Üniversitesi

1. Yaşınız: (.)

2. Cinsiyetiniz: (.)

3. Eğitim durumunuz: (En son bitirdiğiniz eğitim kurumuna göre işaretleyiniz)

() Okur-Yazar Değil () Okur-Yazar () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu () Lise () Üniversite-Yüksekokul () Lisansüstü

4. Gelir düzeyiniz aşağıdakilerden hangisidir?

() Düşük () Ortanın altı () Orta () Ortanın üstü () Yüksek

5. İş durumunuz?

() Çalışıyorum. Çalışıyor iseniz mesleğiniz () Çalışmıyorum

6. Evlenme biçiminiz aşağıdakilerden hangisidir?

() Görücü usulü ile () Anlaşarak, kendimiz karar vererek () Akraba evliliği () Kaçarak (Kaçırarak)

7. Kaç yıldır evlisiniz?

☐ 0–5 ☐ 6–10 ☐ 11-15 ☐ 16-20 ☐ 21 ve üzeri

8. Kaç çocuğunuz var?

☐ Çocuğum yok ☐ Bir çocuğum var ☐ İki çocuğum var ☐ Üç çocuğum var ☐ Dört çocuğum var ☐ Dörtten fazla

9. Ebeveynlerinizin evlilikleri devam ediyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır. Hayır ise siz kaç yaşındayken boşandılar

10. Siz dahil kaç kardeşsiniz?

11. Ailenizde herhangi bir kalıcı rahatsızlığı (hastalık, psikolojik tanılı rahatsızlık, vb.) olan birey var mıydı?

☐ Evet ☐ Hayır

12. Çocukluk ve gençlik dönemlerinizde aileniz ile birlikte yaptığınız ortak etkinlikler (oyun, sohbet, gezi, piknik vb.) ne sıklıkta olurdu?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Sık sık